

T. C. Temsilciler Meclisi TUTANAK DERGİSİ

—•••—
Otuz altıncı Birleşim

3.4.1961 Pazartesi

—•—
İçindekiler

	Sayfa
1. — Geçen tutanak özeti	446
2. — Gelen kâğıtlar	446
3. — Yoklama	447,467
4. — Görüşülen işler	447
1. — 262 sayılı Kanunun 3 ncü maddesine bir fıkra ve bu kanuna geçici bir madde eklenmesine dair kanun tasarısı ve Millî Savunma Komisyonu ve Maliye Komisyonu ile Kurucu Meclis Bütçe Komisyonuna seçilen Temsilci üyelerden mürekkep Karma Komisyon raporları (1/98)	447: 448
2. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısı ve Anayasa Komisyonu raporu (5/7)	448:467,467:482,483:496

1. — TUTANAK ÖZETİ

Birinci oturum

Sayın üyelerden bâzılarına izin verilmesine dair Başkanlık yazısı okundu ve izinler ayrı ayrı kabul olundu.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısının tümü üzerinde görüşüldü.

Birleşime ara verildi.

İkinci oturum

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısının tümü üzerindeki görüşmelere devam edildi.

3 Nisan 1961 Pazartesi günü saat 10 da toplanılmak üzere Birleşime son verildi.

Başkân
Başkanvekili
Lûtfi Akadlı

Kâtip

Şahap Kıtapçı

Kâtip

Oktay Ekşi

Sorular

Yazılı soru

1. — Temsilciler Meclisi Üyesi Abdülhâdi Toplu'nun, Malazgirt kazasında inşasına başlanmış olan evler hakkındaki yazılı soru önergesi, İmar ve İskân Bakanlığına gönderilmiştir (7/16)

2. — GELEN KÂĞITLAR

Tasarı

1. — 1837 sayılı Bina Vergisi Kanunu ile 3 . 1 . 1961 tarihli ve 206 sayılı Kanunda değişiklik yapılmasına dair kanun tasarısı (1/101) (Maliye Komisyonu ile Kurucu Meclis Bütçe Komisyonuna seçilen Temsilci üyelerden mürekkep Karma Komisyonuna)

BİRİNCİ OTURUM

Açılma saati : 10

BAŞKAN — İbrahim Senil

KÂTIPLER : Şahap Kitapçı, Oktay Ekşi

BAŞKAN — Oturumu açıyorum.

3. — YOKLAMA

BAŞKAN — Yoklama yapıyoruz.
(Yoklama yapıldı.)

BAŞKAN — Müzakere için nısap vardır.

• SAİT NACİ ERGİN — Gündem dışı söz istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun.

4. — GÖRÜŞÜLEN İŞLER

1. — 262 sayılı Kanununun 3 ncü maddesine bir fıkra ve bu kanuna geçici bir madde eklenmesine dair kanun tasarısı ve Millî Savunma Komisyonu ve Maliye Komisyonu ile Kurucu Meclis Bütçe Komisyonuna seçilen Temsilci üyelerden mürekkep Karma Komisyon raporları (1/98)

SAİT NACİ ERGİN — Efendim, 262 sayılı Kanunla subaylar ve askerî memurların baremi hakkında bir tadilat yapılmış ve bu kanunun 1 Mart 1961 tarihinden itibaren yürürlüğe konulması Yüksek Meclisinizce kabul buyurulmuştur.

Bunun yürürlüğe vaz'ı için 2 nei maddede bir tadilat yapılması ve bir fıkra eklenmesi iktiza etmektedir. Bunun için bir kanun hazırlanmış ve Millî Savunma Komisyonu tarafından Yüksek huzurunuzda sunulmuştur. Bu kanunun Maliye ve Bütçe Karma Komisyonlarında müzakere edilmesi ve tasarının küçük bir tashiha tâbi tutulması hususunda öncelik ve ivediliğe gidilmiş olduğu halde komisyona iade edilmiş Maliye ve Bütçe Karma Komisyonunda tetkik edilmiştir. Bu 262 sayılı Kanun tatbik mevkiine konulduğu takdirde Albaylar için bir tadilat yapılması zarurî görülmüştür. Eğer huzurunuzda gelen tasarı kabul buyurulmazsa 262 sayılı Kanunun 2 nei maddesinin evvelce kabul buyurulduğu şekilde 1 Mart 1961 tarihinden itibaren

tatbik mevkiine konmasına imkân kalmamaktadır. Bunu komisyonun bir üyesi olarak arz ediyorum. Bu hususta bir de tahrir takdim ediyorum. Bu tahririm tensip olunduğu takdirde evvelce kabul buyurulan 262 sayılı Kanun da fiilen tatbik mevkiine konmuş olacaktır. Tahririmizin kabul edilmesini arz ve rica ediyorum.

BAŞKAN — Verilen tahriri okuyoruz.

Yüksek Başkanlığa

Öncelik ve ivedilikle görüşülmesi evvelce, Yüksek Meclisçe kabul buyurulmuş olan «262 sayılı Kanunun 2 nei maddesine bir fıkra ve bu kanuna geçici bir madde eklenmesine dair kanun tasarısının» bu kanunun bir an evvel tatbikine geçilmesine imkân verilmek üzere, İçtüzüğün 29 neu maddesi gereğince ilk sıraya alınarak öncelik ve ivedilikle görüşülmesini arz ve teklif ederim.

Maliye ve Bütçe Karma
Komisyonu adına
Ş. Adalan

BAŞKAN — Efendim, önergede bahsedilen tasarının gündeme alınmasını ve öncelikle görüşülmesi hususunu yüksek oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Heyeti umumiyesi üzerinde söz isteyen var mı? Yok Maddelere geçilmesini yüksek oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Maddelelere geçilmesi kabul edilmiştir.

Tasarının ivedilikle görüşülmesi hususunu oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Maddeleri okuyoruz.

262 sayılı Kanunun 2 nci maddesine bir fıkra ve bu kanuna geçici bir madde eklenmesine dair Kanun

MADDE 1. — 262 sayılı Kanunun 2 nci maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

EK FIKRA — Ancak bu gibilere üst derece maaşı verilebilmesi, kıta hizmeti şartı aranmaksızın, üstleri tarafından buldukları görevlerde üst derece maaşına liyakatlerinin onanmasına bağlıdır. Üst derece maaşı onanma tarihini takibeden ay başından itibaren verilir.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı?.. Yok. Maddeyi yüksek oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 2. — 262 sayılı Kanuna aşağıdaki geçici madde eklenmiştir :

GEÇİCİ MADDE 1. — 1 Mart 1961 tarihine kadar kanunî asgarî bekleme süresini tamamlamış bulunan albay ve eşidi askerî memurlardan, buldukları görevlerde kıta hizmeti şartı aranmaksızın, bir üst derece maaşa liyakatleri onananlara 1 Mart 1961 tarihinden muteber olmak üzere bir üst derece maaşı verilir.

Bu madde gereğince yapılacak işlemler en geç 3 ay içinde sonuçlandırılır.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı? Buyurun Necip San.

NECİP SAN — Efendim maddenin 2 nci fıkrası hakkında noktai nazarımı arz etmek isterim. Bu fıkrayı Karma Komisyonun bu maddeye koyması, idare makamları ve icra organlarını tatbikatta bâzı mahzurlar karşısında bırakmaması ihtimali vardır. Tefsirden evvel kıtada bir muvakkat mercii bulunmayan subayların şu veya bu sebeple muamelesinin geç kalması ihtimali vardır. Bu takdirde (3 ayda bitirilir) hükmü sadece icra organına aid olduğu tasrih olunmazsa hak sahibinin hakkı tehlikeye girer. Binaenaleyh hak sahibinin hakkını araması ve tashih edilmesi hususunun zapta geçmesi için yüksek huzurunuzu işgal etmiş bulunuyorum. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Komisyon.

KOMİSYON ADINA SAİT NACİ ERGİN — Efendim, komisyonumuz bu husus üzerinde esaslı olarak durmuş ve Maliye Komisyonu ile yapılan temas neticesinde bir mahzur olmayacağı Maliye Komisyonunca tasrih edilmiş olduğundan maddeyi aynen huzurunuzda getirmiş bulunuyoruz. Kabulünü istirham ederiz.

BAŞKAN — Madde hakkında başka söz isteyen arkadaş var mı? Maddeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Madde aynen kabul edilmiştir.

MADDE 3. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

BAŞKAN — Maddeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Madde aynen kabul edilmiştir.

MADDE 4. — Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

BAŞKAN — Maddeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Madde aynen kabul edilmiştir.

Tasarının tümü üzerinde leh ve aleyhte konuşmak isteyen arkadaş var mı?

ABDÜLKADİR OKYAY — Sayın arkadaşlarım, orduda üsteğmenden itibaren, kıdemli üsteğmen, kıdemli yüzbaşı ve kıdemli binbaşılar ve diğer subaylar üç senelerini ikmal ettikleri takdirde kıdem hakkı olarak bir üst derece almaktadırlar. Bu hak yalnız albaylara tanınmaktadır. Bir albay altı senesini doldurduğu halde hiçbir hak almamaktadır. Yüksek Heyetinizin kabul buyurduğu kanun gereğince üç senesini dolduran albaylar da, yüzbaşılar ve binbaşılar gibi, bu hakka sahibolacaklardır. Yüksek Heyetiniz böyle bir hakkı tanımak ve böyle bir kanun tedvin buyurmakla çok isabetli bir hareket yapmıştır. Bu bakımdan Muhterem Heyetinize teşekkürlerimi sunmak isterim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Başka söz isteyen var mı?.. Yok. Tasarının tümünü Yüksek oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

2. — *Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısı ve Anayasa Komisyonu raporu (5/7)*

BAŞKAN — Gündemimizin ikinci maddesi Anayasa tasarısının müzakeresidir. Tasarı hak-

kında söz alan arkadaşlara sıra ile söz vereceğiz.

Hsan Tez (Yok sesleri), İlhan Özdil.

İLHAN ÖZDİL — Sayın üyeler, konuşmam kısa ve genel bir değerlendirmeden ibaret olacaktır. Bu sebeple vaktinizi çok almıyacağım.

İkinci Cumhuriyetin temelini meydana getirecek olan ve Türkiye için aydınlık bir çığırın başlangıcını işaretliyen, Anayasa tasarısını in celemeye başlamış bulunuyoruz.

Bu Anayasa, her şeyden çok, demokrasi ve insan hakları anlayışımızın kesin bir ifadesi olacaktır. Son 10 yıl içinde pek çok yıpratılan ve pek çeşitli şekillerde anlaşılıp uygulanan demokrasi kavramı, sadece bir müesseseler topluluğundan ve hayat tarzlarından ibaret değildir. Bu kavram büyük bir sosyal inancı ifade eder. İnsanlık bu inançta özlemlerinin, umutlarının ve mücadelelerinin karşılığını bulmuştur.

Politik bir ideoloji olarak, demokrasi, serbest seçim yolu ile beliren halk iradesinin âzami güven, âzami randıman ve âzami hürriyet sağlayabilmek maksadiyle nasıl kullanılacağını ve nasıl kontrol edileceğini gösterir ve bunun yollarını araştırır.

İktidarın insan zaıfları dolayısıyla kötüye kullanılması mümkün olduğundan, demokrasi daha ziyade iktidarı kontrol etmek çarelerini bulmaya çalışmıştır. Şimdiki halde, iktidarın etkin bir şekilde kontrolü ancak yapıcı ve yaratıcı bir muhalefetle mümkündür. Bu bakımdan bir iktidar monopolünü önlemek için, muhalefetin yapıcı ve yaratıcı kuvveti hiçbir suretle bası altına alınmamalıdır.

İşbaşındaki iktidar âzamî güven, âzamî randıman ve âzamî hürriyet sağlayabildiği ölçüde başarılıdır ve gerçekte iktidarın başarı ölçüsü de budur. Muhadefete gelince, demokrasinin bu vazgeçilmez unsurunun başarısı, iktidar çalışmalarını âzamî güven, randıman ve hürriyet hedeflerine yöneltmek bakımından yapacağı kontrolün etki derecesiyle ölçülecektir.

Yalnız sadece şeklen demokratik olan işleyiş ve müesseselerle demokrasiyi garanti etmek mümkün değildir. Demokratik rejim ve hayat tarzının esas garantisi demokratik şahsiyet ve davranışlardır. Bu şahsiyete özelliğini veren de açık fikirlilik, iş birliğine karşı eğilim, değişiklik ve tenkide karşı hoşgörülüktür. Bununla beraber böyle bir davranış gösterebilmesi için

insanın önce kendini emniyette hissetmesi gerek şahsı ve gerekse mevkii ile ilgili kayıtlardan korkmaması lâzımdır.

İncelediğimiz Anayasa tasarısı, yasama, yürütme ve yargı ve seçim müesseseleriyle ilgili olarak getirdiği yeni şekil ve müeyyideler yoluyla keza formüle ettiği hürriyetler rejimi aracı ile gerek iktidarları, gerekse muhalefetleri âzamî güven, âzamî randıman ve âzamî hürriyet ölçüleri içinde kalmaya zorlayacak şartları hazırlamış ve demokratik şahsiyetin geliştirilmesi için gerekli teminatı sağlamış görülmektedir. Kısaca bu Anayasa «Siyasî oluşu bir aleniyet içinde cereyan etmeye sevk etmek» suretiyle demokratik ortamı devrimci bir anlayışla geliştirmeyi hedef tutmuştur.

Fakat unutmamak lâzımdır ki, Anayasaların, demokratik müesseselerin ve demokratik şahsiyetin yaşamasının da, gelişmesinin de gerçek teminatı eğitimidir.

Bu konuda özellikle çocuk hakları konusunda tasarının daha etraflı ve kesin direktifler formüle etmesi ve sadece prensipleri koyup problemin esasını özel kanunlara bırakmakla yetinmemesi çok yerinde olurdu. Zira demokratik bir toplum; akıl, beden, maddî ve mânevî değerler ve eğitim bakımlarından ferdin gelişme imkânını güvenlik altında bulundurmak ve bu güvenliği sağlayacak müeyyideleri geliştirmek zorundadır.

Maddeler üzerinde yapılacak tartışmalarla bu ve diğer hususlar her halde işlenecek ve tasarısı daha da mükemmelleştirilecektir.

Ben sözlerimi tarihî bir müşahede ile bağlayacağım :

Türk demokrasi mücadelesinin gelişmesinde parlak bir nirengi noktası teşkil eden 1950 seçimleri dolayısıyla ünlü tarihçi Arnold Toynbee, Dünya ve Batı adlı kitabında şöyle diyor :

«Nesiller boyunca Türk Devlet adamları sadece Batının harb sanatı ile yetinmeye çalışmışlardır. Halbuki olaylara bakılacak olursa görülür ki, Batı anlamında parlamenter Anayasa Hükümeti bir müessese olarak, artık Türkiye'de gerçekler yerleşmiştir. Bu da Batı uygarlığının ruhuna Batının harb sanatından çok daha yakındır. Durum böyle ise o zaman Türkiye'nin bu başarısını politikada eşitlik, dürüstlük ve itidal duygusunun önemli bir zaferi saymak lâzımdır.

Biz Batılıların inandığı bu eşitlik ve itidal duygusu Batının dünyaya verebileceği en iyi armağanlardan birisidir. 1917 den beri kısmen veya ismen demokrat olan milletlerin çeşitli müstebit idare şekillerinin kucağına düştüğünü görmüşüzdür. Üstelik bu milletlerden bazıları - Meselâ İtalyanlarla Almanlar - Batı uygarlığını yeni kabul etmiş olmayıp, doğuştan Batı ailesinin üyesidirler. Böylece Batılı Anayasa ruhunun 1950 Türk seçimlerinde kazandığı zafer belki de bütün dünyada politik cereyanın dönüş noktasını gösteren bir işaretir.»

Kurucu Meclisin daha da mükemmelleştirerek çıkaracağı Anayasa hiç şüphesiz, bu büyük tarihinin bu çok önemli tarihî değerlendirmesinde ne kadar haklı ve isabetli olduğunu ortaya koyan ve Batılı Anayasa ruhunun Türkiye'de daha ilmî temellere dayandığını ve millet hayatında daha derinlere kök saldığını bir kere daha doğrulayan parlak bir eser olacaktır.

Saygılarımla. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Ahmet Demiray.

AHMET DEMİRAY — Sayın arkadaşlarım, konuşmamı kısa ve genel hatlarıyla sunacağım.

İkinci Cumhuriyetin sayın kurucuları, istiklâl sever, hürriyet sever, demokrasi sever büyük milletimizin, hazırlanan Anayasa tasarısının, çağdaş, Batı demokrasisine uygun olduğuna inanmanın sevinci, heyecanı içindeyiz.

Bu Anayasa tasarısına göre; ulusal öğemenlik, kayıtsız şartsız Büyük Türk ulusunun olacak, siyasal iktidar, seçim yoluyla gelip, seçim yoluyla gitmenin kutsallığına inanacak, doğrultusunu ona göre ayarlıyacaktır.

Bu tasarı ile, tam bir hürriyet, eşitlik, adalet havası içinde, uygar bir yükseliş devri başlayacak, Büyük Türk Milleti, rahatlık ve mutluluğa kavuşacaktır.

Bu tasarı ile; demokratik, lâik, hürriyetçi Türkiye Cumhuriyeti, sosyal bir Devlet olarak, bir hukuk Devleti olarak, medeniyet ufuklarında yalıtırlı bir şekilde parlayacaktır.

Lâiklik prensibi ile din ve vicdan hürriyetinin tanınması, din gibi ilâhî bir inanışın siyaset alanında aldatma vasıtası olmaktan, din bezirganlarının elinde kirlenmekten kurtarılması ile, kalblerimiz huzura kavuşacaktır.

Bu tasarı, ebedî önder Atatürk'ün kutsal emaneti olan Cumhuriyetin ebediliğini, onun in-

kılâplarına bağlılığı, bütün cihana bir kere daha ilân etmiştir.

Bu tasarı, 28 Nisan - 27 Mayıs arasında hayatlarını açıkça tehlikeye atarak, haklarımızı, hürriyetlerimizi savunan Türk gençliğine, yeni yetişen nesle, emniyetli ve mutlu bir hayatı sağlamakla gönüllerimize ferahlık vermiştir.

Bu tasarı ile cahilliğe karşı savaş açılmış, bilime, öğretim ve eğitime büyük bir değer verilmiştir.

Bugün, öğretim kurumlarının hiçbir suretle kapatılmıyacağına güvencere rahatlık duymaktayız. Öğretmenlerin ve bütün öğretim ailesinin de teminat altına alınmasını, kullanılmasını yürekten dilemekteyiz. Buna ek olarak eğitim ve kültür, demokrasi zihniyetini geliştirici, millî ahlâkı yükseltici bir vasıta olduğuna göre, amaca bir an önce ulaşmak ve çocukları şevke getirmek için ilkokula devam eden çocukların kitaplarının parasız olarak verilmesini, ilkokulu bitirenlerin askerlik sürelerinin azaltılmasını, lise mezunlarına yedek subaylık hakkının tekrar tanınmasını gönülden arzulamaktayız.

Herkesin kabiliyetine uygun bir eğitimin sağlanması, bilhassa orta ve yüksek öğretimde, kabiliyetli oldukları belli olan çocuklara, öğretim yardımı yapılması büyük değerlerin yetişmesini temin edecektir.

Tasarıda, her vatandaşın, kanatını, sözle, yaşıyla, resimle yayınlıyabilmek gibi basın hürriyetinin açıkça sağlandığının iyice belirtilmesi, gönüllere huzur verecektir. Memleket istihsalini çoğaltmak, kaliteyi artırmak için, memleketin büyük çoğunluğunu teşkil eden köylü vatandaşlarımızın kullanılmasını, onların tarımsal kredi, istihsal, istihlâk kooperatifleri, yardım sandıkları, sulama ve içme suları yollarıyla normal yaşamalarının teminat altına alınmasını, köylü vatandaşlarımızın kalkınması için orta çiftçilerin de ezici vergilerden muaf tutulmasını ve bilhassa ziraî aşayışın sağlanmasına ait Anayasaya hükümler konulmasını temenni ederiz.

Sayın arkadaşlar; Anayasa tasarısı, Cumhurbaşkanını siyasal dengenin kurulmasında yetki sahibi kılms, Cumhurbaşkanının arka arkaya iki defa seçilemeyeceğini belirtmiş, bu suretle asil milletimizin genç ve değerli evlâtları arasında Cumhurbaşkanlığına lâyık birçok aday bulunduğunu kabul ve ilân etmiştir.

Seçim sisteminde gençleştirmeye önem verildiği, 18 yaşının seçmen yaşı olarak ele alındığı gibi, 25 yaşındaki gençlerimize de, milletvekili seçilme hakkı tanınrsa, gelecek büyük Millet Meclislerimiz, çok enerjik insanlardan teşekkül edecek, II nci Türkiye Cumhuriyeti, yepyeni bir ruh içinde daima yükselen, daima ilerliyen heybetli bir varlık olacaktır.

Sayın arkadaşlarımız; Anayasa tasarısında, öztürkçe kelimelere verilen önemi, takdirle karşılarken, yeni yetişen nesle gösterilen sevginin bir nişanesi olmak üzere, bâzı osmanlıca kelimelerin de, öztürkçe karşılıklarıyla değiştirilmesini candan özlerim.

Yeni Anayasamızın, milletimiz, memleketimiz için hayırlı olacağına inanıyor, hepinizi saygılarıyla selâmlıyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Rıza Göksu.

RIZA GÖKSU — Çok muhterem arkadaşlarım;

Daha önce bu kürsüde konuşan, kıymetli mütalâalar ve tenkidlerde bulunan arkadaşlarımız, muhterem Anayasa Komisyonumuzun değerli üyelerinin tam bir vukufu kısa bir müddet içinde geceyi gündüze katarak çalışmak suretiyle bu mükemmel eseri hazırlayıp Yüksek Huzurunuzda getirmiş olduklarını belâgatle ifade ettiler, teşekkürlerini belirttiler.

Bu arkadaşlarımız böylece bizlerin de şükran hislerimizi ifade etmiş olduklarından bu hususta daha başka bir şey söylemeyi zait görünüm. Şahsan bendeniz de muhterem komisyona teşekkürlerimi arzı, zevkli bir vazife sayarım. Arkadaşlarımızdan birçoğunu, tasarının başka başka konuları üzerinde durdukları gibi aynı mevzu üzerinde birçok arkadaşlarımız ısrarlı tenkid ve temennilerde de bulundular.

Bilhassa bunlar, mülkiyet hakları, taksitli istimlak, veraset, İkinci Meclisin rolü ve fonksiyonu, eğitim mevzuları, Devlet mallarının murakabesi, yargı organları gibi konulardır.

Pek tabiidir ki, Yüksek Komisyon, temas edilen her nokta hakkında tatminkâr cevaplar verecek, gerekçede yer almayan veya noksan olan hususları aydınlatacaklar, belki icabına göre, metinler üzerinde tadilat yapmayı kendileri de samimiyetle istiyerek, bu kıymetli eserin daha mükemmel ve hattâ ekmel bir hale gelmesinden zevk ve memnuniyet duyacaklardır.

Muhterem arkadaşlar, büyük bir milletin mevcudiyetinin garantisi olacak bir Anayasamızın hazırlanması kolay bir şey değildir. Ve bu konuda millete gösterilen ümit ve hassasiyet, çok yerinde bir hakikattir. Bu itibarla, Yüksek Heyete dâhil bütün arkadaşlarımızın, bu kürsüde konuşulanları, sabır ve sükûn içinde ve her sarf edilen sözün yapıcılığına ve samimiliğine inanarak dinlemeleri ve mukabil görüşme ve konuşmalara katılmaları şayanı şükran olan bir keyfiyettir.

Muhterem arkadaşlar, bendeniz de, bâzı noktalar üzerinde tereddüt ve endişelerimi gidermek için söz almış bulunuyorum. Mümkün olduğu kadar konuşulan hususlar üzerinde durmama ya çalışacağım :

Hiç şüphe yoktur ki, en ziyade üzerinde durmayı icabettiren noktalar, insan hak ve hürriyetleri, adalet mefhumlarıdır. Bu sebeptendir ki, Anayasa tasarımızda bu konular ehemmiyetle ele alınmış ve bir kısım altında, «temel hak ve ödevlere» dair gerekli hükümler sevk edilmiştir.

Bunlar arasında esasen Ceza Kanunumuzda mevcudolan bâzı hükümlerin Anayasa tasarımızın 30 ve 33 ncu maddelerine alınmış olması; tenkid değil, bilâkis şükranla kaydedilecek bir keyfiyettir. Alınmayı icabettiren sebepler de gerekçede gayet güzel ve ilmî izahını bulmuştur.

Yalnız burada tereddüettiğim bir nokta var: 30 ncu maddeye göre, suçluluğu hakkında kuvvetli deliller bulunan bir kimsenin yakalanması veya tevkifi halinde, 24 saat içinde hâkim önüne çıkarılması, tevkif veya yakalama sebeplerinin ve hakkındaki iddiaların kendisine yazı ile bildirilmesi gerekiyor.

Maddenin son fıkrasında, (Bu kuralların dışına çıkılmasından doğan ceza ve hukuk sorumluluğu kanunla düzenlenir.), deniyor. Bu hüküm, şahsın hürriyet ve masuniyetini sağlamak maksadiye konmuştur. Bendeniz, Anayasamızdaki bu hükmü çok yerinde ve faydalı bulmakla beraber, şahsî hürriyetin haksız olarak ihlâli halinde, bundan doğan maddî ve mânevî zararların hukukan tazminini sağlayacak esasların da tasarıda yer almasını istiyorum.

Tasarının 113 ncu maddesinin ışık tuttuğu konular ise başkadır.

Haksız olarak mevkufiyet halinde, fertlerin tazminat talebinde bulunabilmesi, mâruz kaldıkları maddî ve mânevî zararlar hakkında hakka-

niyet ve adalet prensiplerine (risk) esasına göre dâva ikame etmesi hakkı tanınmalıdır.

Bâzi Garp memleketlerin Anayasalarında buna dair hükümler mevcuttur. Meselâ İtalyan Anayasasının 13/4 ncu maddesinde (Her ne suretle olursa olsun hürriyetin tahdidi, insan üzerinde maddî, mânevî tazyik, cezayı muciptir. Tutukluluk süresinin âzamî haddini kanun tâyin eder.) Ve aynı Anayasanın, 23 ncu maddesinin 4 ncu fıkrasında da (Adlî hataların tamir ve tazmin tarz ve şartlarını kanun tâyin eder) şeklinde hüküm mevcuttur.

Yüksek komisyonun bu konuda açıklamada bulunmasında fayda ve mülâhaza etmekteyim.

Arkadaşlarımdan bâzıları, İkinci Meclisin (Cumhuriyet Meclisinin) fonksiyonu üzerinde dururlar. Kanunların görüşülmesi ve kabulüne mütedair 91 nci maddenin tetkikinde; hakikaten İkinci Meclisin biraz gölgelendiği hissi hâsıl olmaktadır.

Bir kanunun ret veya kabulü için, iki meclis arasında bir anlaşmazlık olur ve her iki mecliste oylar salt çoğunlukla tecelli ederse, Millet Meclisinin oyu üstün olacaktır.

Burada daha ziyade meclislerin adedi ekseriyetine üstünlük hakkı tanıdığı zehabı uyanıyor.

Bendenize Cumhuriyet Meclisinin salt çoğunluk kararı karşısında, Millet Meclisinin oyunun hâkim olabilmesi, ancak beşte üç veya üçte iki gibi bir ekseriyet sağlanması halinde mümkün olmalıdır ki, Cumhuriyet Meclisinin mevcudiyeti memleket için faydalı olabilsin. Cumhuriyet Meclisi üyelerinin nitelikleri için 40 yaş ve yüksek tahsil yeter görülmüştür. Bâzi arkadaşlarımızın söyledikleri gibi, bu niteliklere daha bâzı ilim ve ihtisasa mütedair şart ve vasıfların ilâvesi yerinde olacağı düşüncesindeyim.

Tasarının 19 ncu maddesinin son fıkrasında, (Siyasî partilere üye olma yasağının, üniversite öğretim üyeleri ve yardımcıları hakkında uygulanamayacağına) dair bir hüküm vardır.

Gerekçede de, bunun gayet güzel bir izahı yapılmıştır. Bu konunun, muhtelif Garp memleketlerinde nasıl ele alınarak tatbik edilmekte olduğunu bilmiyorum.

Memleketimizde üniversitelerimizin adedi ve günden güne inkişaf yolunda bulunmaları, şükran değer bir durum arz etmektedir. Acaba arz ettiğim bu hükmün, tatbikattaki tecellileri ne olacaktır? Bu husustaki endişelerimi henüz

yenebilmiş değilim. Bu hakkı, yalnız üniversitelerimiz öğrenim üyelerine tanımış oluyoruz. Bunun faydalı netice vereceğine emin bulunuyorsak, diğer yüksek okullarımız öğrenim üyelerine de teşmili acaba yerinde olmaz mıydı?

Bir de şu cihet hatıra geliyor; gerekçede belirtilen hususlar istisnasız bütün üniversitelerimiz için vârit midir? Belki siyasetle iştilal, kendi ilim sahalarına giren konulardan olması itibariyle; Hukuk, Siyasal Bilgiler, İktisat fakülteleri öğrenim üyeleri için faydalı sonuçlar sağlanabilir. Ama diğerleri için durum aynı mıdır? Bu hususta muhterem komisyondan, aydınlatıcı bilgi lütfedilmesi ricasında bulunacağım.

Yargıtay - Danıştay :

Tasarının 3 ncu kısmının 3 ncu bölümünde 140 - 143 ncu maddelerinde yer alan yüksek mahkemeler; Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay ve uyuşmazlık mahkemesidir. Her birinin görevleri, kuruluş ve işleyişleriyle üyelerinin ve diğer mensuplarının seçilme ve tayinleri hakkında, taallük ettiği maddelerde, hükümler vardır.

Bu hükümler, Yargıtay başkan ve üyeleriyle Cumhuriyet Başsavcısının Yüksek Hâkimler Kurulunca; Danıştay başkan ve üyeleriyle başkunun sözcüsü ve kanun sözcülerinin Anayasa Mahkemesince; Askerî Yargıtay üyeleriyle başsavcının Askerî Yargıtay Genel Kurulunun göstereceği adaylar arasında Cumhurbaşkanlığına seçilmesini sağlamaktadır.

Gerek Yargıtay ve gerek Askerî Yargıtay mensuplarının muayyen bir meslek manzumesi içinde yetişmiş olmaları, diğer taraftan Yargıtay üyelerinin Yüksek Hâkimler Kurulunca, Askerî Yargıtay üyelerinin de kendi genel kurullarınca seçilmeleri hususu, bu mahkemeler için oldukça kuvvetli bir teminat hükmüdür.

Danıştayın durumuna gelince;

Tasarının Danıştaya mütedair olan 141 nci maddesi hükmü, bizde bâzı endişeler uyandırmıştır.

Muhterem arkadaşlarım, bu müessesenin 15 senelik hizmetinde bulunmuş nâciz bir mensubu olarak şunu arz etmek isterim ki, Danıştay Cumhuriyet devrinde kurulduğu 34 seneyi aşan bir zaman içinde, kanunlarla kendisine tevdi olunan gerek idarî ve istişarî, gerek kazaî görevlerini yaparken dimdik ayakta durmuş, daima kanunları ve viedanlarını rehber

tutarak ve hiçbir tesirin altında kalmıyarak tarafsızlık şuurunda vazife görmüştür.

Bundan sonra yürüyeceği yolun da aynı olacağı şüphe götürmez. Danıştayın istikametini böylece tâyin edip yürümesinde, her halde Anayasadaki teminat hükümlerinin mevcud olması ve üyelerinin seçimlerinin Büyük Millet Meclisince yapılması gibi âmillerin de tesiri vardır.

Muhterem arkadaşlarım, Danıştay başkan ve üyelerinin seçimlerinin yine, tek Meclis zamanında olduğu gibi cereyan etmesi, bâzı sebeplerle Yüksek Heyetinize tasvibe mazhar olmayacağı düşüncesiyle bu noktada ısrar etmiyeceğim. Ancak, eski seçim sisteminin tenkid edilecek noktaları olmakla beraber, teminat bakımından faydalarının galibolduğu da zâhirdir.

Yeni tasarımda Danıştay üyelerinin seçimi işi, Anayasa mahkemesine veriliyor. Bu her halde çok iyi düşüncelere dayanmaktadır. Bunun samimiliğine kaani bulunuyorum. Ancak, bu seçim şeklinin katıyetle iyi netice hâsıl edeceği noktalarında tereddütlerimiz vardır. İki yüksek mahkemeden birisinin, diğerinin nüfuzu altında bulundurulması, üzerinde ehemiyetle durulmaya değer bir noktadır.

Diğer bir nokta :

Eski Anayasamızın 51 nci maddesinin son fıkrasında şöyle bir hüküm vardır : (Şûrayı Devletin rüesa ve âzası, vezaifi mühimmede bulunmuş, ilim, ihtisas ve tecrübeleriyle mütemeyyiz zevat meyanından Büyük Millet Meclisince intihabolunurlar.)

Bu hüküm, Danıştaya seçileceklerin nitelikleri hakkında Teşkilât Kanununa konacak hükümler için âdeta bir ışık tutuyordu. Bu hüküm, yeni tasarıya alınmamakla, Devlet Şûrası mensuplarına ait bir (değer ölçüsü) âdeta elden alınmış, kırılmış gibi bir his uyanıyor. İntihap şekli ne olursa olsun bu hüküm, faydalı bir hükümdü. Tasarıya alınmalıydı. Burada mukayese için kısaca Askerî Yargıtaydan bahsedeceğim.

Askerî Yargıtaya ait 142 nci madde hükmü şöyledir : (Askerî Yargıtay üyeleriyle başsavcısı, hâkimlik niteliğine sahip 40 yaşını bitirmiş ve en az on beş yıl askerî hâkimlik veya askerî savcılık yapmış kimseler arasından

askerî yargıtay genel kurulunun üye tam sayısının salt çokluğu ile boş yerin üç misli olarak göstereceği adaylar arasından cumhurbaşkanlığıınca seçilir.)

Binaenaleyh, askerî yargıtay hakkında böylece üyelerinin haklarına ve seçimlerine ait memnuniyet verici teminatlı hükümler konulmuş, Danıştay için esasen mevcudolan bir nitelik hükmünün, tasarıya alınmaması, hakikaten izaha değer bir keyfiyettir.

Denebilir ki, müessesese mensuplarının vasıfları, kendi teşkilât kanunlarında yer alacaktır.

Muhterem arkadaşlarım, mevcut ve faydalı bir hükmün kaldırılarak yerinin boş bırakılması, bu müessesenin mühimsenmek istenmediği gibi bir zehabın husulüne sebebiyet verecektir. Her halde, bunun da Yüksek Heyetinize arzu edilmediğine kaanüm. Bu sebeple, arz ettiğim niteliğe dair, eski anayasadaki ibarenin, tasarıda yer almasını istirham ediyorum.

Diğer bir noktaya geçiyorum :

Bu da, Danıştayda heyetlere dâhil rey sahibi ve karar hâkimi mevkiindeki başkan, daire başkanları ve üyeler dışındaki kanun sözcülerinin de, aynı şekilde Anayasa Mahkemesince seçilmesi meselesidir.

Gereğede ise kanun sözcülerine temas edilmiş, yalnız üyelerin seçimleri bahis konusu edilmiştir. Sözcülerin, üye olmadığı yüksek mahlûmlardır.

Danıştayda; menseleri ve yetiştirme tarzları, kanun sözcülerinin buldukları statüde toplanmış olan ve adedleri kanun sözcülerinin beş misli kadar olan başyardımcı ve yardımcıları mevcuttur.

Başyardımcı ve yardımcılarından bir kısmının, buldukları kadro ve dereceler bakımından da, bir kısım kanun sözcülerine üstün durumları olduğu gibi, bunlar içinde kanunen üye adayı vasfında olanlar vardır. Bu itibarla, kanun sözcülerinin, diğerlerinden farklı olarak rüçhanlı bir sisteme bağlanmaları keyfiyeti, birçok mahzurlu neticeler doğuracağı kanaatindeyiz. Bu arada birtakım idarî mahzurların da tahassul edeceğini de arzdan vâreste görmekteyim.

Eğer Yargıtay ve Askerî Yargıtay Başsavcılıkları teşkilâtı ile, Danıştay Başkanun Sözcülüğü teşkilâtı mukayese edilirse yeni tasarımda bu husustaki prensiplerine göre, yalnız Baş-

kanun Sözcüsünün başkan ve üyeler gibi seçim sistemine bağlanması yerinde olur.

Zira, yargıtaylarda, başsavcılar o dairelerdeki üyeler gibi seçim usulüne bağlandıkları halde, tasarı hükümlerine nazaran, diğer hâkim ve savcılar, ayrı kategori içinde mütalâa edilmişlerdir.

Şayet Danıştayda seçim usulü, kanun sözcülerine de teşmil edilecekse, bu sistemin, durumlarına biraz evvel işaret ettiğim basyardımcı ve yardımcılarına da teşmili zarurîdir.

Pek muhterem arkadaşlar, Danıştay mensuplarının teminat mevzuu üzerinde dikkatle durulmasını istemiş olmamın başlıca sebebi, bu müessesenin görevini yaparken daima karşısında taraflardan birisinin idare olarak bulunmasıdır.

Bakanlar Kurulu, Talimatnamelerinin iptaline kadar açılan dâvalar, yüksek malûmları olduğu üzere, burada rüyet edilir. Yeni tasarıya göre, nizamnamelerin kanuna mugayeret iddiası da, Büyük Millet Meclisine götürülemeyeceğine göre, bu konuda da, Danıştaya vazife te-rettübedecektir.

Bu sebeplerle Danıştayımızın; idarenin, Hükümetin tesirlerine mukavemet edebilmesi için, teminata ait hükümlerin tasarıda ehemmiyetle yer almasının, Danıştay mensuplarını ve âmme hizmetini zedeliyemeyecek salâbette olması lâ-zım ve zarurîdir.

Yüksek mahkemelerin başkan ve üyelerinin yaş mevzuu üzerinde de bir nebze durmayı lüzumlu görüyorum:

Tasarıda, Anayasa Mahkemesi üyeleri için emeklilik yaşı 70 olarak tesbit edilmiştir.

Yüksek mahkemeler adı altındaki müesseselerimiz, zirve mahkemelerdir. Mensuplarının tekâmüllerinde, yaş ve tecrübeleri de tesiri haizdir. İngiltere'de yüksek mahkeme hâkimleri için emeklilik yaşı diye bir şey de yoktur.

Birkaç sene evvel İngiliz Kültür Derneğinin davetlisi olarak Ankara'ya gelmiş olan bir İngiliz hukuk profesörünün İngiltere hâkimlerinin teminatı mevzuunda verdiği bir konferansını dinlemiştim. Profesör bu konuşmasında, yüksek hâkimlerin kaydıhayat şartıyla hâkimlik görevinde kaldıklarını (adalet için bir teminat) diye ifade etti.

Bir dinleyicinin (aklen, bedenen yıpranmış bir kimse nasıl adaleti sağlayabilir?) tarzındaki bir

sorusuna profesör, şu cevabı verdi: «Sebebi; İngiltere'de adalete ve hâkimlere olan itimat ve emniyettir. Yaşlı ve yıpranmış bir hâkimin yerinde kalmasını, adli teminat bakımından daha lüzumlu buluruz.» dedi.

Şahsen ben deniz, hâkimlerin ömürleri boyunca vazifede kalmaları fikrinde değilim. Hattâ, teminatı zedeliyen temdit müessesesinin de asla lehinde değilim. Ama 65 yaşın, vücut ve dimağında bir ârızası olmıyan hâkim için bir yıpranma yaşı da olmadığına kaaniim. Bu sebeplerle, yüksek hâkimlerin yaş haddinin, aynı sistem içinde kabul edilen Anayasa Mahkemesi hâkimlerinin yaşına çıkarılması uygun olacağı düşüncesindeyim.

Danıştay mevzuundaki mâruzat ve temennilerimi, burada özetlemek istiyorum:

1. Eski Anayasanın Danıştay başkanları ve üyelerinin vasıfları hakkındaki hükmünün tasarıya alınması,

2. Danıştay Başkan, Daire başkanlarıyla üyelerinin ve Başkanun Sözcüsünün, muayyen nitelikleri haiz adaylar arasından Danıştay Umumî Heyetince seçilmek suretiyle Bakanlar Kurulunun tasdikinden geçirilmesi,

3. Danıştay mensuplarının vazifeden uzaklaştırılması hususlarının da aynı formül dâhilinde cereyanının sağlanması,

4. Aynı hâkimlerin ve Başkanun Sözcüsünün çalışma yaş hadlerinin, Anayasa Mahkemesi üyelerinin yaş haddine muvazî bırakılması.

Mâruzatımın gerek Yüksek Heyetiniz ve gerek Muhterem Anayasa Komisyonunca müspet karşılanarak, arz ettiğim hususlar üzerinde tadilat yapılması hususunun nazara alınmasını hassaten rica ederim.

Hürmetlerimle. Teşekkürler. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Fakih Özfakih.

FAKİH ÖZFAKİH — Sayın arkadaşlar; ağır mesuliyetler karşısında olduğumuzu hepimiz müdrükiz.

1 nci Cumhuriyetin Anayasasında, Anayasanın taşıdığı müesseselerde, eğer ideal bir seviyeye ulaşamamışsak, bunu, temelinde 600 yıllık bir İmparatorluk enkazının bulunmasında aramak lâ-zımdır.

Biz, yeni tasarımızda da elbette geçmişin enkazı içindeki birtakım temelleri esas alacağız, almak zorundayız.

Burada, eksik kalan taraflar tenkitlerime hedef teşkil edecektir. Tasarının lehinde olan noktalarla, minnet ve şükranlarımı sözlerimin sonunda arz edeceğim. Yalnız, bugün tarih karşısında hesap veren bir Meclis olarak, gölgemizin tarihe eğri düşmemesi için birtakım noktalar üzerinde durmak lüzumunu duyuyorum. Anayasamız Cumhurbaşkanlığı müessesesini gerekçesinde bir muvazene unsuru olarak ele almıştır. Fakat maddeleri tedvin ederken müdahaleci bir makama istinadettirmiş bulunmaktadır. Meselâ Anayasa Mahkemesine iki üyenin seçimini Cumhurbaşkanına bırakmanın, Cumhuriyet Meclisine on üyenin seçimini Cumhurbaşkanına bırakmanın hukukî hiçbir izahı yoktur. Bunlar Cumhurbaşkanlığı makamını politikanın küçük variantlarında aşındırıcı, tehlikeye düşürücü küçük tâvizlerdir. Ben bu hükümleri Anayasamızı yıpratıcı bir unsur olarak görüyorum.

Anayasamızın elbette bir karakteri olacaktır. Maddelerin küll halinde tetkik ve seyri, Anayasamızın ferdiyetçiliğe istinadettiğini göstermektedir. Son günlerin devlet telâkkisi; fert hürriyeti mevzuunda, yaşıyan ferdî hakları ezmeden, devlet sosyalist bir Devletin sertliğini taşımadan, ferdî hakların muhassalasında yükselen bir baba rolüne geçen bir Devlet telâkkisini taşıyor. Bizim Anayasamızda ferdiyetçilik esas olarak alınmıştır. Anayasa gerekçesinde bu, açık olarak belirtilmiştir. Bundan memnunum. Fakat Devlete fert münasebetlerinde, hele gelecek yıllarımızın Devletten beklediği vazifeler karşısında Devlete verilen vazifelerin az olduğu nazarı dikkati çekmektedir. Hiçbir zaman biz sosyalist bir devletin temelini atmıyoruz. Fakat Devlete sosyal vazifeler vermekte biraz kıskançlık gösterildiğini görüyorum. Harb sanayii, ağır sanayi, enerji santralleri gibi mevzularda Devlete vazife verilmesine taraftarım. Türk milletinin bugün eriştiği kalkınma seviyesini, Birinci Cumhuriyetin temelinde Devletçilik prensibinin hâkim olmasında aramak lâzımdır.

Tasarının gerekçesinde lâiklik müessesesi izah edilmiştir. Fakat arkadaşlarım, hep biliyoruz, cemiyetimiz bu meselede tehlikelere mâruz kalmıştır. Bâzi meselelerle karşılaştık diye, burada bu müesseseyi açıkça ortaya koymaktan kaçınımalıyım. Cumhuriyetimizin dayandığı temelleri hüküm altına alırken, «Türkiye Cumhuriyeti de-

mokratik ve lâikdir» diye bir ibare ile formüle etmek kâfi değildir.

Geçmişte lâiklik anlayışından dolayı birçok tehlikeler başımıza gelmiştir. Onun için lâikliğin izahı şarttır.

Anayasa tasarısının ikinci maddesinde Cumhuriyetin vâsıfları tâyin edilirken bir kelime ile temas edilmiş, 19 ncu maddesinde, viedan ve din hürriyetinden bahsedilmiştir. Geçirdiğimiz tecrübeler, bunun izahına bizi zorlamaktadır. Bunlardan kaçınırsak istikbalin nesilleri elbette bizi lânetliyecektir.

Eksik kalan noktalar ilerde boğuşmalara sebep olabilecektir. Eğer bugünkü husumet ve intikam tohumlarını kurutmazsak, belki de gelecekte 10, 15 yıl içinde, bu tohumlar yine vatandaşları birbirlerine düşürecek kadar çimlenebilir, büyüyebilir, gelişebilir. Bunun icabını, izahını yapmak zorundayız.

Yeni Anayasamızda yargı organları ikiye bölünmüştür; 1 nci Cumhuriyetin temelinde de bu vardı.

Kaza organlarının, askerî kaza ve sivil kaza diye ayrılmasını bendeniz hoş görmüyorum. Bu ayırmada hiçbir mecburiyet de yok, hususiyet de yoktur. İdarî kaza ayrılabilir. Fakat, askerî kazanın ayrılmasında hiçbir hususiyet yoktur. Bunun gerekli bir izahı da yapılmamıştır. Kaza birliği asıl olmalıdır.

Anayasa, birtakım prensipler vaz'etmiştir.

Arkadaşlar; özel kanunlarda bir hususiyet, bir değişiklik getirmek mümkündür. Fakat, Anayasada bunu yapmak, Anayasada değişiklik birtakım şartlara bağlıdır. Özel kanunları değiştirmek daha kolaydır. Ortada bir yasak var. Bu yasakda değişiklik mümkündür. Fakat, Anayasasının, tatbikatta şirret yolunu seçen iktidarlar için, açık kapısı vardır. Müeyyideler değiştirilerek sertliği, müessiriyeti kaybolabilir, o bakımdan teminatı bizzat içinde taşıması bir teminat olacaktır.

Anayasamız af müessesesini de tahdîdetmiş bulunmaktadır. Orman suçlarının affı sureti katiyede menedilmiştir. İlerdeki gerçeklerin ne getireceğini bugünden bilemeyiz. Bu türlü zaruretleri bugünden kestirmek mümkün olmadığına göre, o günün Hükümet edenlerini de bugünden bağlamak doğru değildir.

Biz bir referandum kanunu çıkardık. Anayasanın halkoyuna sunulmasında elbette fay-

da vardı. Biz bunun için bu kanunu çıkardık. Ben Anayasamızda böyle bir referandum müessesesinin bulunmasının çok faydalar getireceğine inanmış bulunuyorum. Halkı öğretme ve hükümetleri halk tarafından tazyik etmemek bakımından bu müessesenin Anayasaya girmesi büyük faydalar sağlayacaktır. Meselâ, bir plânlama programı olacak; bu, kanun olarak Meclisten çıkacaktır. Bu Meclis tarafından çıkan kanun Hükümet tarafından tatbik edilecektir. Fakat acaba tatbikatta hükümetleri daha rahat çalıştırmak için bu referandum müessesesine başvurmak mümkün değil midir?.. Bahri Yazır arkadaşımız temas etmişti : Anayasamızın en eksik tarafı kanaatimizce millî müesseselerimizin rengini ve kokusunu vermemiş olmasıdır, âdeta dününden ayrı bir vasıf taşımaktadır. Anayasaya millî karakter verilmiş olmalıydı.

Bu hazırlanan Anayasayı götürün Fransa'da, İran'da, İngiltere'de tatbik edebilirsiniz. Bu Anayasamızın Türk milletinin Anayasası olması için, gerçek müesseselerinin hüviyetini haziz olması şarttır. Asıl mühim olan, dün olduğu gibi, yarın da iki müessesenin Anayasada yer alması lâzımdır. Çıkarılmaması gereken bu iki müesseseden birisi (Milliyetçilik) diğeri de (Devrimcilik) tir.

Milliyetçilik prensibi 2 nci ve 3 nci maddelerde zikredilmiştir. Meselâ üçüncü maddede, «Türkiye Devleti, ülkesi ve milleti ile bölünmez bir bütündür.» Bu mânâda kabul edilmek şartıyla milliyetçiliğe yer verilmiştir.

Ancak, devrimciliğe, hele Türk milliyetçiliğine Anayasamızda, asıl karakterinde gereği gibi yer verilmemiştir.

Bu bakımdan, devrimlerin koruyucusu Atatürk'ün sesi Anayasada kısalmış hissini uyandırmaktadır. (Anayasa Komisyonu sıralarından «asla, asla» sesleri)

Anayasamızın lehinde de söyleyeceklerim var. Şimdi de Anayasayı hazırlayanlara şükranlarımı arz etme sırası gelmiştir :

Anayasamızın en bâriz vasfı samimî oluşudur. Elde olsaydı, bu Anayasayı hazırlayan, emek veren komisyon üyelerinin teker teker ellerini öperdim. Komisyondan : («estağfurullah» sesleri) Anayasa bugün ihtiyaçları belki nazarı

olarak karşılayacak hüviyettedir. Fakat, geleceğin bütün ıztırapları bu Anayasa gerekçesinde dinecektir. Artık, birgün, yine bir Hüseyin Onur'un bacağı kesilmeyecek, bir Remziye Batırbaygil, Atatürk'ün dizleri önünde yalvararak günün, dünün iktidarından şikâyet etmeyecek. İşte Anayasa bize bunları getirmiş bulunmaktadır. Bu bakımdan, komisyona şükranlarımı arz ederim. (Bravo sesleri, alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Vahap Dızdaroğlu.

VAHAP DİZDAROĞLU — Temsilciler Meclisinin muhterem üyeleri;

Kısa ve bir nokta üzerinde olacak mâruzatıma başlamadan evvel müsahabanıza sığınarak, bize milletçe çektiğimiz ıztıraplara ebediyen kapıları kapatmak gayreti içinde bilgi, emek ve göz nuru dökerek gösterişten uzak bir tevazu ile özlenen Anayasa tasarısını hazırlayıp getiren Sayın Komisyon Başkanı ve üyelerine en derin şükranlarımı ifade etmek isterim.

Hemen ilâve etmeliyim ki, iyi niyet ve duyuşların ışığı altında hazırlanmış Anayasa tasarısının eksiksiz ve ideal olduğu iddia edilemez. Muhterem komisyonun da bu düşüncemi paylaşacaklarını ümidediyorum.

Ancak, tarihî sorumluluk ve müstakbel Türkiye'mizin temellerini kurmaya gelen Temsilciler Meclisi Sayın üyelerinin, tenkid ve irşatları ile Anayasa tasarısının idealleşmesine ışık tutacağına olan inançım mutlakdır.

Şimdi üzerinde durduğum ve çok mühim telâkki ederek Anayasada ön plânda yer almasını arzuladığım hususu yüksek huzurunuzda arz ve ifade edeceğim.

Anayasaların hazırlanışındaki espri ve felsefî görüş ne olursa olsun, tatbik edileceği memleketin şartlarına, yani kültürel iktisadî, coğrafi, tarihî gelenek, örf ve adetlerine, mânevî inançlarına intibak etmesi şarttır. Kanaatime göre Türkiye için bütün bu şartlardan daha mühim ve Anayasada hükümlere bağlanarak kesin ifadesinin bulunması gereken husus, idare eden (yani Devlet ve müesseseleri) ile idare edilenler yani halk arasında normal idare ve anlayışın tesis edilmesidir. Hak ve hürriyetlerin vazife ve mesuliyetlerin katı sınırlarının belirtilmesi lâzımdır. İstisnasız Devlet çar-

kını çeviren görevliler, en emin teminat altında çalışarak vazifesini kanun anlayışı ve vicdan huzuru içinde görebilmeli fakat bunların istismarcı, ihmalkâr ve suiistimale yol açan ve Devletin itibarını sarsan hareketlerine karşı tedbir alınmalıdır.

İdare edilenlere gelince : Bütün insan haklarından; vatandaş haklarından en geniş mânâsiyle istifade imkânı sağlanmalı. Fakat Devlet ve müesseselerine tasalluttan onu meneden hükümler açıkça Anayasada yer almalıdır.

Muhterem arkadaşlarım, bu endişelerimin sebeplerini tarihin akışında bulmak mümkündür. Siyasî hayatımızın tarihine bakılacak olursa İmparatorluk ve Meşrutiyet devirleri bir yana, bunu takibeden devirlerin muhasebesinde bilinmesi gerekli bir hakikat, millet hayatımızdaki bahtsızlık köylü ve kentlisiyle Devlet idaresi arasında asırların yarattığı uçurum; başka bir deyimle millet ve Devlet arasında olması gerekli olan anlayış köprülerinin kurulmaması neticesinde, bazan, Devlet idaresi kuvvete istinadetmiş ve idare edilenler aleyhine devirler yaşanmıştır. Zaman gelmiş, idare edilenlerden bazıları partizan zihniyete zebun edilerek partizanlık hâkimiyeti kurulmuş Devlet ve müesseseleri tahribedilmiştir.

27 Mayısın doğuşundaki düğüm noktasını, millet haklarını ve Devlet müesseselerini bu istikametteki işleyişlerden kurtarmak gayesinde aramak lâzımdır. 27 Mayıs kibar ihtilâl felsefesinin temeli kanaatimce budur. Kısaca izahına çalıştığım bu görüşün temelini Anayasada tesbit ve tahkim etmedikçe Anayasamız eksik ve maalesef bir istikrar getireceği memleketimizin şartları içinde kabili münakaşadır.

Değerli temsilciler, Anayasanın aziz vatanımıza yeni ruh ve anlayış şevkiyle hayırlı olmasına çalışan Yüksek Meclisinizin ve değerli komisyonunuzun samimî dileğine mâkes olacaktırlarına inanıyorum.

Tarihî şeref ve mesuliyetlerimize nesiller gıpta edecek ve minnetle yâd edileceksiniz.

Büyük Atatürk'ün bir vecizesinden ilham alarak sözlerimi bitirirken diyecemğim ki

Türk milleti bilginizin inanç ve kanaatlerinizin muhassalasından doğacak Anayasadan mesut ve bahtiyar olacak ve Türkiye Cumhuriyeti ilelebet payidar kalacaktır.

Hepinizi hürmetle selâmlarım (Alkışlar.)

BAŞKAN — Sayın Bedî Feyzioğlu (Yok sesleri.)

Sayın Rauf Bayındır (Yok sesleri.)

Sayın Cevdet Geboloğlu.

CEVDET GEBOLOĞLU — Muhterem arkadaşlar, birçok değerleri bir araya toplıyan Anayasa Komisyonumuzun muhterem başkanının, mütevazı ilmî ve veciz olan açış konuşmasında; Anayasa tasarısının üç esas temele istinadedilerek inşa edildiğini ve birinci temelinin de Türk milletinin psikolojisi olduğunu beyan ettiler.

Eski anayasalarımız yalnız Millet Meclisinin fikir ve temayüllerinin tasvibiyle kanunlaşmıştır.

Yeni Anayasamız ise yepyeni bir ruh ile evevlâ bir ilim heyeti ve mütaakiben Kurucu Meclisin geceli gündüzlü çalışmalarıyla meydana getirilecek ve mütaakiben de halkoyuna arz edileceği göz önüne alınırsa elbette Türk milletinin psikolojisini ön plânda düşünmek mecburiyetindeyiz. Bu kadar emeklerle ve yenilikleriyle meydana çıkacak eserimizin milletimizin büyük tasvibiyle kabul edilmesi en büyük arzumuz olduğuna göre, halkoyunu bilhassa tesir edecek psikolojik faktörleri iyice bilmemiz gerekir.

İstiklâl Savaşı ve Millî Kurtuluşumuz Misakı Millî prensiplerinin ve Kuvayi Milliye ruhunun sonucu olarak meydana gelmiş ve milliyetçilik umdesi Anayasamıza girmiştir. Son inkılabımızın ise Millî Birlik ruhunun şuurlu bir tecellisi olmakla milliyetçilik umdesinin kuvvet ve kıymetini tazelemiştir. Senelerce halk psikolojisinde haksız olarak yanlış tefsirlere mâruz kalan lâiklik umdesinin yanında milliyetçilik ona kuvvet verecektir. Tasarının 54 ncü maddesi, siyasî partiler önceden izin almadan kurulur ve serbestçe faaliyette bulunurlar demekle bir an için zihinlerde Komünist Partisi de kurulabilir zehabını yaratabilirse de, peşinen 55 ncü maddede kurulacak siyasî partilerin tüzüklerinde Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği temel hükmüne uygun olmıyan siyasî partilerin kurulamayacağını açık olarak ifade etmesi, Anayasamız Türkiye'de bir Komünist Partisinin kurulamayacağını halk efkârına arz etmekle en mühim psikolojik bir faktörü ortadan kaldırmıştır.

19 ncu maddesi, bugünkü şekli ile kabul edilirse, sonu gelmez münakaşaların daha bugünden gazetelere akseden çeşitli misalleriyle başladığını görmekte, bunların milletin psikolojisindeki akislerini de tahminde güçlük çekilmeyeceği kanaatindeyim.

Bir öğretmen arkadaşımızın Anayasa Komisyonunda ve Meclisimizde birçok kıymetli eğitimi ve profesörlerin bulunmasına rağmen dışardaki eğitimcilerin fikirlerinin alınmadığını tenkid etmesi karşısında, muhterem komisyonumuzun din ve viedan hürriyeti babında bir cemiyet ve teşekkülün fikir ve mütalâasını alıp almadıklarını sormamı müsamaha ile karşılayacaklarına eminim.

Üzerinde bâzı tenkid ve daha ziyade temenilerde bulunduğumuz yeni Anayasa tasarımızda, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi bâzı psikolojik hususlar da düzeltilirse memlekete güzel bir eser kazandıracığımızdan şüphemiz olamazdır.

Yeni Anayasamızın şimdiden millete faydalı ve hayırlı olması temennisiyle hepimizi hürmetle selâmlarım (Alkışlar.)

BAŞKAN — Sayın Rauf Gökçen.

RAUF GÖKÇEN — Çok muhterem Temsilciler; Anayasa tasarısının tümü üzerinde söz almak için yapacağım ilk teşebbüsten; çok sayıda Temsilei arkadaşlarımızın benden evvel söz aldıklarını görünce, aynı şeyleri tekrar etmek mecburiyetinde kalırım düşüncesiyle, feragat etmişim.

Halbuki, Cuma günü konuşmaları da dinledikten sonra, benim ayrıca söz almamın zarurî olduğuna kanaat getirmiş ve en son söz alan bir arkadaşınız sıfatıyla huzurunuzda gelmiş bulunuyorum.

Evvelâ şu hususu belirtmek isterim ki, kıymetli zamanlarınızı ve sabırlarınızı suiistimal etmemek için, birçok hususlardan, lüzumundan fazla övülmüş olarak kabul ettiğim Anayasa tasarısının, övülmeyecek noktalarından bâzılarına temas etmek üzere söz almış bulunuyorum.

Sayın komisyon üyelerinin beni mâzur göreceğine eminim. Zira : İkinci Cumhuriyet denilen, bu güzel inşaat maketinin göz kamaştırıcı görünüşüne kapılmadan kurulacağı plâtfon ve temel plânlarını tetkik edecek olursak, istikbalimiz bakımından bir hayli endişe verici olduğunu görmek mümkündür.

Tasarımın ana espirisinde komisyon ile aramızda büyük görüş ve anlayış ayrılığı var.

Meselâ; Atatürk inkılaplarının mâna ve mefhumunu iyi kavramış bir aydın olarak; ümmetçilikten milliyetçiliğe dönüşümüze perçinliyen ve Anayasamızın şuuru mesabesinde bulunan «Milliyetçilik» vasfımızın terk edilmişinin izahını aradım. Maalesef gerekçesinde, bu çok önemli noktayı açıklıyan bir ifadeye de rastlamak mümkün olmadı.

İnkılâbımızın en mühim unsuru olan, milliyetçiliğimiz, neden ve nasıl kaldırılmıştır.

Belki; İnkılâpçılık ilkesi, Anayasamızın «ruhunda mündemiçtir» iddiası ile kaldırılabilir. Zira, bu ilke «inkılâbımıza sadakat» mânasında telâkki olunarak ve Anayasa içindeki maddelerle teminat altına alınmak suretiyle gaye halinde mahfuz tutulabilir.

Fakat milliyetçilik ilkesi.. Asla!

Milliyetçilik, bizim rengimizdir..

Biz, milliyetçiyiz. Bu sebeple Devletimiz, takip edeceği iç ve dış siyasette daima millî menfaatlerimizi göz önünde tutmakla mükelleftir. Devletin yegâne vazifesi, millî refah ve saadetimiz için uğraşmak ve onu sağlamaktır.

Milliyetçilikten vazgeçmemize imkân yoktur. Aksi hal; beynelmileleiliktir veya bir nevi beynelmileleilik olan ümmetçiliktir.

Eğer, NATO Paktına girdiysek, yine millî menfaatlerimizi teminat altına almak için girdik. Sadece biz değil, Amerika dahi kendi menfaatleri uğruna bu pakta girmiş ve bunu açıkça dünyaya ilân etmiştir.

Bugün kendi menfaatlerini birinci plâna almamış bir tek millet yoktur. Bütün devletler milliyetçidir. Hattâ beynelmileleli olduğunu iddia eden Rus'lar dahi, en koyu bir milliyetçi devlettir.

Bugün, komünizmi, kendi emperyalizmi için bir vasıta olarak kullandığı teşbit olunmuştur.

Var oluşundan beri, bütün dünyaya «kardeşlik» fikri yayan ve milliyetçilik mefhumlarına taaruz halinde olan Yahudiler dahi, ne koyu milliyetçi olduklarını ispat etmişler ve edegelmektedirler.

Bizim milliyetçilik anlayışımız, Atatürk'ümüzün (40) sene vazettiği modern mânada milliyetçiliktir. Yani, sınırlarımız içinde yaşayan insanların ırk, din ve mezhep farkı gözetmeden refah, saadet ve huzurunun temin edilmesini

gaye, edinen; onları bir mefkûre etrafında toplan ve Devlet faaliyetlerinde, o toplumun menfaatlerini göz önünde tutan bir anlayışın ifadesidir.

Atatürk'ümüz, bunu şöyle ifade buyurmuşlardır :

«Biz doğrudan doğruya milletseveriz ve Türk milliyetçisiyiz. Cumhuriyetimizin dayandığı Türk topluluğudur.

Milletimizin kuvvetli, mesut ve müstakâr yaşayabilmesi için, Devletin tamamıyla millî bir siyaset takibetmesi ve bu siyasetin iç teşkilâtımıza tamamıyla uygun olması ve ona dayanması lâzımdır.

Millî siyaset dediğimiz zaman, kastettiğimiz mâna şudur: Millî sınırlarımız içinde her şeyden önce kendi kuvvetimize dayanarak varlığımızı koruyup; memleketin gerçek sadet ve imârına çalışmak, gelişigüzel aşırı emeller peşinde milleti oyalayıp zarara sokmamak medenî dünyadan, medenî ve insanî muramele ve karşılıklı dostluk beklemek.

Gerçi bize milliyetçi derler. Ama, biz öyle milliyetçileriz ki, bizimle iş birliği eden bütün milletlere hürmet ve riayet ederiz. Onların milliyetlerinin bütün icaplarını tanırız. Bizim milliyetçiliğimiz, hre halde hodbine ve mağurca bir milliyetçilik değildir.

İşte arkadaşlar, Biz ATATÜRK'ün çizdiği hududlar içerisinde milliyetçiyiz. İRKÇİLİK, TURANCILIK gibi, milletimizi maceralara sürükleyici bir militarizm anlayışı değil.

Milliyetçilik, bizim mefkûremizdir.

O, Türk milleti için korkunç değildir. Ancak bizim varlığımıza, birliğimize düşman olanlar için korkunç olabilir.

Bize dost olan diğer bütün milletler, bizim birlik ve bütünlüğümüze muhtaçtırlar. Çünkü en büyük kuvvet vahdettedir.

Kuvvetli bir dost olabildiğimiz müddetçe itibarda olacağımıza da şüphe yoktur.

Milletimizi, bir mefkûre olarak etrafında toplayıp sağlam bir birlik haline getirecek olan, bizi aşırı sağcı ve solcu organlardan tenzih edecek milliyetçiliğimizden vazgeçmek, gafletten başka bir mâna taşıyamaz.

Bu sebeple, çok kıymetli ve vatanperver insanlardan müteşekkil Anayasa Komisyonumuzun, Millî mefkûremiz olan milliyetçilik ilkesi-

ni belki de «başka şekli olamaz.» düşüncesiyle, tasarıdan çıkarmış olmasını kabul etmiyorum ve yeni Anayasamızın ruhundaki bu boşluğu üzüntü ile dikkat nazarlarınıza sunuyorum.

Bilhassa şunu da belirtmek isterim ki: Anayasamızın ruhundaki bu boşluk, gerideki birçok maddelerin gaye ve medfûllerinde, yanlış tefsirlere yol açacak kadar korkunç tesirler husûle getirmektedir.

Söyle ki: Bu ışık altında 19 ncu maddenin 2 nci fıkrası incelenirse; kamu düzenine ve genel ahlâka aykırı olmayan ibadetler, dinî âyin ve törenler serbesttir.

Hüküm; ek madde 1 in, 3 ncu fıkrasındaki tahtidlere rağmen, isim ve şekil değişikliği ile tekkelerin ortaya çıkmasına, imkân verebilecek ve şeyhler kıyafet ve metot değiştirmek suretiyle icraî faaliyetlerine devam ederek din müessesesini parçalamaya, dolayısıyla millî vahdet içerisinde gedikler açmaya fırsat bulabileceklerdir.

Keza; 20 nci maddedeki fikir hürriyetinin hudutlarının tâyininde de müşkülât başgöstercek, millî mefkûremizi tahribedici fikirler serbestçe neşredilebilecektir.

Bugün, çeşitli ırk, din ve dilden insanlardan kurulmuş, Amerika Birleşik Devletleri dahi, bir millî mefkûre olmaktan şeref duyan insanların teşkil ettiği bu millet, refah, saadet ve huzur üzerine kurulmuş bir millî mefkûreye o derece sahiptir ki; anası ve babası Alman olmasına rağmen Alman ordularına karşı savaşabilmiş insanların misalleri, birçok insanın halledemediği problemler meyana geçmiştir ve bu Devlet Amerika milletinin menfaatlerine dokunacak fikir beyanlarını ve propagandaları dahi kayıtlamıştır. Meselâ; Amerika'da bir Devlet adamının, Amerikan millî siyaseti ile ilgili olup, kendi milletinin veya müttefiklerinin Devlete karşı olan itimadını zedeleyici bir halkîkâti açıklayabilmesi mümkün değildir.

Başka bir misâl: 49 ncu maddede zikredilen ve halkın öğrenim ve eğitimini sağlamada Devlete verilen ödevde; Devlet bu eğitim için hangi mefkûreyi esas tutacaktır?

Millî Birlik ve bütünlüğü sağlayıcı esaslar çerçevesinde bir eğitim mi yaptırılacak?

Yoksa; maddî eşitlik esasına göre bir beynelmilecilik mi asılacak?

Veya; insanlık ve kardeşlik felsefesi ile başka çeşit bir beynelmilecilik mi telkin edilecek?

Yahut; ümmetçilik felsefesi ile gençlerin dimağlarına yepyeni idealler mi sokulacak?

Hattâ; Turancılık gibi geniş çapta bir Türkçülük ideali telkin edilebilecek mi?

Veyahut; belirli bir mefkûreye iltifat edilmeyip kozmopolit bir öğrenim ve eğitime mi müsaade edilecektir?

Sayın arkadaşlar, millî şuura sahibolmayan bir millet tasavvur edilemez.

Şüphesiz, Devletin öğretim ve eğitim ödevlerinin gayesi, halkını, millî şuura sahip kılmaktır.

Millî şuurumuzun menşei, elbette milliyetçiliğimizdir.

Eğer, bir partinin senbolü haline gelmiş olması ilkelerimizin adedini azaltmaya sebeb olmuş ise; (ki, tasarının muhtelif yerlerinde millî bütünlük, millî birlik, millî menfaatler gibi tâbirlerin sık sık kullanılması, bana bu kanaati vermektedir.) onlardan en mühim telâkki ettiğim milliyetçilik ilkesinin muhafaza edilmesini, icâbediyorsa aynı gayenin, başka usullerle temin edilmesi muvafık olacaktır kanaatindeyim.

Bu vesileyle, Anayasa tasarısının hazırlanmasında büyük gayretler sarfetmiş ve huzuru-nuza tarihi bir eser koymuş bulunan sayın komisyon âzalarını ve bu tasarının hazırlanmasında emeği geçmiş bütün fikir adamlarımızı tebrik eder, yeni Anayasamızın milletimize hayırlı olmasını candan dilerim. Saygularımı. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Suphi Doğukan.

SUPHİ DOĞUKAN — Sayın arkadaşlarım. Hoşgörülüğünüze sığınarak, Anayasanın tümü hakkında, bir iki noktaya da ben işaret koymak istiyorum. Hukukçu olmıyan bir arkadaşınızın sözlerine de üç ilâ beş dakikanızı ayırmanızı dilerim.

Anayasaya bir başlangıç, bir takdim, bâzi arkadaşlarımızın ifadesine göre, bir dibace yazılması ileri sürüldü. Ben de buna lüzum olmadığı düşüncesindeyim. Atatürk'ün gençliğe hitabesinin, Anayasamızın başına önsöz olarak konulmasını teklif ediyor ve Başkanlığa bir önerge sunuyorum. Teklifim tasvibinize mazhar olursa,

Anayasanın en iyi, en lâik, en mükemmel ön sözü bulmuş olacağı düşüncesini taşıyorum.

Anayasa ne kadar mükemmel, eksiksiz olarak hazırlanırsa hazırlansın, onu tatbik edenlerin, memleket ve millet faydalarına sırt çevirerek hareketleri halinde, doğan neticeleri hep biliyor ve hatırlıyoruz. Bu sebeple, geçmişten ders alınması Anayasanın, Yüksek Meclisinizden en olgun şekli ile çıkması yanında tatbikatçılara, büyük vazifeler düştüğüne bu arada işaret koymaktan da fayda mülâhaza ediyorum. Bu mülâhaza ile dir ki, partilerimizin bugünkü durumu, yarınki çalışma nizamlarına Anayasada, yeteri kadar yer vermenin yerinde bir davranış olduğu kanaatindeyim.

Ben de bir kısım arkadaşlarımla fikirlerine iltihak ederek Cumhurbaşkanının tek dereceli ve millet tarafından seçilmesi onun hiçbir parti bağı taşımamasının yerinde olacağı fikrindeyim. Ancak bu sayededir ki, millet ve memleket işleri, nizamlı ve murakabeli yürür düşüncesindeyim. Bu suretle Meclisler kendi içinden çıkmamış kişileri de daha sıkı murakâbe eder kanaatindeyim.

Anayasamızda kelimeler mücerret mânasiyle ele alınmış ve gayet tabii olarak yerlerine yerleştirilmiştir.

Ancak iyi niyet sahibi olmıyanların dilediği hareketlerine mâni olmak için kelimelerimizin kastedtiği mânalara açık bir karar vermek mecburiyetindeyiz.

Kamulaştırma hakkı üzerine, komisyonumuzca tertiplenmiş maddenin tatbikatı ve bu tatbikatın neticeleri, bilhassa ziraatle geçinenlerin istikballerini tam garanti altına alır mahiyette değildir, fikrindeyim. Maddesi gelince, düşüncelerimi arz edeceğim.

Anayasamız, bir kısım mevzularda madde halinde yer verdiği halde, bir kısım faaliyetlerin düzenlenmesine, gereği gibi yer vermediği kanaatindeyim. Meselâ 50 nci maddede, kooperatifçiliğin geliştirilmesi hususuna Anayasada yer verildiği halde, topyekûn ziraat işlerimiz meselelerine pek dokunulmamıştır.

52 ve 60 nci maddenin tedvininde, bir yanlışlık veya eksiklik olduğu görüşündeyim.

Millet Meclisi ve Cumhuriyet Meclisi hakkında konudan hükümlerin ve bilhassa, Meclislerin terekkep şekillerinin ayrılığı ve birbirinin çalışmalarını tamamlamak konusundaki hükümleri tasvibetmek kanaatimize uygun düşmemektedir,

Anayasaya aykırı kanunların, tetkik ve kara-ra bağlanması için Anayasa Mahkemesine yer verilmiştir. Ancak Anayasaya aykırı kanun çıkarmanın da bir karşılığı olması gerekir kanaatindeyim.

Dinleme tahammülünüz için teşekkürler ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Fethi Çelikbaş.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Muhterem arkadaşlar; Anayasa tasarısını müzakereye başladığımız gün, Sayın Komisyon Reisi Profesör Enver Ziya Karal, takdim konuşmasını bağlarken, sözlerini şöyle bitirdiler : Komisyon çalışmalarına hâkim olan zihniyeti, komisyon çalışmaları neticesi Anayasaya koyduğumuz ilkeleri ve mesaimizde takibettiğimiz metodu bildirdim. Tasarının Yüksek Heyetinizin tenkidleri, tetkikleri ve tavsiyeleriyle daha iyi bir hale geleceğinden emin bulunuyorum.

İşte ben, Sayın Komisyon Reisinin bu beyanına dayanarak tasarı üzerinde mütalâalarımı arz edeceğim. Tasarının evvelâ fikir, emek ve büyük bir gayret mahsulü olduğunu takdirle belirtmek isterim. Ancak, sayın komisyon üyelerinin parlamento müzakeresinde komisyon halinde çalışmadan beklenen faydalardan bizi mahrum edecek şekilde ittifak halinde ekseriyete ekalliyetin uyması şeklinde tasarımı huzurunuzda getirmelerinden dolayı üzüntü duyduğumu da beyan etmek isterim. Filhakika komisyon çalışmaları, parlamentoda mevzuun müzakeresi sırasında, zıt fikirlerin üzerine ışık tutmaya hizmet eder; çünkü mevzular mahdut üyeli heyetlerde, yani komisyonlarda çok daha etraflı incelenir. Münakaşa metodu daha verimlidir. Meseleler daha vuzuha kavuşturulur. İşte bu sebeplerle; komisyonda beliren ekalliyet fikirlerinin ekseriyete tâbi tutularak meşruhata yer verilmemesi çok isabetsiz olmuştur. Bu yüzdendir ki, komisyonun fikir mahsulü, emek mahsulü büyük gayret mahsulü olduğunu takdirle belirttiğim mesaisinden dolayı takdir listelerine teşekkürlerimi yeteri kadar sunamayacağımdan mâzur görülmeğimi rica edeceğim. Hiç şüphesiz, bütün meseleler orada komisyonda enine boyuna tartışılmıştır. Ama bu husus ne gerekçede ve ne de komisyonun muhterem üyelerinin imzaları yanında bir belirtisini aksettirmemiştir. Bu sebepledir ki, komisyon çalışmalarının Meclis için beklenen faydaları hâsıl olmamıştır. Bu yönden komisyonun bu hattı hare-

ketiyle bizim istifademizin yarım bırakılmasına sebebiyet verdiğini kabul etmek lâzımdır. Eğer komisyon üyeleri arkadaşlarımız muayyen konularda ekalliyette kalmakla beraber, Umumi Heyete arz etmek için meşruhat ile gelmiş olsalar idi, şüphesiz müzakereler zapta geçmek suretiyle Anayasamın daha iyi anlaşılmasına yol açılacaktı. Tarih karşısında mühim olan Meclis zabıtlarıdır. Halbuki bu imkânlar komisyon müzakerelerinde cereyan eden fikirlerin neler olduğunu öğrenmek itibarıyla tahdid edilmiş hale gelmiştir. Fakat Sayın Komisyon Reisinin beyanından bizler o neticeyi çıkarmaktayız, ki, gerek tümünün üzerindeki müzakereler ve gerekse maddelerin müzakeresi esnasında, Türkiye'ye getirilmek istenen yeni müesseseler Umumi Heyette cereyan edecek müzakereler sonunda en isabetli hale getirilmiş olacaktır. Yüksek Heyetinizin meydana getireceği Anayasa metni, Komisyon Reisinin beyan ettiği gibi, her halde komisyonunkinden daha iyi olacaktır. Buna şüphe etmemek lâzımdır. Yalnız komisyonun mesaisini değil, İnkılâbın ilk gününden itibaren üzerlerine aldıkları vazifeyi titizlikle yerine getirmeye çalışan İstanbul Üniversitesi Heyetinin mesaisini de burada bendeniz takdirle anmak isterim. Onun dışında, kendilerine bir vazife verilmemiş olmakla beraber, tedrisatı icabı olarak bu mevzularla uğraşması mütadolan Siyasal Bilgiler Fakültesi, İdarî İlimler Enstitüsünün mesaisini de şükranla kaydetmek isterim.

Ben bu Anayasa tasarısını sadece komisyonun mesaisine neticeleri üzerinden değil, Türkiye'de bu konularda çalışmış ve bugün aramızda olsun veya olmasın, bütün vatandaşların topyekûn mesailerini üzerinde Kurucu Meclisin, meseleleri etraflı şekilde müzakere ederek milletimizin tasvibine mazhar olacak bir Anayasa şekline getirmeyi asıl gaye telâkki ettiğim için, tümü üzerinde fazla konuşmadan maddelerde takrirler vermek suretiyle Yüksek Meclisin mesaisine katılmayı uygun düşünmekteyim; işte bu sebepledir ki, bâzı konulara burada şimdi hiç temas etmiyeceğim.

Komisyonun çalışma şeklini, mesaisini takdir etmekle beraber, tenkid ettikten sonra esbabı mucibeyi de kâfi görmediğimi beyan etmek isterim. Siyasî iktidarın modern ilmin esaslarına uygun olarak tahlili güzel yapılmıştır.

Yalnız memlekete getirilen yepyeni bâzı müesseseler vardır ki, bunlar, umumî beyanlar içinde kalınmak suretiyle esbabı mucibede kaleme

alınmıştır. Ve bittabi mahiyetlerine yeter derecede nüfuz imkânı yoktur.

Anayasa, yapısı itibariyle arkadaşlar altı kısımdan teşekkül etmektedir.

Birinci kısım; genel esaslar, ikinci kısım, temel haklar ve ödevler. Bu kısmın birinci bölümü genel hükümleri, ikinci bölümü kişi hakları ve ödevlerini, üçüncü bölüm sosyal ve iktisadî hakları ve ödevleri nihayet dördüncü bölüm siyasi haklar ve ödevleri ihtiva ediyor. Üçüncü kısım Cumhuriyetin teşkilâtını gösteriyor. Teferuatını zikretmek istemiyorum, zamanınızı almak için, yasama, yürütmeye, yargı bahisleri burada yer almıştır. Dördüncü kısım ise ek hükümleri, beşinci kısım geçici hükümleri, altıncı kısım da son hükümleri ihtiva ediyor.

Tasarıyı kaleme alan arkadaşlar esbabı mucibe lâhiyasında mühim bir hedefi bize önermişlerdir.

Gerekçenin dördüncü sayfasında bu hedef şöyle belirtilmektedir. «Anayasanın sadece belli organların kuruluşu ve münasebetlerini tesbitle yetinen bir metni olması istenmemiş, fakat belli ideolojik esasları, geniş bir hürriyetler bölümünü ihtiva etmesi lüzumu da nazara alınmıştır.» Hemen söyleyeyim ki, prensipte tamamen komisyonla beraber; fakat Devletin genel oy esasına dayanması ile esasen Devletin vasfı bu istikamette belirmiştir. Milletın içtimâî huzur içinde gelişmesinde Devletin sosyal adalet içinde organizasyonun büyük faydası vardır. Ama arkadaşlar, bu hedefleri gayet sarahatle, vuzuh ile tesbit etmek lâzımdır. Demin bir arkadaşımızın da bahsettiği gibi, seyyal kelimelere dayanmak suretiyle Devletin yapısını vücuda getirmek komisyon üyelerinin dahi istemedikleri hedeflere Devlet teşkilâtını tercih etmeyi mümkün kılar ki, bunu behemahal önlemek lâzımdır. İşte bu zaviyeden meseleyi mütalâa ettiğim zaman, itiraf edeyim ki, ben, vatandaşların hak ve hürriyetlerini, bilhassa hürriyetlerini muayyen haller içinde sarahaten siyasi iktidarı ellerinde tutanların davranışlarına terk edilmiş olduğu kanaatine vardım. İşte bu yüzden gerekli tashihatın yapılmasını faydalı bulmaktayım. Ezcümle prensipte arkadaşlarla beraber olduğum halde, meselâ ikinci maddede, Cumhuriyetin niteliklerinden bahsedilirken, (Türkiye Cumhuriyeti Demokratik ve lâiktir, insan hak ve hürriyetlerine, çalışma ve sosyal adalet ilkelerine dayanır.) demek-

tedir. Çok doğrudur. Ama bu haliyle başka şekillerde tefsire de müsaittir. Çünkü çalışma esasına dayanan bir Devlet, 19 neu asrın sonlarına doğru birtakım siyasi mücadeleler sonunda Anayasaya giren hükmü hatırlatır. 1848 ihtilâlerinden sonra böyle bir madde Fransa'da yer almıştır. Bugün bu madde İtalyan Anayasasında yer almıştır. Bu hüküm İtalyan Anayasası müzakeresi esnasında geniş tepkilere yol açmıştır. Parlemonun tarzı teşekkülü, esasen bu tepkilere yol verecek mahiyette idi. Mecliste çeşitli partiler vardı. Şimdi bunun ehemmiyeti nerededir? Çalışma esasına dayanan Devlet bir felsefî görüşün ifadesidir. Bu öyle bir felsefî görüştür ki, insanlar cemiyet içinde, o anda kendisi çalışmadan bir gelire sahibolmasın. Her kesin geliri ücret karakterinde, o anda çalışarak kazanılmış olsun. İtalya'da Anayasa lâihasında bu iş konuşulurken nihayet şöyle bir mutabakata varılmıştır. Denmiştir ki, bundan müstereken çıkaracağımız mâna şudur: İş mevzuatı geniş ölçüde Anayasada yer alsın. Filhakika eskiden iş mevzuatı hususî hukukta yer almış, birinci Dünya Harbinden sonra âmme hukukuna girmiştir. Bütün iş mevzuatı, asgarî ücret, âdil ücret, işsizlik, sigorta ve saire Türkiye için başlıbaşına bir konudur. Bizim öyle bölgelerimiz vardır ki, oralarda tek madde istihsal olunur. Çalışanlar bir tek maddeyi yetiştirirler. Onlar için içtimâî adalet bu maddenin fiyatında tecelli edecektir. Tasarıda müstahsıllar yönünden içtimâî adalet konusunda hiç durulmamıştır. Komisyon çalışma esasına dayanan Devlet telâkisini başka bir yönde de teyide devam ediyor.

Fransa'da Anayasa, Devletin tarifi olarak, Fransız Cumhuriyeti bölünmez, lâik, demokratik, sosyal bir Devlettir, demiştir. Arkadaşlarımız gerekçede maddeyi izah ederlerken sosyal Devlet üzerinde durmuşlar; buna katî zaruret vardır, artık zamanımızda genel oy esasî câridir. 19 neu asrın başında olduğu gibi değildir. Herkes oy hakkına sahiptir, zengin, fakir, okuyazar veya cahil herkes reye sahiptir. Bu sebeple Devletin bünyesi görüşülürken 19 neu Asrın esasları ile değil, Yirminci Asrın ikineci yarısında câri esaslardan ilham alarak çalışmalıyız. İnsan hak ve hürriyetlerine dayanan memleketlerde yer almış sosyal Devlet anlayışı yanında, yine kişi hürriyetinin maddî teminatı olan mülkiyet ve miras haklarına da gereken önemi ve

yeri vermeliyiz. İtiraf edelim ki, komisyon, maalesof sosyal Devlet anlayışına verdiği ehemmiyeti vatandaş hak ve hürriyetinin, siyasî iktidar karşısında en kuvvetli maddi teminatını teşkil eden mülkiyet ve miras hakkına vermekten açıkça çekinmiştir. Çalışma esasına dayanan Devlet fikri İtalyan Anayasasından alınmıştır. İtalyan Anayasası mülkiyet hakkına bizim tasarıda olduğundan daha fazla önem verdikten başka miras müessesesini de gayet açık olarak kanun metnine sokmuştur. Bizde miras müessesesi unutulmuş; miras hakkında bahis yok. Tasarıda sosyal adalete müteveccih bir Devlet nizamının kurulmasına taraftar olduğumu başta belirttim. Ancak hukukî bir terim olmaktan ziyade, toplumların temayüllerine göre istikamet verilmesi mümkün olan bu mefhumun medlûlü üzerinde açıkça anlaşılacak lâzımdır. Gemimizi tıpkı bir şamandıraya bağlar gibi, Devleti sosyal adalet ilkesine bağlarken, işimizi gayet sağlam tutmuş olalım. Ne yaptığımızı açıkça bilmek mecburiyetindeyiz: İşte bu yönden o kısımları, komisyon tensibettiği takdirde, kolayca ikmâl ederiz. Komisyon, esbabı mucibesinde, sosyal Devlet katiyen sosyalist devlet değildir, diyor. Doğru. Çünkü sosyalizm mülkiyet hakkına hâsımdır. Neden? Çünkü mülkiyet hakkı yerine göre çalışmadan sahibine gelir temin eden bir kaynaktır. Meselâ bir kimşenin obligasyonu var, faiz alır. Aksiyonu var, temettü alır, bu bakımdan çalışmanın felsefî bir gelişi vardır ki, aslâ onunla beraber olmadığını açıkça belirtmeyi lüzumlu bulurum. Ama bundan çalışanlar, az geliri olanlara, dar geliri olanlara müşfik olduğumuzu, onların daha yüksek bir hayat şartını istemekte haklı olduklarını kabul ettiğimiz mânasını çıkarıyor ve bunu kasdettiğimizi belirtmek istiyorsak, o takdirde maddeyi tadil ve tashih etmek lüzumludur.

Diğer taraftan bir nokta hepimize mal edilmelidir. Komisyon esbabı mucibesinde buna büyük ehemmiyet veriyor. Türkiye iktisaden geri kalmış bir memleketdir. İktisaden geri kalan memleketler, modern ilmin ışığı altında, doktrinci olarak değil, fakat tamamen ilmin ışığı altında, süratle kalkınmanın bir yolunu bulmaya mecburdur. İşte komisyon nazik olduğu kadar önemli olan bir mevzu halinde kalkınmayı hürriyet rejimi içinde gerçekleştirmek lüzumu üzerinde duruyor. Kişi hürriyetleri ile kalkınmayı bağdaştırmak, hürriyet ve kalkınma sentezini yapmak :

İşte komisyon bu konu üzerinde duruyor. Fakat tasarının bende bıraktığı umumî intiba odur ki, komisyon, insan hak ve hürriyetleriyle bunların teminatı ve kalkınma konusunda bir tercih yapıyor, kalkınmayı ön plâna alıyor. Halbuki bu mevzuda kalkınmayı hürriyet rejimi ile bağdaştırmak meselesi mühimdir. Bâzı memleketler insan hak ve hürriyetini tercih etmiyor, kalkınma ile hürriyeti bağdaştırmada nazik olan bir nokta da hürriyeti şöyle bir kenara itip kalkınmaya daha fazla bağlanma lüzumunu hissetmiştir. Halbuki kalkınmayı hürriyet rejimi içinde gerçekleştirmek pekâlâ mümkündür. İtalyan Cenup bölgelerinde kalkınma işi böyle mükemmel yürütülmüştür. Vatandaşların halk ve hürriyetlerini, iktidarı elinde tutanların lütuf ve ihşanına bırakmaya mütemayil olanlarla birlikte değilim. Komisyonun gerekçesinin yer yer taşıdığı sandığım mânası ile, tasarının ilgili kısımlarında yer alan bâzı hükümlerinden hemen çıkardığım bu istikametteki neticelere şahsen taraftar olamıyorum. İnsanın mümeyyiz vasfını onun hürriyetinde görüyor ve bunun iktidara karşı teminatını mülkiyette buluyorum.

Kalkınma için plâna ihtiyaç vardır. İtalyan Anayasası bunu derpiş etmiştir. İsbetli ve gerekli plân ve kontrollerle, hususî sektör ve âmme sektöründe kalkınmanın yolu gösterilmiştir. Bu açıktır, madde 41 de. Halbuki komisyon plânlı kalkınmada da Devlet bağlanmış, onu daha önemli telâkki etmiş görünmektedir. Halbuki, son bir ifade ile Devlet de insanlardan ibarettir : İdare edenler, siyasî iktidarı elinde tutanlar. Bu sebeple İtalyan Anayasası, plânlı kalkınmada âmme sektörü ile hususî sektörü beraber derpiş eden 41 nci maddesini, memleketimiz ihtiyaçları bakımından komisyon tasarısını tercih ederim. Şu halde, biz, plâna taraftarız. Ancak, plânın yürütülmesinde komisyondan farklı düşünmüyoruz. İktisaden geri kalmış memleketlerde plâna ihtiyaç vardır. Birleşmiş Milletler Teşkilâtının ekonomik ve sosyal konseyi 1949 da geri kalmış memleketlerin kalkınması tedbirlerinin tetkikine karar vermiş ve böylece eksperlerden kurulan bir heyet mevzuu tetkik etmiş ve bir eser neşredilmiştir. Orada iktisadî kalkınmanın plânlaştırılması lüzumu açıkça belirtilmiştir. Bu sebeple plânın alâkası yoktur, totaliterlikle. Ama plân mevzuunda yine tasarıdan ayrıldığım bir nokta, Devletin

İmkânlarını hesaplamadan, ben halka hizmet ediyorum, faydalı şeyler yapacağım, diyerek arkadaşların bahsettiği taksitli istımlâke, vesiye vatandaş malının istımlâkine mesâğ vermesi halidir. Bu anlayış beni endişeye sevk eder arkadaşlar. Vatandaşın elindeki beş, on veya elli dönüm arazisini alacaksınız, parasını taksitlerle ödiyeceksiniz. Büyük kalkınma plânları yapacak bu devletin mal sahibi vatandaşa malının parasını vermesi imkânlarından mahrum olduğunu söylemeye imkân yoktur. Hele bizde bir başka mahzur da vardır. Türkiye para istikrarı bakımından, emsali memleketlere nazaran süratle parası düşmüş bir memleketdir. Mal bedelini on, on beş yılda ödiyeceğiz, dediği zaman, Birinci Dünya Harbinden sonra bâzı memleket paralarını, köylerde bize gösterdikleri gibi bir vaziyete düşmemiz mümkündür. Büyük rakamlı paraların peş para etmediğini görmek. Bütün bu mahzurlar bertaraf edilebilir. Ama doktrinci olmamak, ilmin ışığı altında hareket etmek şartıyla doktrinci hareketler Garp memleketlerinde görülmüştür, fakat bunlar yavaş yavaş sosyal adalete bağlı, ilimle devleti idare eden partiler karşısında kuvvetlerini kaybetmişlerdir. Bu itibarla ben tasarrımın bu mevzularda mütaallik hükümlerle üzerinde konuşan arkadaşlarımdan geniş ölçüde ilham alarak, bu boşlukların doldurulacağı kanaatini taşıyorum. Üzerinde duracağım bir nokta da çalışmanın muayyen hallerde bir ödev olarak belirtilmiş olması hususudur. İktisaden geri kalmış bir memleketin süratle kalkınması lüzumuna kaani bulunan bir arkadaşınız sıfatıyla bunun prensibine taraftarım. Ancak, bu ödev umumî ve eşit olmak, siyasî iktidarı elinde tutanların keyfine hiçbir noktayı terk etmemek şartıyla kabul edilebilir. Çünkü, bu, iktidarda olanın keyfine kaldığı andan itibaren mekanizma, siyasî iktidar sahipleri tarafından rakiplerinden kurtuluş yolu olarak tatbik edilir. Umumî olanı, askerlik ödevi gibi olur. Bu ödevin gördürülmesinde diskriminasyona, fark gözetici bir tatbikata mahal verecek keyfiliğe yer vermemek lâzımdır.

Cumhuriyetin teşkilâtı kısmında Anayasa Mahkemesi yer almıştır. Devlet mevzuatının, Anayasa Mahkemesinin murakabesine tâbi olması işi yepyeni bir mevzu olduğuna göre Anayasada boş bırakılmış yerler, müesseseler ilerde

bir meclis ekseriyeti tarafından, o güne kadar vatandaşlara tanınan haklar ve hürriyetlerin yokedilmesi imkânı Anayasa gereğince vardır. Kanunların Anayasaya aykırılığı iddiası mesnetsiz kalacaktır. Yani bugüne kadar tabii olarak mevcudolan bu hak ve hürriyet Anayasada yer almayınca, kanunla yok edilebilir ve Anayasa Mahkemesi bir şey yapamaz. Bu bakımdan bunların tâyin ve tarsiin edilmesi lüzumunu ifade etmek isterim. Anayasa Mahkemesi hepimiz için yeni bir müessesedir. Bu sebeple Anayasasının vatandaş hak ve hürriyetleri ile bu yeni teşkilâtın vazifeleri üzerinde dikkatli olmak lâzımdır.

Devlet teşkilâtında yasama ve yargı yetkisine yürütmeden farklı mahiyet verilmiştir, ki, tamamen yerindedir. Esbabı mucibe bunu iyi belirtmiştir. Halkikaten icraya ait yetkiler, salâhiyetlerin kaynağı kanundan gelecektir. İcra yasama yetkisi karakteri mahiyetinde bir tasarrufa sahip değildir. Ancak, kanunun tâyin ettiği göreve sahibolmanın verdiği yetki ile yapacağı tasarrufların sonunda yargının murakabesine terk edilmesi de sistemin mantıklı bir neticesidir ve tamamıyla yerindedir. İcra konusunda memnun olduğum bir husus da arkadaşlar, Bakanlar Kurulunun, seçimler zamanında bir koalisyonla yerini terk etmesidir. Türkiye'de seçimler bittikten sonra siyasî mesuliyet taşıyanların vazifeleri, sen şu yüzden seçildin, ben bu sebepten kaybettim şeklinde verimsiz huzursuzluk yaratıcı münakaşa etmek değil, fakat bu milletin kalkınmasına mütaallik yollarda, prensiplerde, meselelerde tatbikatın münakaşası yapılmalıdır. İşte tasarrımın o hükmünü, seçimler zamanında geçici bir Bakanlar Kurulunun işe vaziyet etmesi hükmünü bu bakımdan fevkalâde isabetli görmekteyim. Cumhuriyetin temel kuruluşu kısmının yürütme ile ilgili ikinci bölümünde bir bahis var ki, iktisadî ve malî hükümlere aittir. Buradaki esasları vatandaşın hak ve hürriyetleri ile bir arada tetkik etmek lâzımdır. İleride bunu göreceğiz.

Tasarrımın dördüncü kısmı devrimlerin muhafazası ile ilgilidir. Hükümler kâfi midir, Başka devrimler de var mıdır? İleride konuşulacaktır. Fakat Anayasaya böyle hükümler konması yerindedir. Devrimlerin Anayasada ayrıca yer almasında, aykırı çalışanların imkânsız kalması bakımından, fayda görüyorum. Yoksa

yüksek milletimiz devrimlerimizi geniş şekliyle benimsemiştir. 7 yıllık tatbikatın sonucu 1957 seçimlerinde kendini göstermiştir. Devrimler aleyhinde her gün türlü çeşit çalışmalar teşvik edildiği halde milletimiz çoğunluğu ile D. P. ye oy vermemiştir. Bu sebepten ben bu esasları aleyhte çalışacaklara mâni bir hüküm diye telâkki ediyor ve milletimizin bunu tamamen kabullenmiş olduğu kanaatini taşıyorum.

Sözlerim burada bitecektir. Huzurunuzdan ayrılmadan bir noktada komisyona katılmadığımı ifade etmek istiyorum.

2 nci maddede, Türkiye Cumhuriyetinin insan hak ve hürriyetlerine dayanan bir Devlet olduğu vasfı izah edilirken komisyon arkadaşlarıyla beraber olmadığım bir esbabı mucibe hükmüne raslamaktayım. Tasarının gerekçesinin 9 ncu sayfasında 2 nci madde izah edilirken 3 ncu fıkrada şöyle deniyor :

«Türkiye Cumhuriyeti hürriyetçidir; insan hak ve hürriyetleri temelinde dayanır. Her ne kadar Batılı mânada demokratik mefhumu aynı zamanda hürriyetçiliği kapsarsa da, bu iki mefhum muhakkak surette birbirinin içinde telâkki edilmek zorunda değildir veya hiç değilse bu yolda temayüller de mevcuttur.»

Bereket versin sonunda temayüller mevcut denmiş.

Muhterem arkadaşlarım; Anayasa Komisyonumuzun halk demokrasisini, demokrasi ile telif etmesine imkân var mıdır? Arkadaşlar, zamanımız sihirli kelimelere dayanarak, kütlelere sloganlarla propaganda yapma zamanıdır. Halk demokrasisinin ne demokrasi ile alakası vardır, ne de halk ile. Halk kelimesi caziptir. Demokrasi ise 100 - 150 yıldan beri yürekleri alevlendirmiştir. Neresinden bakarsanız bakınız, dün olmadığı gibi ileride de halk demokrasisinin demokrasi ile münasebeti olmayacaktır. Olmıyacaktır dendiğinde, bu geçicidir, bir intikal devresidir dediler. Hayır arkadaşlar, her kuvvet bir mukabil kuvveti karşısında görmezse zâlim olur. Bu itibarla, iktidarı elinde tutanlar karşısında, vatandaşları iki büklüm bırakmıyacak, el pençe divan durdurmayacak sosyolojik müesseselerle, sadece hukuk hükümleriyle değil, takviye ettiğimiz takdirde işler karşılıklı işleyecektir. Bu sosyolojik müessese mülkiyet hakkıdır, geniş kütleleri mülk sahibi yapmalı, orta sınıfı geliştirmelidir.

Demokrat Parti zamanında bâzı arkadaşları dinlemişizdir. Biz mebus olmadığımız takdirde, vazife de vermezlerse, aç kalırız, diyorlardı. Bundan karakter zaafı dışında, elbette mal mülk sahibi olmamanın da tesiri büyüktür. Yine bir kısım aydınlarımız D. P. devrinde iktidarın kanunsuzluklarına karşı müessir mücadeleye girişmemişlerse elbette işini, mesleğini iktidardan beklemelelerinin payı vardır. Bütün bu haller, kişilerin nefislerine güvenleri olmamaları sonucunu doğurmaktadır. Bu yüzdendir ki, mülkiyet hakkı kişi hürriyetinin maddî teminatını teşkil eder. Tasarıda nasıl çalışanların çalışma emniyetinin teminat altına alınmamasını hürriyet bakımından istihfaf ile karşılıyorsak, komisyon arkadaşları lütfetsinler siyasî iktidarı elinde tutanlara karşı vatandaş, hürriyetini sağlama gücünün mülkiyet olduğunu kabul etsinler: Geniş halk tabakalarını mal ve mülk sahipliğine kavuşturur, buna imkân sağlar isek siyasî iktidarı elinde tutanlar karşısında vatandaş hürriyetini gerçek teminatına ulaştırmış oluruz. Ve ancak bu suretlemdir ki, toplumun emniyet ve huzur içinde, sarsıntısız gelişmesi imkânları sağlanmış olur.

Son bir hususu arz edeyim. Maddelerin müzakeresi esnasında, müsamahalı, şimdiye kadar olduğu gibi davranmasını Muhterem Heyetten rica edeceğim. Çünkü prensiplerde hepimiz mutabıkız. Memleketin süratle kalkınmasına taraftarız. Vatandaşın hak ve hürriyetleri ile bu süratli kalkınmanın bağdaştırılmasına taraftarız. Böyle prensip anlayışı mevcudolduktan sonra; tatbikatta başka tefsirlere yol vermemek maksadıyla maddelerin vuzuha kavuşturulması veya kaleme alış şeklinde tashihler yapılmak suretiyle bütün suizannı bertaraf edebilecek esasların vaz'edilmesine imkân verilmesini rica ederek huzurunuzdan ayrılacağım.

Acı tecrübeler geçirdik. Fakat, arkadaşlar bu tecrübeler milletimizin gözünü çok açmıştır. Şimdi 1950'deki vatandaş yoktur. Vatandaş şimdi çok şeyler öğrenmiştir. İşte bu acı tecrübelerden sonra, Devlet karşısında hakkımızı istemesini, Devletten hürriyetlerimizin korunmasının teminatını istemesini bilen insanlar olarak ben bu Anayasamızın Kurucu Meclisten vatandaşların tasvibedeceği şekilde çıkacağına ve milletimizin hürriyet içinde refahı yolunda bir dönüm noktası teşkil edeceğine inanarak huzu-

runuzdan ayrılıyorum. (Bravo sesleri ve alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Bedrettin Tuncel, buyurun.

BEDRETTİN TUNCEL — Sayın arkadaşlarım, Türkiye Cumhuriyetinin yeni Anayasa tasarısı üzerinde birçok arkadaşlarımız pek değerli düşünceler ileri sürdüler; aydınlatıcı, hattâ uyarıcı açıklamalar yaptılar. Öyle sanıyorum ki, düşüncelerimizin tasarı maddeleriyle ilgili noktalarını sarıh teklifler halinde tesbit edebileceğimiz önemli safhanın eşiğindedeyiz. Böyle bir durumda konuşmanın nezaketini hissederek, birkaç dakika içinde, tasarı üzerinde düşündüklerimi kısaca açıklamaya çalışacağım.

İlkin, iki ay gibi kısa bir zaman içinde böyle gerçekten olgun, sağlam, canlı, memleketimizin gerçekleriyle bağdaştığını sandığım, çağımızın demokrasi anlayışının çerçevesi içinde kalan, ayrıca aslında Atatürk devrimlerine bağlı kâlan, insan hakları ve ana hürriyetlere her kelimesiyle saygı gösteren, memleketimizin toplum düzenini gözettiği kadar, vatandaşın bu toplum içindeki yerini, haklarını koruyan görevlerini açık ve seçik olarak belli eden, çeşitli kurumlarımızın demokratik bir anlayış içinde işlemesini, gelişmesini sağlayabilecek genel yönleri gösteren, çeşitli iş ve faaliyet alanlarının yetki ve görevlerini tâyin eden, yasama ve yürütme organlarının yetki sınırlarını organik bir kanun haysiyetiyle belirten, çok partili siyasî hayatın gelişmesine imkân veren, dil bakımından da ilerisi için güzel, kıvamlı, ortak anlayışlara yol açan bir örnek saydığımız bu tasarıyı hazırlayan değerli ve ülkücü arkadaşlarımıza, bu Meclisin bir üyesi olarak, ne kadar teşekkür etsek azdır. Komisyonun bütün üyeleri, ayrıca heyet, şükranlarımıza gerçekten hak kazanmışlardır. Temsilciler Meclisimizin kurduğu Anayasa Komisyonu, hiç şüphesiz, çetin olduğu kadar şerefli bir ödevi başarmıştır. Bütün bu imkânların hazırlanmasını gerçekleşmesini, milletimizin son yıllardaki istiyaklarını ruhlarında toplayan, milleti ve Devleti ancak antik çağ trajedilerinde görülebilecek bir felâket kasırgasına sürüklenmekten kurtaranlara borçlu olduğumuzu heyecanla ve en iyi duygularla hatırlıyoruz.

Arkadaşlarım; nâgiz kanaatimce, yeni Anayasa tasarısı, Devletin faaliyet alanının, daha doğrusu, yetki ve görevlerinin sınırlarını iyice tesbit

etmesi bakımından önemlidir. Bu açıdan baktığımız zaman, bu sınırların oldukça geniş tutulduğu görülür. En iyi Devletin en az hükmeden Devlet olduğu hatırlanırsa, bahis konusu sınırları belli eden maddelerin görüşülmesinde dikkatli olmak gerekir. Tasarı, iç ve dış emniyetimizi sağlamak, vatandaşların maddî ve mânevî refahını gözetmek, vatandaşlara verilmesi gereken ve onların her çeşit haklarını kullanmalarına, ayrıca medenî ve siyasî görevlerini bilerek, şuurla ve tam bir özgürlük havası içinde yerine getirmelerine imkân hazırlıyacak, kısacası, halkımızı, insanımızı çağdaş medeniyet seviyesine yükseltecek eğitim ve kültür konuları bakımından incelendiği takdirde bunların 1924 Anayasasına nispetle daha geniş ve sağlam bir şekilde tasarıda yer aldığı bir gerçek olmakla beraber, bilhassa eğitim ve kültürle ilgili maddelerin daha sistemli ve toplu bir şekilde işlenmesinde faide olacağı kanaatindeyim. İnceliyebildiğim Anayasaların hemen hepsinde eğitim ve kültür konularının ayrı bir bölümde yer almış olmasını Komisyondaki değerli arkadaşlarımızın iyi örnekler sayacaklarına inanıyorum. Misal olarak Weimer Anayasasını gösterebiliriz. Eğitim sisteminin esas itibariyle Devletin kontrol ve murakabesi altında bulunması temel prensibi, millî ve özel teşebbüslerle öğretimin çeşitli derecelerinde okullar açılmasına imkân verecek bir mahiyet taşıması yerinde olur. Üniversitelerin Devlet eliyle açılabilmesi yanında, ileriyi de düşünerek, bu seviyede millî ve hususî teşebbüslere imkân bırakacak bir hüküm ilgili maddesinde düşünülmesini önemli bir nokta olarak komisyon üyesi arkadaşlarımızın dikkatlerine arz ederim. Başka bir ifade ile: Kanun ve nizamla uygun olarak, Devletin kesin kontrol ve murakabesi altında, özel millî teşebbüslerle bu seviyede yüksek inceleme ve araştırma kurumları kazanmamızda faide görmekteyiz. Dünyanın en ünlü bilim kurumlarının bellibaşlılarının sadece Devlet eliyle kurulmadığını hatırlamak, bu konu üzerine eğilmemizi kolaylaştırır sanırım.

Ayrıca, her vatandaşın, din, mezhep, ırk, cins, sosyal ve ekonomik durum farkı düşünülmeden eğitim ve öğretimin her derecedeki nimetlerinden faydalanması prensibi kesin olarak ifadesini bulmalıdır.

Tarih ve sanat bakımından büyük zenginlikler taşıyan memleketimizin eser ve anıtlarının korunmasını yeni Anayasamızın teminat

altına almasını şüphesiz komisyonun sayın üyeleri de gönülden isterler. Dünü unutmak için bugünü yaşamadığımızı, geleceği hazırlamak için bugüne dayandığımızı göre; millî değerlerimizi korumak elbette ki, Devletin başlıca ödevleri arasına girer.

Sözlerimi bitirmeden önce, önemli gördüğüm bir hususu arz etmek isterim : Devletin çeşitli faaliyet organlarında görevli bulunanların mesleklerinde ilerlemeleri konusunda «kadem» esasıyla birlikte «şahsî değer ve kabiliyet» prensibine de yer verilmesi, öyle sanıyorum ki, bu organlarda yapılan çalışmaların verimini geniş ölçekte artıracak bir tedbir olur. Böyle bir anlayışın yeni Anayasamızda yer alması temenniye değer.

Yeni Anayasanın Devlet ve milletimize hayırlı, uğurlu olmasını diliyerek hepinizi saygıyla selâmlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Bugün saat 14,30 da toplanılmak üzere Oturumu kapatıyorum.

Kapanma saati : 12,30

İKİNCİ OTURUM

Açılma saati : 14,30

BAŞKAN — Başkanvekili İbrahim Senil

KÂTİPLER : Şahap Kitapçı, Rifat Çini.

BAŞKAN — Efendim, oturumu açıyorum. Yoklama yapılacaktır.

(Yoklama yapıldı.)

BAŞKAN — Efendim, müzakere için nısap vardır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısının müzakeresine devam ediyoruz.

Sayın Behçet Kemal Çağlar.

BEHÇET KEMAL ÇAĞLAR — Bu Anayasa, bir üvey Anayasa değil; artık, bir öz Anayasa olacaktır. Cefakş Türk halkına görgülü yurdunda bir yeryüzü cenneti yaratabilecek sevkini verecek bir yerli, bir öz Anayasa...

Birinci madde, 1924 Anayasasının birinci maddesidir. Bu maddenin, oradan, olduğu gibi, buraya aktarılmasında mutlak isabet vardır. Ne olursa olsun, bütün dalgalanmaların üstünde, değişmez hüküm, genç Türkiye'nin güzel alın yazısı olarak kalacaktır! Bu, Devlet şeklinin Cumhuriyetten başka türlü tecelli edememesi esasıdır.

Artık hiçbir şaşırılmış iktidarın hiçbir şaşkın başbakanı, böyle kürsülerden «siz isterseniz hilâfeti de getirirsiniz» diye hezeyan savuramayacaktır.

Anayasa tasarısının Anayasa Komisyonundan, elimize, muhalefet serhi taşımaksızın gel-

mesi, hence, bir noksan değil; aksine, bütün fikirlere aynı kutsal heyecanda eriyip aynı kutsal ülkü kazanında kaynamasından meydana gelen bir duygu ve düşünce birliğinin mutlu belirtisidir.

Atatürk devrimlerinin korunmasını, Türk Devletinin ayakta kalabilmesinin, Türk milletinin hür ve mesut yaşayabilmesinin birinci şartı sayarak bunu tasarılarında belirten devrimci arkadaşlarımızı gönlümüzün bütün sevgisi ile selâmlarız! Artık bu devrimleri tavizli iktidarlara, gerici ve sapık davranışlara yalnız şu bu teşekküller, şu bu halk direnmeleri değil, bizzat Devlet, Anayasa karşı çıkacaktır. Türk Devletinin, bütün ileri insanlığı ve büyük milletimize karşı en büyük vazifesi budur, bu olacaktır.

Yeni Anayasanın en güzel yönü, Türk insanına, hür ve mesut bir yaşama sevkı getirebilmesi olacaktır. Harblerin - darpların, zulümlerin - istipdatların, beceriksiz ve berbat idarelerin, birbiri üzerine yığıldığı umursuzluklar ve kırgınlıklar yüzünden bu topraklarda çoğu zaman, yaşamak, bir sürünme, bir debelenme halinde devam etmiştir. Ana - babanın sebeb oldu bir angarya gibi mütevekkil, yok-

sul, bitkin ve tedirgin yaşamaktan sıyrılmak; bu mübarek topraklarda bir yeryüzü Cenneti yaratmanın şevkini duymak; bu yeni Anayasanın getirdiği havada gerçekleşebilecektir! Göğsümüzü gererek diyeceğiz ki : İşte efendisin, işte serbestsin, işte hürsün, işte Devlet üvey değil öz bir baba; yaşa, yarat, yap; övün, güven, çalış, hemşerim!.. Artık; yalnız gündelik çıkara değil; yurt ve ulus ölçüsünde iyiye, doğruya, yeniye ve hele güzele yönelmek, millete şiarımız olacaktır. Halkla aydın elele büyük yarımlara yönelmesi için ana yolu açan, ana ışığı yakan bir Anayasa diye bu tasarımı selâmlıyoruz.

Töresinde, tabiatında, yaradılışında; güzeli sevip benimsiyen, güzeli yaşatmaya ve yaratmaya çabalayan Türk insanına, artık belki pek bilmeden aradığı imkânlar, bir daha elinden alınmayacak şekilde, bağışlanmış olmalıdır.. Bağışlanmış da ne kelime? Hakkı gasbedilmemesi, gasbedilmiş, ihmal edilmiş, unutulmuş olanlar, verilmelidir! Sırası gelmişken; bu hakları gaasıpların ellerinden arslanca alıp Türk halkına insanca devretme yolunda olanları bir daha hürmet ve minnetle selâmlamayı zevk ve borç biliyorum.

Tasarımın diline gelince; haydi, eski deyimle ifade edeyim : Tamamiyle mâkuldür, mutavassıttır. Günün dili olmağa yönelmiştir yarımın dili olmağa elverişlidir. Zaten; Anayasa, bugünün rasgele bir kanunu değildir ki; gelecek nesillerin, hem kavramları, hem sözleriyle harfi harfine benimsiyeceği bir ana kanundur bu!.. Yeni sözlerin hemen hepsi, türesel terimlerdir. Hayatta kullanılanlar, aynen alınmıştır. «Yargıç» feda edilmiş «hâkim» e dönülmüştür, bütün bunlarda, yetkili kurulların ve hele Dil Kurumunun fikri alınmıştır. Olsa olsa, yarımkı kuşaklar için daha Türkçe olması düşünülebilir. Ama bundan daha geriye gitmek, yalnız Atatürk'ün değil, Ziya Gökalp gibi Türkçülerin de ruhunu rahatsız eder.

Şimdi bu tasarıda noksan gördüğüm cihetleri kısaca işaret edeceğim :

İkinci Meclisin yetkisi bence azdır ve seçim tarzı, kendisinden beklenen hizmeti görmesini tam sağlayacak elemanların seçilip gelmesine ayrıca imkân vermemektedir. Tasarıda olduğu gibi kalırsa, ayrı yerde toplanan bir başka «Mebuslar Meclisi» olmaktan öteye ge-

çemiyecektir; kurulmasındaki hikmet daha kurulurken kaybolur gibi olacaktır. Cumhuriyet Meclisine daha esaslı yetkiler tanımak şarttır: Bu Meclis de Hükümete itimatsızlık beyan edebilmelidir. Birinci Meclisten gelen kanunu reddettiği takdirde bu ret keyfiyeti, daha esaslı şekilde itibar görmeli, kanunun kaderine daha sarıh ve derin tesir edebilmelidir.

Sonra; başka demokrasilerde kurulmamış veya unutulmuş diye baştan reddetmeye sapmadan; millî bünyemizi ve acı tecrübelerimizi göz önünde tutarak; birtakım müesseseleri biz kurmalıyız. Bunlardan biri, en önemlisi, bence, bir yüksek murakabe ve teftiş heyetidir. Başvekâlete bağlı olmıyan, işleri olup bittikten sonra usulen kontrol etmekle yetinmiyen, yolsuzluklar başlarken müdahale edebilecek yetkide; Cumhuriyet Meclisine doğrudan doğruya bağlı bir yüksek murakabe ve teftiş heyeti... «Divanı Muhasebat var. Başvekâlete bağlı Murakabe Heyeti var.» diyenler bulunabilir; iyi ama, Divanı Muhasebat, pasif bir kontroldür; «evrakı müsbite var mı, tamam!» der, kurtulur. Başvekâlete bağlı Murakabe Heyeti ise, nazarıdır, bilânçolar üzerinde çalışır. Meselâ; birçok müesseselerde, hatır için verilmiş paraları «matlubatı meşkûke» sayıp da, tahakkuk eden kârdan düşerek üzerinden bir sünger geçirilmesini kınayan bir tek murakabe heyeti raporu hatırlamıyorum... Cumhuriyet Meclisi, dışardan, gizli oyla bir yüksek heyet seçmelidir. Bu heyet, şikâyet vâki olmadan da yolsuzluklara başlangıçta el koymalıdır ki, iş isten geçmiş olmasın!..

Ben, bir de, bir yüce şeref divanına ihtiyacolduğu kanaatindeyim. Türk vatandaşlarının şahsî şereflerinin korunması bakımından, müstesna ve nâdir kıymetlerin sinsi ve çarpık dedikodularla heder olmaması bakımından!.. Yargıtaydan, Devlet Şûrasından, barolardan, basın kurullarından bir divan... istiyen şahsiyet, buraya müracaat ederek, hakkında çıkarılan menbus dedikoduların tahkikini talebedebilmelidir. Bu divan, devamlı muvazzaf bir encümen kurar. Bu komisyon tahkikatı yapar, gerekiyorsa divan genel kuruluna getirir; buna lüzum yoksa neticeyi ilân eder : Namussuz, memleketin dedikodu halindeki hükümünü bu sefer yetkililere ve belgeler önünde yer ve susar!.. Namuslu, dedikodunun bunaltısından kurtulur, itibarını iade etmiş olur, şevkini kazanır ve çalışmasına devam eder...

Arkadaşlar! Dünya ölçüsünde iki takım çarpışıyor. İki taraf da kendi rejiminin ve çalışma tarzının üstünlüğünü ispata çalışıyor... Biz kararımızı vermişiz. Cephemiz belli. Eğer arada kalan milletler «İşte, bizim örneğimiz Türkiye» derlerse; şimdi bazı ileri ve hür milletlerin yetkili adamlarının tek tek arada bir söylediğini batı umumî efkârı «Bizim Asya'da uygarlık elçimiz, rejim bekçimiz; ne yaptığını bilen Türkiye» diye kesin hükme varıyor olursa; o zaman, bize yardım elini uzatan büyük devletler ve dost milletler, biz istemeden de yardımı ihtiyaç, borç ve zaruret sayacaklardır. Bu da Batı otoritelerinin imzasını taşıyan bir gerçek kalkınma plânı ile mümkün olacaktır. Anayasa, böyle bir plâna işaret etmiş, fakat dünya ölçüsünde otoritelere plân yaptırmanın kesin gerekliliğini şart göstermemiştir; bu eksiklik, tamamlanmalıdır.

İşte; bu önemli eksiklikler de tamamlandı mı; Türk insanı, artık bu güzel vatanda; yepyeni imkânlarla, insanlığın en ulu, en şerefli millet ailelerinden birinin ferdi olarak; başı dik, alnı ak büyük yarını şevkle yaratmaya geçebilir;

Türk insanı, bunu çoktan hak etmiştir... Size bu aziz kürsüden, Orhon anıtlarının bir cümlesini, bugünün diliyle tekrar etmekten kendimi alamıyorum.

«Üstten gök çökmedikçe, alttan yer delinmedikçe; ey Türk milleti!

Senin ilini, töre'ni, varlığını, kim alıt edebilir?»

İşte, şimdi bu Anayasa ile o tarihî anıt, zamanlar üstünde, elele veriyor ve Türk insanına tanrının da, tarihin de seve seve verdiği hakları, şerefleri, imkânları yeniden ve bütün ilkeleriyle tanıyor...

Mutluyuz, sevinçliyiz; Türk halkına hakkıyla hizmet etmiş gerçek aydınlar olarak, eski sapıtılmış yarım aydınların hicabını alnımızdan silmiş olarak, ileri ve uygar dünyaya, cefakes ve görgüllü Türk milletine selâm ve saygı gönderiyoruz. (Alkışlar).

BAŞKAN — Sayın Rauf Bayındır.

RAUF BAYINDIR — Muhterem arkadaşlar; Kurucu Meclis ve Temsilciler Meclisi olarak Türkiye Anayasasını yapıyoruz. Bu Anayasa yaparken, benim arzum, bugüne kadar mevcut Anayasaların en mükemmeli olmasını ve en iyi olmasını, her ihtiyaca cevap verecek mahiyette bulunmasını temenni etmektir. Bütün ar-

kadaşlarımızın da arzuları burada toplanmaktadır.

Şimdi, bu Anayasayı yaparken evvelâ bir haricî bünyesine bakalım. Muhterem arkadaşlar, ben Anayasayı çok haemli görüyorum. Anayasa daha kısa, daha iyi ifadelerle tedvin edilmelidir. Üzerinde çok iyi durarak, cümlelerin, kelimelerin mânalarına tam nüfuz ederek yapılmış olması lâzımdır. Çünkü, bir taraftan da referanduma gidiyoruz. Referanduma iştirak edecek vatandaş, çok geniş hacim karşısında kalacak olursa, bunun içyüzüne tam mânasiyle vâkıf olamaz, belki de şaşırabilir, yanlılabilir. Bu bakımdan Anayasanın mümkün olduğu kadar bazı kısımlarının ihtisar edilmesini ve eski Anayasa nazaran da daha mükemmel bir hale sokulmasını arzu etmekteyim.

Anayasadan beklediğimiz hususiyetlerden birisi de referandum mecburiyetidir. Bu cihet ikinci bir mecburiyeti koymaktadır. Bugün yapacağımız Anayasa dilinin en çok korunulmakta olan halk diline uygun bir dilde olması ve Türkçe bir dille yazılması mecburidir. Maddeleri okuduğumuz zaman, gayrime'nus birçok kelimelerin, halkın anlıyamıyacağı fikirlerin dolaştığını, birçok yerlerde toplandığını görüyorum.

Arkadaşlar, bu Anayasayı tanzim ettirici sebepleri kendimce şöyle mütalâa ediyorum. Ortada geçen 10 senelik kötü bir devir olmasaydı bile biz bu Anayasayı yeniden tanzim etmek mecburiyetinde idik. Bugünkü dünya şartlarına, bugünkü ihtiyaçlara ve bugünkü demokratik anlayışa, Garp zihniyetine göre bu Anayasayı değiştirmeye mecburduk. Bu Anayasanın değiştirilmesini ben bu mânada anlamaktayım.

İkincisi; dünkü Anayasanın 10 yıllık iktidar zamanında gayet kötü kullanılmış olması, suiistimal edilmesi, memleketin kötüye götürülmesi ve Anayasanın çiğnenmesi meselesi bizi yeni bir Anayasa tanzimine sevk etmiştir.

Üçüncü sebebi, şu şekilde görüyorum. 27 Mayıs İnkilâbı ve ihtilâlini yapanlar sağ olsunlar. Memlekette görmüş oldukları bu kötü gidişin, ancak Anayasa yoluyla düzelebileceğine kaanî olmuşlardır. Bu Anayasanın içerisine birçok hükümler de konmuştur. Maddelerine geçmeden, bazı noktalara dokunacağım. Meselâ, formel mevzuu öyle tahmin ediyorum ki, başka milletlerin Anayasalarında yer bulmamıştır. Binaenaleyh, buna benzer birçok fazlalıklar vardır. Bunların

ihhtisar edilmesine ihtiyaç vardır. Bir kere, mevcut Anayasamızı ben kendi kendime alıp mütaâlâa lüzumunu hissetmiş olsam, şöyle düşünürdüm: Hacım itibariyle nasıldır? Terim itibariyle nasıldır? Maddeleri itibariyle nasıldır? Bugün arkadaşlar, Anayasanın ihtiva ettiği maddelerin sayısı 160 ı mütecevizdir. Cümlelerin uzunluğu göze çarpmakta ve irtibatı kaybedecek derecede muğlâk tarafları vardır. Okuyanın anlaması, tamamen okur - yazar olan insanlar için söylenebilir. Biz bu Anayasayı referanduma arz edeceğimiz için bunun vatandaşın anlayış seviyesine göre yazılması daha doğru olur kanaatindeyim. Şimdi dünkü kötü gidişin bir zarureti olarak Anayasanın değiştirilmesi yanında, Anayasanın değişmesine mutlak surette ihtiyaç vardı. Fakat bu kadar büyötmeye, bu kadar hacımlı hale sokmaya lüzum yoktur. Anayasa mevzuu sebebiyle hatırıma gelen bir şey var. Geçenlerde okudum 8 kilo bir çocuk doğmuş. Bu çocuk büyüdüğü zaman 800 kilo olur gibi telâkki edilebilir. Bunun üzerinde bilhassa dikkatle durulmalıdır. Normal çocuk 3 - 3,5 kilodur. Biz bu mevzuları toparlarken normal bir hadde getirmek lâzımdır. Doğan bir çocuk 2,5 - 3 kilo arasında olabileceğine göre ne bunun üstünde ve ne de bunun altında bir çocuk olmalıdır. Fakat 8 kilo da çocuk doğabiliyor. Bizim Anayasa benim anladığıma göre 8 kilo olarak doğmuştur. Bilhassa bunu tebarüz ettirmek isterim. Anayasanın çoğalan maddeleri, ileride yapılacak kanunları tâyin etmek hususunda da ileride çok müşkilât arz edeceğine kaaniyim. Maddeler ne kadar çok olursa, ne kadar çok bağıhyacak olursa ileride yapılacak kanunların tanziminde müşkilâta uğranılacağı tabiidir. Seyrek olması daha makbuldür. Bunu önceden tâyin etmek seleksiyonunu ona göre yapmak zarureti vardır. Kanaatimi bu şekilde hülâsa ediyorum. Benim düşünceme göre, Anayasa bizde 40 - 50 maddeyi aşmamalıdır. Kelime ve madde itibariyle hududu tâyin edilmelidir. Anayasayı şu şekilde anlıyorum. Anayasa bütün kanunların âmentüsüdür. Onun için mümkün olduğu kadar, kanunların âmentüsü mahiyetini alabilecek seviyeye kadar getirme çarelerini arıyalım. Halk kolayca anlaşın, reyini verirken lehte mi, aleyhte mi vereceğini iyice anlamış olsun.

Şimdi küçöltme mevzuuna gelince: Ben Anayasanın tekrar komisyona gitmesi için bir dü-

şünce ve fikirde değilim. Böyle bir fikrim yoktur. Heyeti Umumiye bunu yapacaktı, her zaman olduğu gibi... Yalnız, şimdi bu küçöltmeyi düşünürken şu fikri koyuyorum; diyorum ki, Şimdi bu küçöltmeyi düşünürken şu fikri koyuyorum. Diyorum ki, her milletin anayasası var, İdareciler bunu iyi de kullanır, kötü de kullanır. Muhtelif milletlerin Anayasayı ne şekilde süiistimal ettiklerini, ne şekilde çığırdan çıkardıklarını, yaşadığımız devir içinde gözümüzle gördük. Bu eksiklik nasıl tamamlanabilir? Arkadaşlar; bu eksiklik ahlâkla tesis edilir. Millî terbiye ile tesis edilir. Bu temin edilirse bu ufak metin doğrudan doğruya vatandaş üzerinde, fertler üzerinde ancak müspet tesir bırakır. Anayasayı çığnemek gibi bir fikir aklına bile gelmez ve gelmemelidir. Ahlâk ve millî terbiyemiz bakımından bu eihetin Anayasanın birçok maddelerinde bulunmasına lüzum ve zaruret hissetmeyiz.

Anayasanın Türkçe olarak yazılmasını düşünürken, bir kısım yepyeni kelimelerle mutlaka tēzyin edilsin diye bir kanaatim yoktur. Yalnız, düşünebileceğimiz husus, halk diline uygun ve mütenasip, eksiksiz ve fazla kesimleri bulunmıyan bir organizma haline getirmek. Eğer bir uzviyetin parçaları birbirine uygun ise, o uzviyet normaldir, bâzı parçaları lüzumundan fazla tebarüz etmiş ise, o zaman o uzviyet anormaldir. Kafa da böyledir. Morfolojik bünye de böyledir. Uzviyette haricî şeyler de böyledir. Bizim netice itibariyle arıyacağımız husus, uzvun veya organın fonksiyonlardır. Anayasa bugünkü fonksiyonu, maddeleri ve kelimeleriyle iş görebilecek vaziyete giriyorsa; daha büyötmeye ve genişletmeye lüzum kalmaz. O zaman hem vatandaşlar tarafından kolayca anlaşılır, hem de daha faydalı olur; referandumda da kolaylık temin eder.

Diğer konuşacağım hususları muhterem arkadaşlarımız daha evvelce belirtmiş buldukları için tekrar etmeden huzurunuzdan ayrılıyorum. Hepinizi hürmetle selâmlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın, Emin Soysal.

EMİN SOYSAL — Efendim, bendeniz Anayasa üzerinde konuşurken önce, bugünkü duruma nereden geldiğimizi hatırlatmakla sözlerime başhyacağım. Geçmiş iktidar eğer yanlış yolda gitmemiş olsaydı belki bu netice başka şekilde tecelli edebilirdi. Geçmiş iktidar Anayasayı muhtelif yönlerden çığnedi. Bu çığnemeyi sizlere arz etmemin sebebini biraz sonra ifade edeceğim.

Geçmiş iktidar Toplantı ve gösteri yürüyüşleri Kanunu tatbikatında Anayasayı çiğnedi, Meclise sormadan Kore'ye asker göndermekle Anayasayı çiğnedi, Basın Kanununda Anayasayı çiğnedi, özel ilânlara el koyma bahsinde Anayasayı çiğnedi. 1951 bütçesini Anayasanın saptadığı günde Meclise getirmemekle çiğnedi. Rakip partinin tapulu mallarını müsadere etmek suretiyle Anayasayı çiğnedi. Ve en ağır istimlâk meselesidir. Anayasanın 74 ncü maddesine göre vatandaşların istimlâk edilen mallarının bedelleri peşin olarak verilmesi şart iken, vatandaşın evini yıktı, arsasını aldı, parasını vermedi ve Anayasayı çiğnedi.

Meclis Tahkikatı Komisyonu kurdu, Anayasayı çiğnedi. Kırşehir'i ilçe yaptı, Anayasayı çiğnedi. Bu defa kararını değiştirdi, ilçeyi il yaptı, Anayasa maddelerini gülünç hale getirdi. Bunların hepsinden daha ağır, Devletin silâhlı kuvvetlerini vatandaşın aleyhinde kullanarak pek acı sonuçlara sebeb olması dolayısıyla de sarahatle Anayasayı çiğnedi. Şöylece tesbit edebildiğim on yünden ağır şekilde Anayasayı çiğnemiş olması yüzünden Anayasanın kurtarılması bahsinde Silâhlı kuvvetlerimiz 34 ncü maddeye dayanarak, Türk gençliği ve milleti de onun etrafında toplanarak, Anayasanın milletin haklarını tam koruması hususunda harekete geçmesine bir mecburiyet ve hak kazandırdı. Bundan sonra, Anayasanın yeni baştan ele alınması yoluna gittik.

Bu tarihî olayı kaydettikten sonra şimdi yapmakta olduğumuz Anayasanın nasıl korunacağı meselesi vehleten akla gelebilir. Filhakika diğer milletlerin tarihinde, meselâ Fransa'da on beş sene içinde sekiz defa anayasa değişmesi olmuştur. Anayasa zaman zaman değişebilir. Ama çiğnenme işi korunmaya muhtaç bir noktadır. Anayasanın değişmesi ile çiğnenmesi arasındaki fark bedihidir. Çiğnetmemenin teminatı nedir? Komisyonadaki muhterem ve yetkili arkadaşlarım bu hususta ne düşünüyorlar bilmiyorum. Bir noktai nazar olarak arz etmek istiyorum ki, Anayasamızın çiğnenmesini ve icabında Cumhuriyetin tehlikeye düşmemesini meğhul ellere, bilinmeyen şeylere, laalettâyin bir nizamnamenin maddesine bırakmayız. Sarih bir madde olarak Anayasaya konmasını istiyorum. Ordunun Anayasayı ve Cumhuriyeti korumasına dair bir madde koymak yerinde olur kanaatindeyim. Buna yalnız bendeniz söyleyiyorum. Meselâ

geçen asırda Fransız Anayasası yapılırken şunu söylüyorlar: «eğer günün birinde gayrikanunî birtakım emirlerle kanunu esasî aleyhine tahrik edilmek istenilen zâbitan ve efradı bu emirlere itaat etmiyecek kadar kuvvetli görmek isterseniz bu kuvveti onlara bir madde kanuniye ile bahşetmelisiniz.» Diğer bir Fransız mebusu da bu hususta şunları söylemiştir: «Vatanın hudut ve istiklâlini müdafaa eden orduyu vazife askeriyesinden inhirafa ve mafevkten gelecek emirleri ademişgâye teşvik yolunda vâki olacak tahrikât herkes nezdinde müstelzimi nefrettir. Ancak askerler bunun fevkinde bir vazife ile daha mükelleftirler ki o da cumhuriyetin kanunu esasisini korumaktır.»

Görülüyor ki, bu arz ettiğim nokta yalnız yeni bir fikir değil, geçmişteki demokrat milletlerin tarihinde de vâkidir. O halde biz Anayasanın bu maddesini Ordu Talimatnamesinin 34 ncü maddesine uydurarak ordunun Anayasaya göre Cumhuriyeti nasıl ne zaman ve hangi şartlar meydana gelince kurtaracağını tesbit etmemiz ve Kurucu Meclis olarak bu maddeyi sarih bir madde haline koymamız lüzumuna kaaniim.

Bundan sonra ikinci bir noktaya geleceğim; o da şudur : Bir müddetten beri bir tâbir kullanılıyor, İkinci Cumhuriyet. İkinci Cumhuriyet tâbirini bendeniz yerinde görmüyorum. Ordu 1924 Anayasasını ve onun rejimi olan Cumhuriyet esaslarının müdafaasını yaptı. Gene bu müdafaanın devamı olarak bizler de Anayasanın tadilini yapmaktayız. Halen Cumhuriyet devam etmektedir ve devam edecektir. Bu sebeple İkinci Cumhuriyet tâbiri yerinde değildir. Büyük Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyet devam ediyor. Onu sâkatlıyan, onu lekelemek isteyen ellerden kurtarılmıştır. İkinci Cumhuriyet tâbiri Fransa'dan alınan bir tâbir olarak kullanılmaktadır sanırım. Evet, Fransa'da Birinci ve İkinci Cumhuriyetler kurulmuştur. Orada imparatorluktan sonra Birinci Cumhuriyet ilân edilmiştir. Aradan bir müddet geçtikten sonra İkinci Cumhuriyet ilân edilmiştir. Halbuki Atatürk'ün kurmuş olduğu Cumhuriyet neticesinde, bugün Anayasanın tadili ile ne bir imparatorluk, ne de bir dikta rejimi kurulmuş değildir. Millî Birlik idaresinin Cumhuriyete fâsılâ veren dikta rejimi kırallık ile, uzaktan yakından alâkası yoktur. O, doğrudan doğruya Anayasaya sadakat bakımından ça-

lıştır. Eğer öyle bir şey olsaydı, bencefsihi ben-deniz buraya gelip bu şekilde çalışmayı kabul etmezdim.

Şimdi Anayasa başlangıcı meselesi. Sözcü, verilen uzun bir önergeye karşı gayet müemmel bir şekilde cevap verdi ve başlangıç için münakaşa devam eder ve bu münakaşalardan meydana gelen bir fikir sarahat peyda ederse o zaman başlangıcı biz yazarız dedi ve işi kapattı. Başlangıç bakımından bendeniz bir hâtıra ve bir fikir olmak üzere Amerika Anayasasının başlangıcını kısaca müsaadenizle arz edeyim; «Biz Birleşik Devletler halkı, daha mükemmel bir birlik kurmak, adaleti tesis etmek, dahilî emniyeti sağlamak, müşterek menfaati temin etmek, umumî refahı artırmak, kendimiz ve âhîfâdımız hürriyetin ilkelerinden istifade edebilmemiz için işbu Amerika Birleşik Devletleri Anayasasını ısdar ve ilân ediyoruz». Başlangıç bundan ibarettir. Bizde de uzun, usandırıcı bir mukaddeme, tarihî şeyler yerine, milletin ağzından çıkan bir ifade ile kısaca Anayasanın ruh ve mânasını ifade ve ilân eden bir başlangıça ihtiyacımız vardır.

Bunu komisyon lütfederse seviniriz.

Muhterem arkadaşlar, bundan sonra Anayasanın umumî karakterine geleceğim. Biraz evvel bende bıraktığı tesirin elektrik ve sentez olmaktan ziyade çeşitli fikirlerin gayet güzel ifade ile kardeş kardeş, yeni kelimelerden ibaret, eski devirlerin kullandığı fikirler, yahut Behçet Kemal Çağlar'ın sözüne göre fikirler topluluğu bu Anayasanın karakterinde, devletçilik ve bir taraftan da liberalizm sistemine gidis haleti ruhiyesi içinde Anayasa yapılmış, memleketin ihtiyacına cevap verecek şekilde bulmak icabederdi kanaatindeyim.

Muhterem arkadaşlarım, bizi Anayasayı tadile sevk eden sebepler üzerinde duralım. Bunlardan birisi Cumhurbaşkanlığı meselesi, birisi seçim meselesi, birisi de hükümetlerin mesuliyeti, diğer birisi de kötü diktateryal gidiştir.

Şimdi bu meseleleri bir bir gözden geçirelim.

Cumhurbaşkanlığı meselesi, muhterem arkadaşlarım, Anayasanın tadilini ne şekilde yaparsanız yapın bizim ahlâkımız malûm, gidişimiz malûm. Cumhurbaşkanlığında bizde Şarklılığın verdiği tesir ile bâzı itiyatlar vardır. - Santimantal konuşmuyorum - , Türk milletinin büyük bir millet olduğunda şüphe yok. Ama Cumhurbaşka-

nı da nihayet bir insandır, şu veya bu şekilde yanlış yollara gitmesi ihtimali vardır. Cumhurbaşkanı kim olursa olsun, misal olarak arz ediyorum, birçok meseleler ve tecrübeler bize göstermiştir ki, şu Anayasada ve diğer kanunlarda derpiş ettiğimiz hususlar daima düzenleyici mahiyet taşımaktadır. Bu bakımdan Cumhurbaşkanlığı meselesinde gerek seçimlerde, gerekse frenleme veya Cumhurbaşkanlığının gidişine bir istikamet vermek bakımından bir şekil düşünmek mecburiyetindeyiz.

Kurucu Meclis on senelik tecrübelerin verdiği neticeleri göz önünde tutarak bâzı hususları bertaraf etmesi lâzımdır. Meselâ Cumhurbaşkanına bir muavin verilsin ve bu muavin Cumhurbaşkanıyla beraber millet tarafından seçilsin. Bir taraftan Cumhurbaşkanının yorgun, hasta olduğu zamanlarda ona yardım eder; bir taraftan da şu veya bu şekilde yanlış yollardan yürüdüğü zaman ona fren olur. Bir taraftan da Cumhurbaşkanı çekildiği veya öldüğü zaman adamsız kalmayız. Cumhurbaşkanı dışarıya seyahate çıktığı zaman öyle insanlar bazan ona vekâlet etmiştir ki, insan utanıyor. Sayın komisyon bu noktayı niçin düşünmedi, hayretler içindeyim. Ben demiyorum ki, İsviçre'de olduğu gibi, üç kişiyi birden Cumhurbaşkanı makamına oturtalım, koordine çalışsınlar. Ben diyorum ki, Cumhurbaşkanı ve muavini ikisi de millet tarafından seçilsin. Bunun bir de şu faydası var: Nispî temsil ile Meclisten Cumhurbaşkanı seçilecek olursa vaziyet, şu olur, nispî seçimle iktidara gelecek olan iktidar pek az bir ekseriyetle gelecektir. •Bu şekilde olabilir ki, muhalefeti tutan iktidardakilerden çok olabilir. Bu vaziyette Cumhurbaşkanı olan zatın durumu haylice naziktir. Gün olur ki, muhalefet birleşir, iktidarı düşürür, Cumhurbaşkanlığı meselesi ve Cumhurbaşkanının durumu ne olacaktır? O halde Cumhurbaşkanlığı ile muavininin millet tarafından seçilmesi yerinde olur. Bu şekilde hareket edilirse bütün mahzurlar ortadan kalkar. Millet tarafından seçilmiş bir Cumhurbaşkanının partiler üstü, gruplar üstü, Devletin şahsiyeti mâneviyesine yakışır bir şekilde durumu olur, muavininin de aynı şekilde durumu olur. Komisyonun bu nokta üzerinde durmamasını hayretle karşıladım. Çünkü yeni bir Anayasa yapıyoruz, bir iktidar grupuna dayanarak gelen Cumhurbaşkanının bu memlekette zaman zaman diktatorya yapması mümkündür. (Alkışlar)

Gelilim ikinci meseleye; Cumhurbaşkanlığının salâhiyeti, hududu Anayasada şöyle tesbit edilmiştir. Ne fazla salâhiyet vermek ve ne de kuru heykel vaziyetine sokmamak için bir yol bulmamız lâzımgelir. Bizi asıl Anayasa yapmaya sevk eden geçmiş iktidarların ve Hükümetlerin bu memlekette yaptıkları, yukarda arz ettiğim gibi, birçok hususlardaki hatalarıdır. Geçmiş devirlerde ve Demokrat Parti devrinden evvelki devirlerde bile vekiller icraatlarından dolayı birçok suçlar işlemişlerdir. Fakat Vekil istifa edip makamından ayrıldığı zaman mesele kapanmış bitmiştir. Vekili mesul etmek, Hükümeti mesul etmek için Anayasada bir hüküm tedvin edilmiş değildir. Acaba komisyondaki arkadaşlarım bu noktada biraz yorulduklar mı, yoksa adam sende mi dediler? Arkadaşlar, asıl can alacak nokta burasıdır. Yoruldularsa bir şey demiyorum, fakat bu hususta ihmalkâr davranmışlardır. Hükümetlerin mesuliyetlerini Anayasa içinde mutlaka tesbit etmek lâzımdır. Hukuku Esasiye kitaplarını pekâlâ benden daha iyi bilirler, bizim memlekette vekiller mesuliyetlerinden dolayı mesul tutulmamasının neticesi olarak her çeşit işi yaptıktan sonra bir istifa ile çekilip yollarda taciz edilmeden selâm vererek dolaştıklarını biliyoruz, bunun bizim memleketimizde yapılmakta olduğunu görmekteyiz.

Diğer taraftan hükümetlerin mesuliyetlerini, salâhiyet ve mesuliyet hudutlarını sarahatle Anayasada tesbit etmiyen komisyon diğer taraftan tutmuş inkılâpları koruma babında beyi, bayı anayasaya koymuş. Siz, istediğiniz kadar anayasaya, babayasaya koyun, bey de derim, bay da derim. Bunlar Anayasaya konacak şeyler değildir, yakışmaz.

Anayasa Mahkemesine çok vazife verilmiştir. O kadar çok vazife verilmiştir ki, Anayasa Mahkemesi hem tahkikat komisyonu rolünde, hem Divanı Âli rolünde, hem de alelâde mahkeme rolünde. Anayasa Mahkemesi kendisine verilen bu kadar ağır, Türkiye şumul meseleler bakımından pratik olarak altından kalkmasına imkân var mı? Anayasa Mahkemesinin vazifesi sadece ve sadece Anayasanın bekeçliğini yapmaktır. Suçlar, hatalar, vekillerin rezaletleri, bilmem Reiscumhurun şu veya bu hareketleri... (Gülmeler) Affedersiniz, son vekillerin.. Bütün bunların altından Anayasa Mahkemesi nasıl kalkar? Anayasa Mahkemesi bunlarla değil

sadece ve sadece Anayasa işi ile meşgul olmalıdır. Anayasa Mahkemesini sadece ve sadece Anayasa bekeçisi olarak tutmamız lâzımdır. Diğer meseleleri Divanı Âli ve alelâde mahkemelere venmeliyiz. Bu tasarıda Devlet şekli bakımından da hiçbir yenilik yoktur. Memurların durumu, teşkilât olduğu gibi duracak falkat hiçbir yenilik olmayacaktır. Ne olurdu vekillerin salâhiyet ve mesuliyet hudutları tesbit edilirken bunları bir kısım suçlarından dolayı diğer mahkemelere versek. Bu memlekette halk ve milletin üstünde bu anayasalarla bir memur saltanatı kurmak yanlıştır. Bu memlekette memurla vatandaş, devletle vatandaş arasındaki ayrılığı âzamî derecede yok edecek şekilde ve ruh haletî içinde bir Anayasa tedvin etmek mecburiyetindeyiz.

18 yaşının Anayasaya girmesi olmaz, şimdi öteki Seçim Kanununa 18 yaş koyduk. Fakat 18 yaş bir deneme maddesidir, belki ilerde tadil edilebilir. Durun bakalım, bu mesele Anayasaya girer mi? Anayasaya girecek maddeler aşağı - yukarı tabiat ve fizik kanunları gibi selâbetli ve devamlı, öyle kolay kolay sökülüp atılmıyan ana prensipler olmalıdır. Binaenaleyh, Anayasaya girecek maddeler teferruata aid olmayıp esaslı prensipler olmalıdır. Teferruata ait maddelerin Anayasaya girmemesi lâzımdır, bendenizin kanaati bu. Kanaat bu ya. Onun için 18 yaş meselesi sureti katıyede buradan çıkmalıdır, hem ayıp da oluyor..

Orman suçlarının affına ait maddenin Anayasaya girmesini bendeniz uygun bulmuyorum. İyi bir orman teşkilâtı kurmakla bu mesele halledilebilir. Biz bugüne kadar ormanın müdafasını yaptık, orman kanunu çıkardık. Fakat maddelerin bir kısmını tatbik ettik, bir kısmını etmedik. Her sene bu dâvayı halletmek için bütçeye 50 milyon lira koyduk, deriz, hiçbir şey yapmadan aynı şey devam eder gider. Şimdi Anayasaya konan bu maddede biraz rijittir, üzücü neticeler verebilir. Hükümetlerin, iktidarların programlarına bırakmamız yerinde olur. Ormana ait diğer maddeler olur. Bu noktadan da maalesef komisyonla bağdaşamıyacağım. Benim Anayasa üzerinde görüşlerim, ricalarım bundan ibarettir. Daha bâzi meseleler var, ama onları başka zaman, maddelerde zikredeceğim. Meselâ Genel Kurmay Başkanlığı durumu. Gözümüzle gördük bir Genel Kur-

may Başkanının ne hale getirildiğini. Ben Genel Kurmay Başkanı ile seyahat yaptım. Demokrat Partili mbeusların yanında bir teşrifat memuru rolünde idi. Öyle Genel Kurmay Başkanlığı olur mu? Neden? Çünkü kaderi Başbakanı bağh. Tecrübelerden bir türlü ders almış gibi değiliz.

IHSAN KABADAYI — Onu Genel Kurmay Başkanına değil, şahsiyetine söyle hocam.

EMİN SOYSAL (Devamla) — O ayrı mesele. Sonra siyasî partilerin gelir ve giderlerinin Anayasa Mahkemesine tetkik ettirilmesi de yerinde değildir. Bu, lâalettâyin diğer mahkemelerin işidir. Anayasa mahkemeleri ile siyasî partilerin mallarının ne alakası var?

Başta arz ettiğim gibi, Cumhuriyet Meclisinin salâhiyetleri dar tutulmuş Cumhuriyet Meclisi ile Temsilciler Meclisi arasındaki münasebet hudutları tesbit edilmemiştir. Gruplarla olan münasebet hususundaki noktalar inceden inceye düşünülmemiştir. Bu tasarı tetkik edilirse gelecekte ihtilâflar doğacağı kendiliğinden anlaşılır. Bu hatalar düzeltildikten sonra Anayasamızın memleketimiz için hayırlı olmasını, komisyona yaptığım tenkidlere tahammül gösterdiğinden dolayı teşekkür eder, hepinizi hürmetle selâmlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Remziye Batırbaygil.

REMZİYE BATIRBAYGİL — Türkiye Cumhuriyeti Kurucu Meclisi Sayın Başkanı ve değerli üyeleri.

Bir Türk anası olarak T. C. Anayasa tasarısı üzerinde söz almak mutluluğu içindeyim. Türkiye Cumhuriyetinin bu ikinci Anayasası olmaya namzet tarihî tasarı, biraz sonra genel görüşmelere geçildiğinde, Meclisimizin yetkili anlayışında, değerli tecrübe ve fikirlerinize eksikliklerini tamamlayacak olan bu çalışkan komisyonun eseri kanunlaşacak yurt ve ulus hayatındaki uğurlu değerini alacaktır.

Ben, huzurunuzda Atatürk devrimlerinin en önemlisi olan, kahraman, fedekâr Türk kadınlığının tarihte unutulmuş medenî ve siyasî niteliğini 1924 Anayasası ile modern Türk hukukunda abideleştiren gerçek ve ruhu bu Anayasada devam ettirmekle yetinmeyen daha da geliştiren komisyonunuza teşekkür etmek için gelmiş bulunuyorum.

Bu sözümü açıklamış olmak için şu noktaya da ilişmeyi doğru buluyorum. Bundan önce

Yüksek Meclisiniz Türkiye Cumhuriyetinin İkinci Anayasasının hazırlanmakla görevlendirildiği bu tarihî komisyona bir bayan üyeyi seçmiş olmakla da devrimci hüviyetini tescil etmiş, komisyon çalışmalarına bu yönden ışık tutmuş bütün Türk kadınlığının takdirine mazhar olmuştur. Bu mazhariyet haberini Yüksek Heyetinize iletirken teşekkürlerimizi sunmayı da bir görev bilirim.

Bu münasebetle önemli gördüğüm bir teklifi de diğer arkadaşları tekiden Yüksek Başkanlığa bir önerge ile sunarım. Şöyle ki:

Tasarının 2 nci maddesinde (Türkiye Cumhuriyeti, demokratik ve lâiktir.) cümlelerinde (demokratik ve lâik) sözlerinden önce bu sözlerin doğurucusu mahiyetinde olan hali açıklıyacak olan kelimenin yani devrimci niteliğinin eklenmesini istiyorum. Cumhuriyetimiz önce rejimle devrimci olmuş sonra bu rejim içerisinde daha birçok devrimler yapmış bu arada lâiklik ve demokrasi devrimini tamamlamak suretiyle kademelerden geçmiştir. Atatürk büyük nutkunda devrimleri şöyle tarif eder: «Ben milletin viedan ve istikbalinde sezdiğim ilerleme arzularını ona uygulamak zorunda kaldım. Bunlardan devrimler doğdu. Şu halde bu deyimini bu maddeye koymak bizim için birkaç yönden bir vecibe olmaktadır.

1. Milletin viedan ve istikbalindeki ilerleme arzularının devamlılığına işaret etmiş olmak için,

2. Atatürk'ün savunmasını Türk gençliğine armağan ettiği Cumhuriyet rejiminin bizatihi kendisinin de bir ana devrim olduğu için,

3. Komisyon Başkanı Sayın Profesörümün belirttiği gibi Anayasa tasarısının karakterlerinden birinin de devrimci ruhu devam ettirmiş olmasından ötürü mevcut ruhun kelime ile ifadesinde fayda mülâhaza edilmesinden,

4. 27 Mayıs İhtilâlini Türk Milleti adına yapan Kahraman Türk Silâhlı Kuvvetlerinin ihtilâl parolası «İnkılâp» olduğundan,

5. Bu son İnkılâbın (Cumhuriyet ve devrimlerimize kaseden gaflet ve dalâlet iktidarına karşı yapıldığı için (Devrimci) sözünün Anayasada yer almasını Devrimci Türk gençliğinin anaları olarak istemekteyiz.

Beni pek duygulandıran bir başka maddeyi de söz konusu etmeden geçmiyeceğim : Bu mad-

de Anayasa tasarısının 3 ncü maddesidir. (Bu maddede Türkiye Devleti ülkesi ve milleti ile bölünmez bir bütündür) denilmektedir. Bu maddede bilindiği gibi bugünkü varlık ve geleceğimizin temeli olan Cumhuriyetimizin bir temel tarihî vesikasının ruhu vardır. O vesika Misakı Millîdir. Misakı Millî ruhu hattâ sözleşmeyle eski deyimiyle olmasa - da bu maddede güzel bir bağlantı kurmaktadır. Misakı Millînin çizdiği vatan kavramı ile iyi bir tarihî geleneğinin üstünde durulmuştur. Biz önce Türk gençliğinin anaları olarak da insan haklarına riayetkâr, aç gözlü ve hasut olmıyan bir dünya vatandaşları yetiştirmekle Atatürk'ün görevlendirdiği Türk kadını olarak aile ve okul terbiyemizde de ulus ve vatan anlayışı ile eğitimimize bir ışık tutmuş olmasından çok memnun oldum. Memnuniyetimi belirtmeyi bir görev bilirim.

Bir başka kıvancım da Anayasanın 3 ncü maddesi olan (Resmî dil Türkçedir) sözlerinin ruhuna uygun olarak Anayasanın kaleme alınmış bir eser olmasındandır.

Geriçi iktidarın daha sonra yeniden yürürlüğe koyduğu 1924 Anayasa dilinin meydana getirdiği eğitim hayatımızdaki karışıklıklar çok düşündürücü olmuştur. İlkokullarda, orta ve liselerde arı duru bir Türkçe ile eğitim gören, konuşan, yazan öğrencilerimiz üniversitenin bazı dallarında - örneğin; Hukuk Fakültesi ve Siyasal Bilgiler Fakültesi - zorluklara uğruyorlar, bu zorlukları ilk yıllarda sınıfta kalmakla, ödüyorlar. Bu yüzden önce kendisi sonra sırası ile ailesi, ulusu maddî mânevi zararlar içinde kalıyordu. Bu iki kuşak arasında dil dengesinin bozulmasından üzülyüydük. Bu zararlı yol bugün tasarının kullandığı temiz Türkçe ile önlenmiş bulunuyor. Ve eğitimcilere kolaylık sağlanmış bulunuyor. Bu yönden kıvanıyor ve takdirlerimi bildiriyorum.

Saygılarımla. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın İsmail Selçuk Çakıroğlu.

İSMAİL SELÇUK ÇAKIROĞLU — Pek muhterem arkadaşlarım, bu Anayasanın hazırlanmasında İstanbul ve Siyasal Bilgiler Fakültesi tasarılarını yapmak şüretiyle hizmeti geçen öğretim üyelerine ve geceli gündüzlü çalışarak bize güzel bir metin getiren bilhassa komisyon üyesi arkadaşlarımıza teşekkürü huzurunuzda ifade etmeyi bir borç bilirim.

Arkadaşlarım, bendeniz metne girmeden evvel meseleye başka bir açıdan bakmak istiyorum. Hürriyetleri teminat altına alan, Devlet organlarına hak ve yetkiler sağlıyan ve bunları muvazene halinde bulunduran bu çok güzel metnin burada kabulü ve kanunlaşması; böylece hukuk kuralları hiyerarşisinde ve piramidinde zirveyi teşkil eden baş prensipler olarak Anayasa kurallarının yer alması acaba dâvamızı halledebilir mi?

Muhterem arkadaşlar, hukuk bakımından demokrasinin hak ve hürriyetlerin teminat altına alınması, Türkiye'deki dâvaların, bilhassa rejim dâvalarının hallini kâfi miktarda ışık tutacağına ve başlı başına yeteceğine bendeniz inanmamaktayım. Yeni bir kanun şüphesiz yeni şartlar getirir. Kanunların en bâriz vasıflarından birisi ise ihtiyaçların siperinde ve yepyeni bir nizam altında şartların ve işlerin düzenlenmesini temin etmektir. Şimdi bu açıdan meseleye baktığımız zaman meselenin başka bir hususu aklımıza gelir. Anayasa hükümleri bu memleketin içtimâî vasatında tatbik edilecektir. Bir memleketin iktisadî, içtimâî ve kültürel vasatında çarpışan kuvvetler vardır. Arkadaşlar, mühim olan şey, Anayasa kurallarının yanında fiilî hayattır. Mesele buraya geldiği zaman gayriihtiyari Alman hukukçusu Lassal'ın bir memleketin Anayasasının, «Anayasada yer almış veya almanmış olsun o memleket vasatında çarpışan kuvvetlerin muhassalâsı» telâkki eden görüşünü hatırlamamak elden gelmiyor.

Arkadaşlar, Anayasa hükümlerinin bâriz karakteri statik olmasıdır. Buna mukabil bir memleketin vasatında çarpışan kuvvetler ise dinamikdir. Eğer dinamik ve çarpışan bu kuvvetlere uygun ve onlara oturacak bir Anayasa getirilmezse o memlekette bu Anayasa hükümleri işlememeye mahkûmdur. Bir memleketin Anayasasının mükemmel olabilmesi ve işliyebilmesi için onu içtimâî kuvvetlerin desteklemesi lâzımdır. Anayasalar yazılmazlar, olurlar. Şayet Birleşmiş Amerika Anayasası, İngiltere'nin yazılı olmamasına rağmen Anayasası, kuvvetli ve yaşama kudretini haiz ise bunların oluşları bu kuvvetlere oturabilmiş olmalarından dolayıdır. Yoksa Anayasanın tatbik imkânı kalmaz. Sözleri buraya getirmişken tekrar huzurunuzda arz etmek isterim ki, Anayasaların en büyük hususiyetlerinin başında Anayasaların ithal malı ol-

mamaları gelir. Anayasalardaki birçok hükümler birçok Anayasalardan mülhem olabilir.

Fakat bu hükümler ithal edilemez. Çünkü her memleket vasatında çarpışan fikirler ve kuvvetler başka başkadır.

Muhterem arkadaşlarım, huzurunuzda biraz vaktinizi almama müsaadenizi rica ederek iki misal arz etmek istiyorum. Bu misallerin biri dıştan, diğeri ise memleketimize aidolacaktır. Dışta aidolan Hitler devrine aittir. Almanya'da seçim nispi temsil usulüyle yapılmaktadır. Nispi temsil usulüyle ekseriyet sağlamak daha güçtür. Hitler nispi temsil usulüyle iktidara geldi. Demokrasiyi kâfi miktarda hukukî teminata bağlamış Weimar Anayasası ile iktidarı aldı. İktidarı ve memleket şartlarını ve memleket vasatındaki çarpışan kuvvetleri devamlı bir şekilde Hitler kendi lehine istismar etti. Millî kahraman Hindenburg'da Reiscumhur olmasına rağmen.

Muhterem arkadaşlarım, Von Papen'in hatıralarını Dünya gazetesinde takibettim. Hitlerin partisi tek başına ekseriyeti sağlayamamıştı. Koalisyon kabinesinde Hitler'in sadece iki vekili vardı. Göring ve Frik. Hitler Başbakan. Von Papen Başbakan Yardımcısı idi. Von Papen, «en büyük felâketimiz bir propaganda nezareti ihdas edip, Göbels gibi bir şeytanın kabinede yer almasıyla oldu» diyor. «Kabine toplantısında sözü birisi alıp konuşuyor, o bırakıyor, diğeri konuşuyor, ikna ediyorlar; ilk defa uysallıkla bizi tuttular, sonra Hitler'in başarısı nispetinde hâkimiyeti arttı. Daha sonra tehdit yoluna saptılar ve en sonra da biz korkar hale geldik» diye Von Papen ilâve ediyor. İşte Almanya'da Hitler Mecliste ve Koalisyon kabinesinde ekseriyette olmasına; Weimar Anayasasının önleyici hukukî teminatına rağmen dikta idaresini böylece kurdu.

Şimdi bizden misaller vermek isterim. Arkadaşlar, 1924 Anayasasında hukukî bakımdan milletvekilleri için kâfi teminat yok mu idi? Vardı. Sorarım size, bu milletvekilleri hükümeti denetlemek için niçin vazifelerini yapamadılar. Bu niçin olmadı, olamadı?

Sonra Danıştay.. Danıştay, hükümetin kanun dışı tasarruflarına, kanunların suiistimaline mâni olacak en büyük idarî mahkemedir. Aynı Anayasada kâfi miktarda da teminatı vardı. Vazifesini tam şekilde yapabildi mi? Hükümet, bir

çok işleri Danıştaya götürmedi, hattâ onların çalışmasını devamlı surette rahatsız etti ve Danıştayın arzu ettiği şekilde vazife görmesine mâni oldu.

Üçüncü misal : 1924 Anayasamız Amerikan Anayasasına nazaran kanunların Anayasaya uygunluğuna, murakabesine yer verme bakımından daha elverişlidir. 1924 Anayasamıza göre, kanunlar Anayasaya mugayir olamazlar. Amerikan Anayasasında bu hususta sarîh bir hüküm yoktur. Tatbikatta Amerikan hâkimi murakabe etmek imkânını bulmuş, fakat Türk hâkimi murakabe etmek imkânını bulmamıştır. Niçin? Sebebi içtimaî vasattaki kuvvetlerin Türk hâkimine elverişli olmadığıdır. Totaliter sistem takdir buyurursunuz ki, bir zihniyetin, bir ruh haletini ifade eder. O toptaneidir, kendi fikrinin dışında bir düşünceye yer vermez. Totaliter idarenin en tehlikelisi demokrasi yolundan geçerek seçimle iş başına gelenidir. Çünkü onun millî iradeyi temsil etmek gibi bir de esbabı mucibesi vardır. Bunun ıstırabını çok çektik. O halde bir Anayasa yapıyoruz, bunu düşüneceğiz, Anayasayı lehteki kuvvetlere bina etmek zorundayız. Fîilî hayattaki lehe çalışan kuvvetleri geliştirmeli, Anayasaya zıt istikametlerde çalışan kuvvetlere müsaade etmemeliyiz. Bunlara mâni olmalıyız. Yaşayan bir Anayasa yapmak istiyorsak bunun teminatı buradadır. Bendenizin kanaatine göre biz demokrasimizi hukuk devleti üzerine bina edecek, hukuk devleti kalesine yapılacak taarruzları çok uzaklardan karşılamak zorundayız. İçtimaî vasattaki kuvvetler muhassalasını lehe geliştirmeli, yıkıcı kuvvetlerin taarruzunu bu kalenin kilometrelerce uzağından önlemeliyiz. Aksi takdirde kalenin son burcunda savaşmak ve taarruzu defetmek zor olacaktır. Hukuk devleti ve demokrasi yapısı ateş almadan evvel, onun sigortaları daha önceden atmalıdır. Yoksa bina yandıktan sonra, hep yeniden binalar inşa etmek durumuna düşeriz. Fakat Türkiye bir türlü teminata kavuşamaz.

Bu başlangıçtan sonra şimdi Anayasa tasarımasına girmek istiyorum. Bunları prensipler bakımından mütalâa edeceğim, teferruata pek inmiyeceğim. Anayasamızın dış fikrî kaynakları nelerdir? Magna Carta Libertatum'dan bu yana Amerika İnsan Hakları Beyannamesi, Fransız İnsan ve Vatandaş Hakları Beyannamesi ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesidir. Yalnız son çıkan İnsan Hakları Beyanname-

si zamanın ihtiyaclarına daha iyi cevap verecek durumdadır. Muhterem arkadaşlar, ayrıca bir de Anayasa tasarımızın iç kaynakları vardır. Bunlar da şimdiye kadar Türkiye'de yapılan Anayasa metinleri, neşriyat ve Anayasa müzakereleridir. Bilhassa tasarının 1924 Anayasasına dayanmış olmasına, bu Anayasa tasarısının en kuvvetli taraflarından biridir. Çünkü 1924 Anayasası, Türkiye'de bir oluşun ifadesidir. Bu oluşa elbette Anayasa tasarısı sırt çeviremezdi. Bunun yaşayan hükümlerini yeni Anayasada da yaşatmak zorundayız.

Memnuniyetle müşahade ettiğim bir nokta şudur: Anayasa tasarımızın başlıca karakteri devlet organlarının karşılıklı muvazenesinden ziyade Anayasada insan hak ve hürriyetlerinin birer hürriyetler tekniği olarak ele alınmış olmasıdır. Almanya ve İtalyan Anayasalarından mülhem oluşu, kaderi bize benzeyen, insan hak ve hürriyetleri için çırpınan bu memleketlerin bizim için kaynaklık etmesidir. Bu memleketlerin bize benzeyen tarafları çok olduğu için arkadaşlarımız ister istemez o tarafa yönelcekti. Doğrudur. Zaten Anayasamızda şekli mânada hak ve hürriyetlerimizi devlet organlarından öne almak suretiyle komisyonun ona şeklen de muteber yer verdiğinin delilidir.

Şimdi Anayasadaki sıraya riayet ederek, bu meseleler üzerinde kısa kısa durarak fikirlerimi arz etmeye çalışacağım. Üç bölüm altında mütalâa edilen insan hak ve ödevlerine çok önem verilmiş ve buna göre gerekçesi hazırlanmıştır. Bölümler gayet güzel düzenlenmiştir. Bundan dolayı arkadaşlarımı tebrik ederim. Birinci bölümde mütalâa edilen kişi hakları ve ödevlerinin insanların doğuşundan evvel mi, sonra mı olduğu tarzında işin metafiziği yapılmamış, bu hususta münakaşa zait addedilmiştir. Bu hususta en başlıca hususiyet zamanın ihtiyaclarının göz önünde bulundurulmasıdır. Zamanın ihtiyaclarına göre gelişen hak ve hürriyetler arasında basın ve radyo hürriyetleri zikredilebilir. Buraya söz gelmişken viedan hürriyeti üzerinde de durmak lâzımdır. Cumhuriyetin lâiklik prensibine uygun olarak tasarıda viedan, din ve ibadet hürriyeti en güzel şekilde ifade edilmiştir. Bunun üzerinde maddelerin görüşülmesi sırasında ducağız.

İkinci karakteristik bir nokta tasarıda yer alan sosyal haklar ve ödevlerdir. Bu bölümdeki sosyal haklar, sosyal devlet karakterine uygun olarak ge-

rekli ölçüde yerini almıştır. Takdir buyurursunuz ki, zamanımızın devleti asla Adams Smith'in devleti değildir. Bir tarafta artan nüfus, iktisadi hayatın günden güne ehemmiyet kazanması, sosyal bünyede bazı kimseleri zayıf duruma sokmaktadır. Bu adaletsizliğin himaye ile düzeltilmesi ancak sosyal hakların tanınmasıyla mümkün olabilecektir.

Başka bir husus ise bugünün bize yüklediği hususi hayatımızda tesiri büyük ferdin mülkiyet hakkını toplumun menfaatlerine göre düzenlemek mecburiyetidir. Bu hükmün Anayasaya bu şekilde girmiş olması çok isabetlidir. Aynı zamanda bu hüküm, sağdan veya soldan gelecek totaliter nizanlara karşı da bir emniyet süpabıdır. Şimdi siyasî hak ve ödev bahsine geçiyorum. Bu bölümün geçmişten ders alınarak partiler arasındaki yarışmanın usul ve kaidelerini adalete göre bin etmek gibi bir fazileti vardır.

Muhterem arkadaşlar; partiler mevzuunda biraz daha ileri de geleceğim. Şimdi bu üç bölümdaki hükümlerin müşterek yenilikleri üzerinde durayım. Bu yenilikler 3 tür.

Birincisi; birçok madde hükmü içini düzenleyici bir kanun çıkıyor. Bu kanunların hudut ve prensipleri ne olacak? İşte bunun esaslarını, ölçülerini madde metninde bulmuş oluyoruz. Fakat bendenizin kanaatine göre bu da kâfi değildir. İşte burada ikinci özellik olarak Anayasa Mahkemesi, bir mürakabe ve teminat organı olarak karışımıza çıkıyor.

Üçüncüsü, insan hakları ve ödevleri bakımından yeni Anayasa tasarımızın bir yeniliği daha vardır. O da Devletler Hukuku alanına doğru bir pencere açmış olmasıdır. Hürriyetler bahsini burada kapatmak istiyorum. Maddelerinde uzun uzun görüşlerimi arz edeceğim:

Şimdi, Cumhuriyetin teşkilâtına gelelim. Cumhuriyetin teşkilâtında John Lock'dan bu yana Montesquieu'den intikalen gelen kuvvetler ayrılığı tasarımızda yumuşak bir karakter arz etmektedir. Çünkü bir memleketin demokratik düzeni ve hukuk Devleti esasları bakımından kuvvetler ayrılığına izafe edilen değer biraz zayıflamış durumdadır. Yumuşak kuvvetler ayrılığı bunu ifade ediyor.

Arkadaşlar, şimdi yasama, yürütme ve yargı organları üzerinde konuşmadan önce bir nokta üzerinde daha durulması lâzımgeldiği kanaatindeyim. Türkiye'de yasama yetkisi ile

yürütme yetkisi bugüne kadar acaba nasıl kullanılmıştır. Bunların tahlilini yaparsak Cumhuriyetin teşkilâtı bakımından daha isabetli bir neticeye varmış olacağız. Parlamenter sistemin karakteristik vasfı yasamanın üstünlüğüne dayanır. Türkiye'deki tatbikat ise bunun aksini göstermiştir. Yürütme yetkisi üstünlük arz etmiştir. Hukuk literatürümüzde aynı kanaatler birleşmektedir. Niçin durum bu şekilde tecelli etmiştir? Bunun sebebi ikidir. Birincisi Millî Mücadele içinde ve sonunda teşekkül eden Meclis Hükümeti sisteminin tesiridir. Sonsuz hâkimiyet hakkının cismanî ve uhrevî kaynaklardan alan saltanatın yerine millet nâkimiyyetinin ikamesi ve aynı ruh haleti içinde Millet'in temsilcisi olarak Meclis ve Hükümetinin yetkilerini hudutsuz kullanmaya meyli.

İkinci sebep ise gerek Millî Mücadele içinde ve gerek sonrası memleketin büyük dâvalarının kuvvetli bir Hükümete ihtiyaç göstermesidir. Fakat ne zamanki, çok partili rejime geçildi, demokrasinin memlekette gerçekleşmesi baş arzu haline geldi. Her dediği olan kuvvetli iera, memleketin hukuk teminatı, bilhassa vatandaş hak ve hürriyetleri bakımından geriye tepen bir silâh haline geldi. Ters işleme başladı.

İşte arkadaşlar, tasarıda yasamanın ve bilhassa yürütmenin yetkisinin monte edilmişinde, ele alınışında komisyon geçmişi göz önünde tutan bir ruh haleti ile bunu iyi tartmıştır. Sayın komisyon üyeleri af buyursunlar yürütme yetkisini menfi çalışmaya başlayan üstünlüğüne karşı bir reaksiyon neticesi olarak biraz da fobiye tutulmuşlardır. Korkarım bunun sonucu zayıf bir yürütme yetkisi olmasın. Zayıf bir yürütme organı da hiçbir iş halledemez memleketi istikrarsızlık içine atar.

Tasarı pek haklı olarak Millet hâkimiyetinin şartsız ve kayıtsız olduğu prensibini kabul etmiştir. Millet hâkimiyetinin hudutsuz olmasına karşı bunu temsilen kullanacak yasama organı ise bu hakkı Anayasa hükümleri ile hudutlu olarak kullanacaktır. Anayasa hükümlerini taşıyan ve aşan yetki kullanmasına karşı bunun murakabesi ve teminatı Anayasa Mahkemesince sağlanacaktır. Tasarının en kuvvetli tarafı burasıdır. Tasarının bilhassa bendenize en zayıf gelen kısmı da şu Cumhuriyet Meclisi meselesidir. Gerekçeyi okudum. Fakat gerekçe

benim için doyurucu olmadı. Niçin?.. Bunun sebebi var. Adı ne olursa olsun Cumhuriyet Senatosu, Cumhuriyet Konseyi veya Cumhuriyet Meclisi nereden geliyor? Neyin malı bu?... 1) Cumhuriyet Meclisi, kırallık ve salsanat idarelerinde istişare ve muvazene unsuru olarak görülüyor. 2) ya da bu organ federal sistemin malıdır. Bilhassa, federal sistemde seçim ve rey muayyen vatandaş sayısıyla; onun rey vermesiyle ahenkli olarak gelecek olan Temsilciler Meclisi karşısında eyaletleri veya kantonları hak bakımından eşit kılmak ve idarenin muvazenesini temin bakımından Cumhuriyet Meclisi karşımıza çıkıyor. O halde menşe bakımından bu Meclis bizim bünyemize pek uymuyor. O halde bizim bünyedeki milletlerde yok mu bu organ? Şüphesiz var. Ona göre yapalım. Ağzımız süttten yandığı için bir meclis kuralım. Nedir bunun farkı ötekinden, ilk meclisten? Onun üyeleri hakkında bâzı nitelikler arayacağız. Ve onu bir muvazene unsuru olarak hazırlıyacağız. Görüyorsunuz ki, ne kadar kuvvet sarf etsek pek tatminkâr bir neticeye ulaşamıyoruz. Bünyemiz iktizası Birinci Meclisten farklı bir meclise gidemiyoruz. Şimdi arkadaşlar, iş buraya gelince bir hususu zikredelim. Esbabı mucibede deniyor ki, biz asıl olarak güven oyu bakımından Millet Meclisini asıl aldık. Cumhuriyet Meclisine bu hakkı tanımadık. Sebebi Cumhuriyet Meclisinin bâzı üyelerinin millî iradeyle gelmemiş olmaları. Millî irade ile Meclise gelemeyen üye adedi kaç kişidir? 34 kişi. Azınlıkta olan ve istisna teşkil eden üyelere istinatla hükümler vaz'edilemez kanaatindeyim. Kuracaksak, kuvvetli bir Cumhuriyet Meclisi kuralım. Buna da Millet Meclisine tanıdığımız güven oyu verme hakkını tanımalıyız.

Cumhuriyet Meclisi üyesi Hükümete sual soracaktır. Hükümet malûmat verecektir. Neden güvensizlik oyu veremesin? Neden gen so ruya katılmasın?

Bendeniz bunda bir adaletsizlik görüyorum. Şimdi yasama organlarında bir nokta üzerinde duracağım. Bilhassa muhterem sözcü Tarih Zafer Tunaya, arkadaşımıza hitabetmek isterim. Çünkü onun bu hususta muhtelif yayınları vardır. Bu konu üzerinde yazılar yazmıştır.

Modern Anayasaların çoğunda parti meclis gruplarını da kapsıyan faaliyetlerini yasama organları içinde mütalâa eden hükümler vaz' edilmiştir.

Türkiye'nin başına gelen en büyük belâlar parti meclis gruplarından gelmiştir. Daha doğrusu parti gruplarının kararlarından ve disiplininden. Burada parti gruplarına ait bir hüküm koymalıyız. Tasarıda partilere ait bâzi şekli ifadeler var. Parti gruplarının fonksiyonlarını bunların hudutları Anayasa tasarımda ifade edilmesi lâzımdır. Bu bir noksanlıktır.

Arkadaşlar, 10 senelik tatbikat şunu göstermiştir, grup kararları grup disiplini sebebiyle Anayasa yürürlükten kalkmıştır. Grup kararları sebebiyle parlamentoda milletvekili vazifesini yapamamıştır. Grup kararı sebebiyle Yüksek Meclis ancak bir merasim ve tescil yeri; milletvekilleri, milletin değil partinin malı olmuştur. Onun için, bu grup kararları ile memlekette Anayasa dışı kuvvetler rol oynamıştır.

Yine arkadaşlar, gensoru müessesesi işliye-
mez hale gelmiştir. Bir parti grubu içinde bulunduğu halde bir mebus, haklı haksız gördüğü tarafları, noktaları söyleyemiyordu, bu grup kararları sebebiyle. Bendeniz, bâzan geceyarısı, bâzan sabah olurken, horozlar öterken parti genel kuruluna çağırıldım. Bu durumda nasıl vazife yapacak bir milletvekili? İşte, 1924 Anayasasına rağmen, bu husustaki sarahate rağmen, milletvekillerine tanınmasına rağmen, Anayasanın bu hükümleri işliyememiştir.

Arkadaşlar, bu grup kararları sebebiyle, ilkten kırmızı oy vermek büyük bir kahramanlık olmuştur. Daha sonra, zamanında grupta bulunup da koridora çıkarak oy vermemek büyük bir kahramanlık sayılmış, hattâ bir zaman gelmiş Ankara'da bulunup da Meclis Grubuna katılmamak da büyük bir kahramanlık haline gelmiştir.

Bu arada şunu da söyleyeyim ki, parti genel idare kurulunda bana sual tevcih edilirken; niçin gülmüyorsun, niçin ıstırablısın denilmiştir. Bir parti genel idare kurulu bunu dahi soracak duruma gelmiştir.

Meseleyi yönetim kurulu bakımından ele alıyorum : Cumhurbaşkanı yürütmenin ilk kademesi, yürütme organının hukukî başıdır. Aynı zamanda Cumhurbaşkanının salâhiyetlerini genişletir bir haldedir bu tasarı. Bakanlar Ku-

rulunun faaliyetleri 4 sene ile tahdid edildiği halde Cumhurbaşkanının 7 sene olmasını bendeniz tenkid ediyorum. Muhakkak ki Cumhurbaşkanı fiiliyatta ekseriyetteki bir partiye göre seçilecektir. Parti ile ilgisini kessin veya kesmesin matlubolan onun tarafsız olmasıdır. Mademki Bakanlar Kuruluna 4 seneyi kabul ediyoruz, ona da 4 sene kabul edelim. Tasavvur ediniz, bir Cumhurbaşkanı, Meclisteki ekseriyet partisi olan (A) partisinden seçilmiştir. 4 sene sonra ekseriyet partisi (B) iktidardadır. Bu takdirde Cumhurbaşkanının durumu ne olacaktır? (Tek dereceli sesleri) Olamaz. Tek dereceli başkanlık sistemi tasarıımızın çok dışındadır. O hususu bir sistem olarak ilerde müzakere sırasında görüşürüz. Faydası ve mahzurları üzerinde konuşuruz, gerçekler bu müzakerelerde meydana çıkar. Antr parantez burada şu kadarek söylemiş olayım :

Türkiye gibi kahramanlar ve gerefler yaratmak istidadında olan bir memleket bünyesinde; başkanlık sisteminin iyi netice vereceğini tahmin edemiyorum.

Yargı organına gelince :

Sadece bir noktaya dokunacağım. Yüksek mahkemelerin, gerekse Anayasa Mahkemesinin üye seçiminde çok rica ediyorum, yasama organlarının, Meclisin rolü bulunmasın.

Bundan önceki devrelerde Danıştaya âza seçiminin nasıl yapıldığını hatırlıyorum. Vicdânen muazzeb oluyorum. Onun için meclislere üye seçiminde oy verme hakkı vermiyelim. Böyle bir hak tanımıyalım. Mahkemeler hakkında, diğer hususlarda ilerde konuşacağım. Bu bakımdan bunu bir temenni olarak arz ettim.

Sözlerimin bu noktaya gelişinde bir meseleyi de ele almadan geçemeyeceğim. Anayasasının değiştirilmesi konusunda duracağım : Meclislerin 2/3 ekseriyetle Anayasayı değiştirebileceği derpiş ediliyor. Dünyanın birçok yerlerinde Anayasalar Kurucu Meclis marifetiyle yapılır. Eğer bir değişme olacaksa, yine Kurucu Meclis sistemiyle değiştirilebilir. Kurucu Meclisin hazırladığı Anayasa tasarımsını, şu veya bu partinin galip geleceği, meclislerce değiştirilmesini, hele tadiller hakkında bir referanduma gidilmemesi karşısında doğru ve Kurucu Meclis mantığı ile irtibatlı bulamıyorum. İlerde Yüksek Heyetiniz bunu giderici bir hal çaresi bulacaktır.

Bendenizi dinlemek lütfunda bulunduğunuz için hepinize teşekkür eder, bu tasarının kanunlaştıktan sonra Türk Milletine hayırlı ve yararlı olmasını dilerim. (Bravo sesleri, alkışlar)

Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Sayın Muharrem İhsan Kızıloğlu.

MUHARREM İHSAN KIZILOĞLU — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım, benden evvel konuşan arkadaşlarım, birçok konulara temas ettiler. Belki sözlerimi fazla bulabilirsiniz.

Evvelâ, Anayasanın tümü üzerinde konuşurken, bundan tam 10 ay 3 gün evvel, 27 Mayıs öğleden sonra, İstanbul'dan gelen heyetle konuştuğum dakikayı hatırlıyorum. Anayasada istediğimiz ve o zaman sayın bilim heyetine söylediğimiz bir hukuk devletinin ana prensiplerini meydana getirecek demokratik bir devlet nizamı kuracak anayasanın hazırlanmasının süratle meydana getirilmesini istemiştik. Çok şükür günler geçti, taksim ve bölümleri bakımından değişik bir anayasayı görüşmelere başladık. Ben ne tarihine, ne de edebiyatına girecek değilim. Yalnız gerekçeyi okurken 1924 Anayasasını biraz suçlandığımızı görüyorum. Bence suç Anayasada değil o Anayasayı tatbik eden iktidarlardadır. Onun için bu gerekçedeki 1924 Anayasasının suçlanması bana biraz garip geldi, dersem Sayın Komisyon müsamaha ile karşılar, zannederim. Yıllarca Anayasa ve seçim sistemimiz üzerindeki münakaşalar memleketin bellibaşlı huzursuzluğunu meydana getirmiş olduğu için Anayasayı suçlandırmadan evvel geçmiş iktidarların demokrasi anlayışına şekil ve ana doktrinler bakımından ne derece sadakat gösterdiklerini hatırlamak kâfidir.

Anayasa dili gelecek nesiller için mükemmel Türkçedir. Fakat bize biraz zor geldi. Bâzi yerlerini lügattan çıkarmak zorunda kaldım.

Temas edeceğim en mühim noktalardan birisi de, cumhurbaşkanlığı müessesesinin sorumsuz bir müessese haline getirilmemesidir.

Bizim seçim sistemimize göre, cumhurbaşkanı da bir partinin üyesinden gelmektedir. Biz bunu tecrübe ile gördük. Şunu arzu ediyorum ki, İkinci Cumhuriyetin temeli atılırken yeni bir sistem prezidansiel yer alsın. Prezidansiel sisteme dayanan tek dereceli seçimle cumhurbaşkanının seçilmesi, Anayasa Mahkeme-

mesi İkinci Cumhuriyetin temel taşlarını meydana getirsin.

Cumhurbaşkanı sorumlu olmadıkça, partiye tâbi veya partinin desteği ile gelmiş bir insan olarak ilerde partisine sempatisi eksik olmucaak birtakım mahzurlar tevli dedebilecektir. Tarih tekerrür edebilir, sorumsuz Cumhurbaşkanının beşerî zaiflerinden uzak bulunacağını tahayyül etmek bence muhaldir.

Arkadaşlar, din tarihine bakacak olursak, peygamberler bile hata etmişler de Cebrail imdatlarına yetişerek düzeltmiştir. Sorumlu Cumhurbaşkanı da bir hataya düşerse, onu murakabe etmekle görevli bulunan Meclis imdadına yetişecek onun cebraili olacaktır. Bu bakımdan, Cumhurbaşkanının sorumlu olması şarttır. Bunun yanında Meclis geniş bir inisiyatifte sahip parti düşüncelerinden uzak kalır, (Rahat murakabe yapar) Aksi halde, cumhurbaşkanı temsili bir mahiyette kalır. Ve bu sorumsuzluğun psikolojik bir tesiri de vardır. Ben bu bakımdan çok arzu ederim ki, Anayasamızda bu psikolojik tahlil ederek 2 nci Cumhuriyeti bu vasfa uygun olarak kuralım.

Üniversite konusu üzerinde, 21 nci maddede; «Öğretim, devletin gözetimi ve denetimi altındadır.», 119 ncu maddede; «Muhtar serbest, dokunulmaz, murakabe edilmez geniş haklara, teminata sahiptir, bu iki madde nasıl bağdaşır. Yalnız devlet monopolinde üniversite kurulması görüşü, şahsî kanaatimce aykırı bir görüştür. Memleketimizde gittikçe gelişen yüksek tahsil gençliği ve bölgelerin ihtiyacı vardır, memlekette servet sahibi kimseler tarafından da üniversite kurulabilir. Buna da imkân verilmelidir. Bu işi yalnız Devlete yüklemek, genişliyen yüksek tahsil ihtiyacı karşısında fazla nikbin bir görüş oluyor, sanıyorum.

Muhtelif bölümlerde, bilhassa 3 ncu bölümde, siyasî iktidarın ödevleri kısmında, dikkati çeken nokta; devletçiliğin, sosyalizm ve liberal prensiplerinin bir hükümet tarafından nasıl bir araya getirileceği biraz garipsenecek bir ifade tarzı olarak göze çarpıyor. Anayasanın bu bahislerinde Devlete yükletilen mükellefiyetler, bir tutuma, sosyalizm prensipleri tutumuna, etütizme veya liberalizme gidecek. Zavallı Hükümetler bu vaziyette ne yapacak?.. O zaman geldiği vakit görürüz.

Benim noktai nazarıma göre 18 yaşın Anayasa da zikredilmesi sakattır; doğru değildir. Seçim Kanununda olsun Anayasada olması yarın değiştirilmesi icabettiği zaman bizim için bu bir Anayasa Mahkemesi konusu olacaktır. Bunu bize getirenler bir istatistikle gelseler ve deselerdi ki, 18 yaşındakilerin % 80 i üniversitelidir, bunu o zaman kabul ederdim. Fakat bilmeliyiz ki; bu yaş ve bunun üstünde 21 e kadar olan yaşlardaki gençler Türkiye'de lise sınıflarında okumaktadırlar. Lise sınıflarını politika içine atmak ve bunu bir de Anayasa ile pekiştirmenin istikbal için iyi netice vereceğinden ben ümitvar değilim.

Ordunun seçim mevzuu üzerinde erat rey veremez deniyor. Ordu arkadaşlar bir küldür. Ve üniforma sahibidir. Bunu parçalamak kışlaya, birliğe ikilik sokmaktır. Ya hep, ya hiç olmalıdır. Verecekseniz hepsine verin, vermeyecekseniz hiçbirine vermeyin.

Askerî öğrenciler mevzuunda Seçim Kanununun görüşülmesinde fırsat bulamadım. Sivil arkadaş verirken fakülte'deki askerî öğrenci veremez, biraz garip... Orduyu parçalayıcı madde koymaktan sakınmalıyız.

Subayların, memurların ayrı bir statüye tâbi olması da hukuka aykırı düşer. Bir memur, memuriyetinden çekilmeden adaylığını koyabiliyor. Niçin bir subay koyamam? Eğer bir hak tanıyorsak, bu hakka heyeti umumiyesinin sahib olması lâzımgelir.

Sonra Cumhuriyet Meclisi sözünü ben biraz garip buluyorum. Cumhuriyet Meclisinin Cumhuriyetle alâkası var da, Millet Meclisinin yok mu? Niçin Cumhuriyet Meclisi deniyor? Her iki Meclisin de vazifeleri, Anayasamızda gösteriliyor. Eğer kurulacaksa, Cumhuriyet Meclisinin de bir otoriteye, yetkiye sahib olması lâzımgelir.

Cumhuriyet Meclisi mutlaka kurulacaksa, ismi Cumhuriyet Meclisi olmamak lâzımgelir. Tarihimizde vardır, Âyan Meclisi diyebiliriz. Lüzum var mı, yok mu, o ayrı mesele. Eğer ikinci bir Meclis kurulacaksa, ismi Cumhuriyet Meclisi olmamalı.

Avrupa anayasalarında var, iki Meclis. İngiltere'de Lordlar Kamarası deniyor. Muhafazakâr bir idare, geleneklerine bağlı. Amerika'da Senato var, Devletleri temsil ediyor. Almanya'da Bunderstat var, eyaletleri temsil ediyor. Bu ikinci meclisler her memleketin hususiyetine göre vazife görür, kimi memlekette Birleşik Devletleri,

kimi memlekette eyaletleri temsil ederler. Bizde ne olacak, kimi temsil edecekler? Vazifeleri, yetkileri, murakabe şekilleri ne olacak?

Fransa'da, İngiltere'de var ama, onlarınki İmparatorluk devirlerinden gelmiş. Bizimki yepyeni bir Cumhuriyet.

Bugün için neden buna lüzum görüyoruz? Demokratik müesseseler arasında mütalâa ediyoruz. Bana kalırsa, Anayasa Mahkemesi, Yüksek Mahkeme kâfi bir teminat teşkil edecektir, kanaatindeyim.

Başkomutanlık müessesesine kanunun vermiş olduğu şekli, eskiden de olduğu gibi, T. B. M. Meclisinin mânevi şahsiyetindedir. Başkumandanlık mesuliyeti olan bir müessesedir. Şimdiye kadar ordunun çektiği ıstıraplar, bu mesuliyetli müessesenin mesuliyetsiz olan bir müesseseye bağlı kalmış olmasındandır. Başkumandanlığa lüzum varsa, bu; cumhurbaşkanının uhdesinde görülür. Tabii bu, prezidansiyel bir sisteme girildiği takdirdedir.

Genelkurmayın Başbakanlıkla bağlanmasına sebebolan bir durum sakattır. Millî Savunma Bakanlığının, görev ve yetkileri arasında malî, idarî tasarruflar, eğitim seferberliği v. s. görevler bakımından Genelkurmaya en yakın olarak, onunla beraber çalışması lâzımdır. Bunun dışında bir bağlılık, bu müessesede birtakım ihtilâtlara yol açabilir. Başbakanlık müsteşarlığının eline kalır.

Askerî bir harbin sevk ve idaresi Genelkurmayın, topyekûn harbin ve stratejinin sevk ve idaresi de, prezedansiel sistemde Devlet ve Devlet Başkanının sorumluluğundadır. Strateji ve strateji politik üzerinde çalışmada Devlet Başkanlığı başta olmak üzere Hükümet sorumludur. Bu'da Millî Savunma Konseyiyle meydana gelir. Şu halde bağlantımızı bu şekilde yaparak muasır memleketlerin sistemine uyan ve bugün müşterek anlaşmalara dayanan NATO ve SENTO devletleri arasında bir tevazün meydana getirmiş oluruz, teşkilât bakımından. Yeni Anayasamız bize hâkimler teminatını getirmiş bulunuyor. Hukuk devletinin başlıca prensibi budur. Fakat idareye ait hiçbir teminat yoktur. Tasarıda rastlıyamadım. İdarî teşkilâtın teminatı lâzımdır kanaatindeyim. Sebep?.. Seçimin ne getireceğini bilmiyoruz. Yarı Mecliste bir koalisyon hükümetiyle karşılaşabiliriz ve bu çok muhtemeldir. Bakan ne is-

ter, ne diyor, bu derece inisiyatif kaybetmiş idarî bir durumdayız. Şu halde geniş, demokratik bir nizam girerken teminatlı bir Devlet organizasyonunun da kurulması lüzumludur. Yeni Anayasa buna dair hiçbir kayıt getirmemektedir. Bunun için daimî müsteşarlıklar ve onların teminatı birçok uzun kabîne buhranları karşısında âmme hizmetinin ve Devlet hizmetlerinin normal gitmesi için ilk hatıra gelen bir esastır. Eğer biz Devlet teşkilâtında bu teminatlı daimî kadroyu meydana getirmesek, bir gün kabîne buhranları sebebiyle memleket hizmetleri tamamiyle duracaktır, kanaatindeyim. Hiç olmazsa yüzde seksen duracaktır. Zaten hizmetlerin yüzde yirmisi normal zamanda bile yapılmamaktadır.

Bir arkadaşımız ordunun Anayasanın koruyucusu olmasını, bunun için Anayasaya bir maddenin konulması teklifinde bulundu. Bu çok tehlikelidir, arkadaşlar. İleride memleket şartları icabettirdi, Anayasada bir değişiklik yapılmak istendi. Eğer orduya Anayasanın koruyuculuğu vazifesi verilirse, ne yapacak? Karşınıza çıkmıyacak mı, değişiklik istendiği zaman çıkacak.

Belki, İç Hizmet Kanununda, talimatnamesinde olduğu gibi, Silâhlı Kuvvetlerin Cumhuriyeti koruyacağı, Anayasaya bir madde halinde yazılabilir. Böyle bir kaydın konması kâfidir. Esasen, Anayasada Cumhuriyetin temelini teşkil eden bir kanundur.

Arkadaşımızın yaptığı teklif, ileride Anayasada yapılacak değişiklikler sırasında birtakım ihtilâtlara sebeb olabilir, istenmiyecek bir

mücadeleye yol açması mümkündür. Zaten, hiçbir devletin Anayasasında buna benzer bir hüküm de yoktur.

Sözlerime son verirken şunu da arz edeyim ki, Anayasanın Komisyonda görüşülmesi sırasında fırsat buldukça gittim, çalışmalarını takip ettim. Komisyona uğradığım zaman gördüm ki, arkadaşlarımız büyük mesai sarf etmektedirler. Bunu yakından müşahade ettim. Onun için, bu Anayasayı hazırlayan arkadaşlarımıza ne kadar teşekkür etsek azdır, sanırım. (Komisyon üyelerinden : Sağ ol, sesleri.)

Teminatların kurulması üzerinde, müesseselerin kurulması üzerinde gösterilen hassasiyeti biliyorum. Onun için, icra organları ile vatandaşın karşılıklı hak ve vazifelerini tayin ederken de hassas ve dikkatli bulunulması lâzımdır. Hükümet bir hakkı isterken, ne gibi bir durumla karşılaşacağını bilmeli, ona göre tedbirlerini almalıdır. Keza vatandaşlar da hak ve vazifelerini açıkça bilmeli, kanunların metinlerinden tereddütsüz anlayabilmelidirler.

Meselâ çalışma için bir esas koyuyoruz. Ama, bunun tarifini koymuyoruz. Yabancı devletlerin anayasalarında vatandaşın ekonomik sosyal, politik alanlarda görevleri tasrih edilmiştir. Bizde de hangi esaslara göre çalıştıracağımızı tasrih etmemizin faydalı olacağı kanaatindeyim.

Saygılarımla. (Alkışlar.)

BAŞKAN — Efendim, 15 dakika sonra tekrar toplanılmak üzere oturama ara veriyorum.

Kapanma saati : 16,45

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Açılma saati : 17,30

BAŞKAN — İbrahim Senil

KATIPLER : Şahap Kitapçı, Rifat Çini

BAŞKAN — Efendim, oturumu açıyorum. Söz, Bedî Feyzioğlu'nun.

BEDİ FEYZİOĞLU — Efendim, 27 Mayıs İnkılabının büyük muvaffakiyeti, ihtilâl tarihine, «kibar ihtilâl, centilmen ihtilâl» olarak geçmesinde olduğu kadar, ana hedef ve gayesini şaşmamış bulunmasındadır. Bu devrimin, demokratik bir sistem tesisine müteveccih bulunup bulunmadığı Türk Ordusu ile, Türk Milletinin ihtilâli bu maksatla yapıp yapmadığı ve memlekette demokrasiyi yeniden kurmak, bir daha çiğnenmeyecek yeni bir Anayasa yapmak gayesiyle başardığı hususunda, yurt içinde olsun, yurt dışında olsun bir hayli tereddüt izhar edilmiştir. Kurucu Meclisin teşekkülü üzerine, bu tereddütler azalmış ve bahusus, değerli komisyonun Anayasa tasarısını tam vaktinde hazırlayarak Umumî Heyete sunması ve Yüksek Heyetinizde de gayet olgun, bir anlayış havası içinde müzakereye başlanmış bulunması üzerine iyice izaleye yaklaşmıştır. Bu tereddütlerin tamamen ortadan kalkması, ancak, Anayasanın, Kurucu Meclisten vaktinde, tam olarak çıktığı ve halkoyuna iktiran ettiği gün olacaktır. Anayasa böylece yürürlüğe girdikten sonra, artık seçimlerin yapılması ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplanması bir Anayasa emri vasfını iktisabedecek ve İkinci Cumhuriyetin bütün teşkilâtıyla vücut bulması bir gün meselesi halini alacaktır. İşte Anayasa tasarısını bu ümit ve sevgikle karşılıyor ve onu hazırlamak uğrunda büyük emek ve gayret sarf etmiş bulunan İstanbul Komisyonu üyelerine, Ankara'da Siyasal Bilgiler Fakültesindeki Komisyondaki arkadaşlara, ankete cevap vermiş bulunan hakikî ve hükimî şahıslara ve bilhassa Meclisimizin pek kıymetli Anayasa Komisyonunu teşkil eden arkadaşlarımıza derin şükran hisleri duyuyordum.

Şimdiye kadar konuşan hatipler Anayasa ta-

sarısını çeşitli yönlerden incelemiş bulunmaktadır. Konuşmaların sonuna yaklaşıldığı bir sırada söz almış bulunduğumuz için maddelere geçişte belki faydası olur ümidiyle bendeniz mâruzatımı Anayasanın sistematiği dâhilinde kalarak yapmaya gayret edeceğim.

Tasarının genel esaslarına taallük eden birinci kısma dair mütalâaya, tesis olunan mutedil kuvvetler ayrılığı sistemine taraftar olduğumuzu ve memleketimiz için bu sistemin daha önce tatbikatta olan kuvvetler birliği sistemine nazaran çok daha elverişli bulunduğunu belirtmekle söze başlayacağım. Şu kadar ki; Türk Cumhuriyetinin vasıflarını belirten tasarının ikinci maddesiyle tamamen mutabık bulunamayacağımı arz etmek istiyeceğim. Bu husus bilhassa maddeye eklenmiş bulunan son iki vasıftan ileri gelmektedir.

Türkiye Cumhuriyetinin demokratik, laik, ve insan hak ve hürriyetlerine dayandığının ifadesi ile iktifa olunması daha isabetli olurdu. Bundan sonraki iki vasfın, çalışma ve sosyal adalet ilkelere belirtilmesine acaba mutlâka ihtiyaç var mıydı?

Bugün için insan hak ve hürriyetleri kavramı, bilhassa «İnsan Hakları Evrensel Beyanname» beyan edildiği şekli ile ikinci maddeye derecelenen diğer iki vasfı ve mütaakıp maddelere konulan sosyal hakları da şümulüne almaktadır. Bu itibarla ikinci maddedeki çalışma ve sosyal adalet ilkelere mutlâk bir lüzum olmadığı böylece ortaya çıkmaktadır, sanırım.

Bu vasıfların mevcudiyeti, Sayın Anayasa Komisyonu Başkanının da ifade ettiği üzere, tasarıda doktriner bir vasfın bulunmadığı nokta-i nazarına da bir dereceye kadar aykırılık teşkil etmektedir. Halbuki, muayyen bir doktrini temsil ettiği iddiasına yer vermemesi, memleketimizin gerçeklerine Anayasanın daha kolaylıkla uymasını sağlayacaktır, kanaatindeyim.

Temel hak ve ödevlerden sonra, ikinci kısım hakkındaki mütalâalarımızı, mülâhazalarımızı telhisen şöylece toplamak mümkündür.

Devletin, kamu yararına genel ahlâk, kamu düzeni ve millî güvenlik gibi sebeplerle ve kanun yolu ile dahi temel hak ve hürriyetlerin özüne dokunamayacağı prensibinin vaz'edilmesi, bu kısma derecelenen hükümlerin esas kuvvetini teşkil etmektedir. Şu kadar ki, kişinin hak ve ödevlerine tallûk eden 2 nei bölümde, sosyal ve iktisadî hak ve ödevlere mütaallik bulunan 3 nü bölümde, bu hak ve ödevlerin sadece tarif ve tavsifiyle iktifa edilmesi mümkünken, böyle yapılmaması biraz fazla teferruata gidildiği zehabını uyardırmaktadır. Şöyle ki; Anayasa âdeta, özel kanunların yapması gereken görevi de üzerine almış; bu hak ve ödevlerin sadece tarif ve tavsifiyle iktifa etmeyip, onların nasıl anılacağı, elde edileceği, yapılacağı şeklindeki hususları da düzenlemeye gayret etmiştir.

Bu arada; toprak mülkiyeti ve kamulaştırılmaya ait hükümlerde tam bir isabet görülememektedir. Bu hükümlerin, Anayasada muayyen bir şekle fazla bağlı olarak yer aldığı da belirtmek isterim. 1924 Anayasasının 74 nü maddesinde, toprak mülkiyeti ve ormanların kamulaştırılması konusunda kamulaştırmanın nasıl yapılacağı hususunu o Anayasa özel kanununa bırakmıştır. Yeni tasarıda da bu hükmün yer alması ileri sürülen sarîh taksitleme hükmüne nazaran daha fazla bir inkân vereceğini tahmin ve tasavvur etmekteyim.

Siyasî hak ve ödevlerle ilgili 4 nü bölümde vatandaşlık hakkını belirten madde eski Anayasaya nazaran daha sarîh ve zamanın anlayışına daha uygun bir hüküm getirmektedir.

Seçme ve seçilme yeterliği, siyasî partiye girme ve çıkma ve kamu hizmetleri alma hakları keza bu bölümde daha müttekâmil bir şekilde tanzim edilmiştir. Millî savunma mükellefiyeti de kısa ve özlü bir madde ile hem hak ve ödev olarak belirtilmiş bulunmaktadır. Vergi ödevine de bu bölümde yer verilmiştir. Filhakika vergi ödeme aslında siyasî ödevler arasına girmektedir. Fakat siyasî vasfı kadar mâlî ve iktisadî vasfı da bulunan bu hükmün iktisadî ve malî hükümler arasında ve onları da yürütme yetkisinin içinde değil ayrı bir kısım ve bunu da yürütme yetkisinin içinde değil,

ayrı bir kısımda toplanarak, malî vasfı galip bulunan bu hükme, Anayasanın «iktisadî ve malî hükümler» paragrafında yer verilmesinin daha isabetli olacağı mütalâasındayım.

Temel kuruluşu tallûk eden tasarınm 3 nü kısmı dil ve teroloji bakımından çok titizlikle hazırlanmış bulunan Anayasa tasarınmın bu üçüncü kısmında, tasarı metni ile fihristte ufak bir fark olduğunu belirtmek isterim.

Gerçekten tasarı metninde başlık «Cumhuriyetin temel kuruluşu» diye yazılı olduğu halde, fihristte «Cumhuriyetin teşkilâtı» diye kayıtlıdır. Şekle taallûk eden bu noktayı kısaca ifade ettikten sonra, yasama yetkisi üzerinde bir nebze durmak istiyorum.

Yasama yetkisi, yeni tasarıma göre, yine Büyük Millet Meclisinde toplanmaktadır. Şu kadar ki, Büyük Millet Meclisi, malûm olduğu üzere iki Meclisli bir parlâmento şeklini almaktadır.

Birinci Meclis olan Millet Meclisinin teşkilinde milletvekili adedinde yapılan tahditten başka, Meclisin teşekkül tarzında milletvekilliğine seçilme yeterliğinde eski sisteme nazaran önemli bir fark bulunmadığı ifade edilebilir. Yeni sistemin eski sisteme nazaran önemli bir üstünlüğü yalnız Millet Meclisinin değil, bütün yasama organı yetkisinin yani, Millet Meclisi ile beraber Cumhuriyet Meclisinin de bâzı bir kontrole tâbi tutan yepyeni bir sistem getirmiş olmasındadır. Buna gönülden taraftar bulunmaktayız. Bu sözlerle Anayasa Mahkemesinin teşkilindeki isabete işaret etmekteyim.

Bu lehte duruma rağmen, 2 nei Meclis olarak, Cumhuriyet Meclisinin gerek terekküp sureti ve gerekse vazife ve salâhiyetleri üzerinde ayrıca durulmaya değer. Nitekim, bu Meclisin vazife ve salâhiyetleri üzerinde diğer arkadaşlarımız da hayli durmuşlardır.

Tasarınm gerekçesinde, böyle bir Meclise yer verilmesinin başlıca sebebi; siyasî tercih ve istikametlerin nüansları ile gelişmesini, parti tesirinden uzak kalabilen, muayyen şahısların kendi şahsiyetlerinden aldıkları güçle yasama organına katılmasını sağlamak şeklinde ifade edilmelidir. Bu husus munhasıran ikinci Meclisin üye adedinin az olması binaenaleyh parti tesirinin bu sayede kuvvetli şahıslar karşısında pek müessir olmayacağı mülâhazasından ilham almaktadır. Şahsî kanaatimiz odur ki; ikinci Mecliste

de eğer İstanbul tasarısında yer almış bulunan korporatif sistemine bir nebze olsun yer verilemezse parti-seçmen, tesiri aynen bâki kalacaktır. Birinci Mecliste ekseriyeti alan parti mutlaka ikinci Mecliste de ekseriyeti temin edecek ve bu ikinci Meclisin bir müvazene unsuru olması, siyasî tercih ve istikametlerdeki nüansları belirtmek imkânını ortadan kaldırmayacaktır. Buna mukabil muhakkak ki, korporatif sistemin aleyhinde de söylenecek sözler vardır. Tasarı gerekçesinde buna yer verilmiştir. Ancak hatırladığımız göre İstanbul'da Anayasa tasarısı hazırlanırken korporatif sistemle genel oy sisteminin ikinci Meclisin seçiminde hangi nispette rol oynayacağı bilhassa münakaşa mevzuu olmuştu. Şahsan genel oy sistemine daha büyük pay verilmesinin isabetli olacağını kaani bulunmaktayım. Fakat, üçte bir nispetinde olsun korporatif bir manzara arz etmediği takdirde, ikinci Meclisten beklenen fonksiyon tam mânâsıyla yerine gelmesi her halde kolaylıkla mümkün olmayacaktır.

Kanunların, iki Meclisli parlamento sisteminde, görüşülmesi ve kabul edilmesi hususunda tasarıda derpiş edilen hükümler, umumiyetle çift meclisli parlâmentoları bulunan memleketlerde raslanımlara uygun bulunmaktadır. Yalnız, bütçenin tetkiki ve bütçe tasarısının görüşülmesi konusunda tasarı yepyeni bir sistem getirmektedir.

Bu sisteme nazaran evvelâ bütçe tasarısı karma bir komisyonda görüşülecek, sonra Meclis olarak ilk müzakere ve tetkik etmesi gereken Meclis, ikinci Meclis durumunda bulunan Cumhuriyet Meclisi olacaktır.

Bütçe tasarısının tetkikinde, takaddüm hakkının büyük rolü bulunduğu malî tarihte etrafı ile izah edilmiştir. Her ne kadar tasarıdaki sistemin bir takaddüm hakkı vermekle iktifa etmediğini derhal ifade etmemiz lâzımgelir.

Bütçe tasarısı Karma Komisyonda tekrar görüşüldükten sonra, birinci Meclise gelecek, bu Mecliste bir değişikliğe uğrasa da uğramasa da tekrar Karma Komisyona havale olunacaktır. Ondan sonradır ki, ancak sıra Millet Meclisine gelecek ve bu Meclisin kabulü ile kanuniyet kesbedecektir.

Görülüyor ki, bütçe tasarısının Karma Komisyonda görüşülmesi zamanı çok uzun tutulmuştur. Tekrar görüşülmesi ise çok mahdud bir zamana inhişar etmek zaruretinde bulunan bütçe görüşlerini fuzulen uzatacaktır. Esasen bu büyük üs-

tünlük sebebi iledir ki, takaddüm hakkının büyük önemini ortaya koymaktadır. Bütçe müzakerelerinde önceden tasdik hakkının önemi o derecede büyüktür ki, üstün yetki sistemine yakın bir netice doğurur. Bu itibarla Tasarı, Bütçe Kanunu bakımından fiiliyatta Cumhuriyet Meclisine, Millet Meclisinden üstün yetki veren bir sistem teessüs eder görünmektedir ki, tasvibine imkân olmadığı aşikârdır. Yukarda arz ettiğim gibi bütçe tasarısının komisyona mükerreren gönderilmesi işi uzatan bir garip usuldür. Nihayet bütçenin, fasıllar itibariyle değil de bütünü itibariyle oylanması usulünün kaldırılması da üzerinde hayli durulması gereken bir konudur.

Yürütme yetkisi ile ilgili hükümlerde Cumhurbaşkanının 7 sene için bir defaya mahsus olmak üzere seçilmesi usulünde komisyonla mütâbık bulunduğumu belirtmek isterim. Prezidental bir sistemin, memleketimize henüz yeni yerleşmekte olan demokratik gelişmesi sırasında, Türkiye'ye uygun gelmeyeceği kanaatini taşımaktayım. Yalnız, tasarıda Cumhurbaşkanı seçilebilmek için hiçbir vasfın, daha doğrusu milletvekili seçilmeye yeterliğin dışında bir vasfın, aranmamasını bir noksan olarak mütalâa etmenin belki faydalı olacağını mülâhaza ediyorum. Milletvekili seçilme yeterliği yerine Cumhuriyet Meclisi üyelğinde aranan yeterliğin Cumhurbaşkanlığı için de asgarî bir şart olarak derpiş edilmesi, maatteessüf, aldığımız kötü örneklerden ders almak üzere, faydalı olacağı kanaatindeyim.

Bakanlar Kurulunun teşkili zımında tasarıda getirilen yeniliklere de iştirak ettiğimi belirtmek isterim. Ezcümle, bakan olabilmek için Büyük Millet Meclisi üyesi olmak mecburiyetinin kaldırılmış olmasında isabet görmekteyim. Bakanlar Kurulunun demokratik ve Parlmenter sistemlerde gayet güzel işliyen güven isteminde bulunması sistemini de bir yenilik olarak getirmiş olan komisyonu bu bakımdan tebrik etmek isterim.

Tasarının diğer idarî ve kazaî organları ile ilgili hükümlerine, vaktin darlığı hasebiyle, temas etmeden malî hükümlere taallük eden üçüncü kısmın (D) paragrafına temas etmek istiyorum.

Daha evvel belirttiğimiz gibi, iktisadî ve malî konuları munhasıran yürütme işi şekline mütalâa etmek caiz ve mümkün değildir. Bu

İtibarla gerek Bütçe, gerek Kesin hesap Kanununun kabulü ve buna mütaallik hükümler ayrı bir bölümde yer vermek lâzımdır. Zira bu meseleler yasama organı ve yürütme organını aynı zamanda ilgilendiren konulardır. Bu bakımdan ayrı bir kısım veya bölüm şeklinde mütalâa ve vergiye mütedair hükmün de bu kısma alınmasını arz ve teklif etmek istiyorum.

Esasa taallük eden bir husus olarak da iktisadî ve malî hükümler meyanında, tasarıda Katî hesap Kanunu için, eski Anayasada mevcut hükmün hemen aynen tekrarlanması şeklinde 127 nci maddede yer verilmiş olması, kanaatimece bu çok hatalı olmuştur. Demokratik sistemlerde, yüksek malûmları, tarihî oluş itibariyle vergilerin tasdiki ve bütçenin tasdiki hakkından doğmuştur. Bu hakkı iktisabeden parlâmentolar eğer bütçenin murakabesini süratle ve müessir bir şekilde yapabilmiş iseler o zaman muvaffak olmuşlar ve memlekette demokratik sistemi tam mânasiyle yerleştirebilmişlerdir. Bu muvaffakiyetin başlıca şartı da bütçe ile verilen müsaadelere ne nispette riayet edildiğinin, vakit geçmeden âzamî süratle kontrol ve murakabe edilmesine bağlıdır. Halbuki tasarıнын 127 nci maddesinde Kesin hesap kanun tasarısı, taallük ettiği malî yıldan sonra gelen ikinci yılın kasım ayı başına kadar verilmesi gibi bir hüküm vaz' edilmiş bulunmaktadır. Bu suretle vaz' edilen hüküm Birinci Cumhuriyetin bütün seyriince görüldüğü gibi bu defa da hiçbir fiilî kıymeti olmıyan bir kanun mahiyetini alacaktır. Bu itibarla, o madde görüşülmeye başlandığında bu hükümlerin tâdili ve sistemin tatbikatta da kolaylıkla erişilebilecek bir sürate kavuşturulması zmnında teklifimiz olacaktır.

Kalkınma plânına taallük eden 128 nci maddede de kısaca temas etmek istiyeceğim. İktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmanın bir plâna bağlanması lüzumu çok yerindedir. Geri kalmış memleketlerin, böyle bir plâna istinadmeder kalkınmalarına fiilen imkân yoktur. Şu kadar ki, bu plânın tanzim ve tatbiki sistemini, tasarıda yer aldığı şekli ile aynen kabul etmekte biraz tereddüde yer hâsıl olmaktadır. Buna mukabil, tasarıda, İstanbul tasarısında mevcud olduğu halde Millî İktisat Şûrasına veya Yüksek Ekonomi Kuruluna yer verilmediği görülmektedir. Bunun gerekçede bir izahını da göremiyoruz. Şayet

arkadaşlarımız lütfederlerse müteşekkîr kалаcağım.

Yüksek Ekonomi Kurulu veya İstişari Şûra gibi, isim ne olursa olsun, bir kurula memleketimizde mevcut çeşitli murakabe organları arasında bir ahenk sağlanması ve plânlanması lüzumu kabul edilen kalkınmamızın hakikaten bu plân dâhilinde yürüyüp yürümediğini kontrol ve murakabe edebilmek için çok büyük faydalar hâsıl olacağını ümitlemekteyim.

Sayıştay tarafından, Yüksek Murakabe Heyeti tarafından ve emsali diğer murakabe organları tarafından verilecek raporları yine Anayasada gayet iyi ve isabetli sistem olarak kabul edilmiş olan milli bütçe tahminleri ile bu tahminlerin gerçekleşmiş neticelerini gösterecek milli muhasebe hesaplarını bir araya getirmek ve bütün murakabe organları arasında koordinasyonu temin ederek parlâmentonun, teşriî kuvvetin; memleketin iktisadî ve malî politikasının tamamı üzerinde müessir bir murakabe tesis edebilmesini sağlamak, ancak böyle bir kurul sayesinde mümkün olabilecektir. Çünkü her hangi bir memlekette hiçbir parlâmentonun bu kadar teknik ve her biri gayet hacimli bütçeleri bir araya getirip bunların malî ve iktisadî vec-hesini tetkik ve teşhis etmesi ve bunları memleketin menfaatleri yönünden re'sen, bir yardımcı kurul olmaksızın kararlar alma yeterliğinde değildir. Parlâmentolar namına bu müesseselerin verdikleri doneler arasında koordinasyon tesis ederek malî ve iktisadî siyaset ve idare üzerinde teşriî kuvvetin rolünü tam mânasiyle icra edebilmesi için böyle bir kurula ihtiyaç bulunduğu kanaatindeyim.

Sözlerimi, demokratik sistemin iyi işleminin idarî, siyasî ve malî sahalarda müessir bir teşriî murakabe kurulması ile mümkün olacağını belirtmekle bitireceğim. Yeni Anayasa tasarısında bu müessir parlâmenter kontrolü ve diğer murakabe usullerini tam mânasiyle tesis edebildiğimiz nispette memleketin istikbalinin hem demokrasi hem de iktisadî kalkınma bakımından erişebileceği seviyenin âzamisine kavuşabileceği umulabilir. Mamafih, muvaffakiyetin, demokratik zihniyet ve vasatın teessüsüne ve kabul olunan Anayasa ile diğer kanun hükümlerinin filhakika tatbik edilmesine bağlı bulunduğunu da belirtmeden geçmiyeceğim.

Meşhur Fransız Mütefekkeri Montesquieu, dediği gibi, «Bir memlekette iyi bir kanun yapmak veya iyi bir kanun koymak ve bulmak her zaman mümkündür. Asıl mühim olan, mevcudolan, kabul edilmiş olan kanunların filhaka tatbik edilebilmesindedir.» Yeni Anayasa tasarısının tatbikatta, tam mânası ile gerek lâfzı, gerek ruhu ile muvaffakiyete ulaşması temennisi ile sözlerimi bitiriyorum.

Yüksek Heyetinizi hürmetle selâmlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Feridun Üstün.

FERİDUN ÜSTÜN — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlar; benden evvel konuşan değerli hatipler Anayasa tasarısı üzerinde kıymetli açıklamalar yaptılar.

Ben, yüksek müsamahanıza güvenerek, tarım sektörü için henüz üzerinde durulmıyan bazı meselelere temas için söz almış bulunuyorum.

Hukukçu olmadığım ve Anayasa, konularıyla de şimdiki kadar iştilal eylemediğim için, her hangi bir usulî yanlış yapmamak maksadıyla, muhtelif devletlerin anayasalarını gözden geçirmiş bulunuyorum.

Bu tetkikatım bana o intibai vermiştir ki, Anayasalar bâzı hatip arkadaşların tenkidleri hilâfına, behemahal muayyen ve belirli kalıplara göre hazırlanmamakta, bunlarda, daha ziyade, her milletin esas meselelerine yer verilmesine hususî itina ve ihtimam gösterilmektedir. Kendi tarım meselelerimize geçmeden evvel, mâruzatımın daha iyi anlaşılabilmesi için, başka memleketlerin anayasalarından bir kaç misal vermeme izninizi rica ederim.

Almanya Anayasasında:

Ziraî ve orman mahsullerinin geliştirilmesi ve beslenmeyi sağlayacak tedbirler alınır.

Arjantinde:

Toprağın dağıtılmasını ve kullanılmasını kontrol etmek, topluluğun menfaatine uygun olarak mahsulü geliştirmek ve artırmak, her çiftçinin veya çiftçi ailesinin işlediği toprağın sahibi olmak imkânını temin etmek Devletin vazifesidir.

Çin:

Devlet, teknik kullanarak suların muhafazasını geliştirir, toprağın verimini artırır. Tarım şekillerini düzeltir, toprakları kullanmak için

plânlar yapar. Ziraat sanatlarının inkişafı için ziraî kaynakları işletir.

Hindistan:

Devlet, gıda seviyesini ve halkın hayat standardını yükseltmeyi temel vazifelerinden biri sayar.

Devlet tarımı teşkilâtlandırmaya, mahsulü, ilmî etüdler dairesinde hayvan yetiştirilmesini ıslaha gayret eder.

İspanya:

Tarım müteşebbisini ilgilendiren çalışma kaideleri, mevsim değişiklikleri ve özellikleri dikkate alınarak ısdar edilir.

Her istihsâl sahasında gerekli olan çalışmaların tahakkukunu hazırlamak suretiyle Devlet tarım müstahsilinin teknik eğitimine hususî bir ihtimam gösterir. Tarım işleri, müteşebbisine asgarî bir kâr sağlayacak şeki'de tesbit ve ayarlanır.

Her köylü ailesinin bir sebze bahçesine sahibolmasına dikkat edilir. Bu bahçe onun ilk ihtiyaçlarına yeteceği gibi, işsiz kaldığı takdirde meşgul olmasını sağlayacaktır.

Köy hayatı ve köy evinin ıslahı ile kasaba ve köylerdeki sağlkh şartlarını geliştirir.

İsviçre:

Kalabalık bir çiftçi nüfusunu muhafaza etmek tarımın verimliliğini ve çiftçilerin toprak mülkiyetlerini idâme ettirmek için kanun ısdar eder.

Elimizdeki Anayasayı, bu görüşün ışığı altında incelediğimiz zaman birçok mühim noktalar aydınlatılmış olmakla beraber, bir kısım meselelerimizin tasarıda lâyıki veçhile, yer almadığı da müşahade edilmektedir. Tarım meslekinden gelen bir arkadaşınız sıfatıyla, benim, noksanlığımı duyduğum hususat şunlardır:

Bugün, Devlet ve millet olarak, tarım sektörü içine giren, çok ciddi hattâ bir kısmı bekaımızla ilgili meselelerimiz mevcuttur.

Bunların başında, şüphesiz ki, muhtelif tesisler altında kaybettiğimiz, topraklarımızın korunması gelmektedir. Hepinizin malûmu olduğu üzere, su düzeni ve rüzgârların tesiriyle memleketimiz topraklarının en mümbit aksamında, her sene, takriben 400 milyon ton yani Kıbrıs Adasına muadil bir genişlikte toprak kaybolmaktadır. Bu halin, bu şekilde devamı, ilerde, hem de pek çok uzak olımıyan bir gelecekte, bu güzel memlekette yaşamayı tehlikeli

bir duruma sokacaktır. Bu vaziyeti müstacelen önlemek için Anayasamızda bâzı direktiflere şüphesiz ihtiyaç bulunmaktadır. Tarım sektörü içindeki, diğer bir meselemiz de, istihaldir. Bir tarım memleketi olduğumuzu, senelerdir ifade etmemize rağmen, zaman zaman, kendi işemizi karşılamakta mâruz kaldığımız, müşkülât, bu meselenin de ciddiyetle ele alınmasını gerektirmektedir.

Tarım meselelerimizden üzerinde durulması muktabi diğer biri de nüfusumuzun büyük bir kısmı tarımla işğal etmesine rağmen, bunların hiçbir meşakkatle istihsal ettikleri maddelerin değerlendirilmesi ve bu cefakş vatandaşların alın terlerinin kıymetlendirilmesi hiçbir kanunî emniyet altında bulunmamasıdır. Zaman, zaman ve ekseriyetle politik mülâhazalarla, gûya himaye edilmiş bir kısım müstahsil yanında, diğer bir kısım müstahsil, nuh ve benzeri usullerin tatbiki neticesinde emeklerinin karşılığını dahi alamamaktadırlar.

Kanaatime göre, tasarıda yer alması gereken diğer bir husus da, işlenilen toprakların, muayyen bir saha genişliğinden daha küçük parçalara bölünmesine mâni olunacak tedbirlerin alınmasıdır.

Memleketimizde tarımla meşgul işletmelerin % 95 i 50 dekar veya daha aşağı genişliktedir. Bu ufak toprak parçaları dâhi bir bütün halinde değil, lâakal 6 - 7 parçadan ibarettir.

Bunların tevhibi apılmadan, toprak reformundan ve ziraî kalkınmadan bahsetmek elbette ki kaabil olamayacaktır. Nüfusunun % 75 i tarımla uğraşan bir memlekette tarım eğitimine lâyük olduğu önemin verilmesi zarureti de aşikâr bulunmaktadır.

Yukarda mümkün olduğu kadar öz bir şekilde ifadeye çalıştığımız, başlıca tarım meselelerimiz, her halde misallerini verdiğimiz, memleketlerdeki hususların durumundan yurdumuz için daha az önemli değildir.

Bu itibarla, yeni Anayasamızda işaret olunan meselelerin hallini sağlayacak, esas direktiflere yer verilmesini lüzumlu görmekteyim.

Sözlerimi bitirmeden evvel, bir noktaya daha işaret etmek isterim. Birçok memleketlerin Anayasalarında milletlerin sembolü olan (Bayrağa) yer verildiği halde bizim Anayasa tasarımda bu hususun kaydedilmesine lüzum duyulmamıştır.

Rengini cedadımızın kanından alan Şanlı Türk Bayrağını günün birinde her hangi bir müzakere ve münakaşa mevzuu yapmamak için bunun da Anayasada yer almasını cam gönülden temenni ederim.

Hürmetlerimle. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın, İlhami Soysal.

İLHAMİ SOYSAL — Benim mâruzatım kısa olacak. Anayasanın tümünün sosyal yönleri üzerinde durmak, bu yönden yapılan tenkidleri cevaplandırmak istiyorum.

Anayasanın sosyal yönü üzerinde benim görüşüm şu : Bu Anayasa, getirdiği sosyal yenilikler bakımından 1924 Anayasasından daha ileri, daha umut verici bir Anayasadır. Komisyonun tasarını hazırlarken, burada Umumî Heyette bazı arkadaşlara hâkim olan on yedinci, on sekizinci yüzyıl liberalizmini bir kenara bırakmasını bilmiştir. Bu takdire şayan bir adımdır. Ama sadece bir adımdır. Bunu baltalamak değil devam ettirmek lâzımdır.

Meselâ; çalışma ilkesinin Anayasanın ikinci maddesinde yer alması tenkid edilmektedir. Çalışma, dünyanın bütün dinlerinin, bütün genel ahlâk kurallarının tebeil ettiği bir husustur. İslâmiyet de dâhil dünyanın bütün dinleri çalışan insanları tebeil ederken, çalışmayan insanları, tembel insanları hor görür. Hor gördüğünü de belirtir. Bizim Anayasa tasarımda da çalışmanın bir kutlu iş olduğu bir kelime ile de olsa belirtilmiş. Bunun tenkid edilecek nesi var anlamıyorum.

Tenkid edilen hususlardan biri de Anayasanın tümü ile sosyalist bir görüşle, sol bir görüşle hazırlanmış, dolayısıyla doktriner bir Anayasa olduğu yolundadır. Nitekim ikinci maddede yer alan sosyal adalet lâfı, sırf bu yüzden tenkidlere mâruz kalmaktadır. Sosyal adaleti temine çalışan bir Devlete sosyalist demek de yersiz ve mânasızdır. Bugün en liberal devletlerden biri olan Amerika Birleşik Devletlerinde dahi sosyal adaletin temini yolunda birtakım umumî sigortalar tatbik edilmektedir. Üstelik Amerika'da hususî sigortalar da sosyal adaletin temininde büyük bir rol oynamaktadır.

Tenkid edilen bir başka husus da Anayasa tasarisında yer alan ve Devlete millileştirme imkânını veren maddedir. Denilmektedir ki, hiçbir yabancı devletin Anayasasında böyle bir hüküm yoktur. Vardır arkadaşlar, İngiltere'de, İskandinav memleketlerinde, Fransa'da, İtalya'da millileştir-

me maddesi vardır ve üstelik tatbik de edilmiştir. Birtakım millileştirme hareketlerinin tatbikinin özel sermayeyi, yabancı sermayeyi kaçıracağı, korkutacağı iddiaları da sadece birer iddiadır. Zira İngiltere'de, zira İtalya'da millileştirme tatbik edildikten sonra yabancı sermaye, özel sermaye yatırımları azalmamış, artmıştır. Bir başka tenkid konusu da taksitle istimplâk maddesidir. Hemen belirtelim. Biz bu maddenin yüzde yüz lehindeyiz. Memleket şartlarını göz önünde bulundurarak hazırlanmış olan Anayasa tasarısının bu maddesine hak veriyoruz. Türkiye öyle bir memleket ki, bu memleketin toprakları üzerinde yüz bin dönümlük, iki yüzbin dönümlük toprağı olan ağalar mütegalibeler var. Bunların topraklarında bazan kırk - elli köyün insanı barınıyor. Bu ağaların bu mütegalibelerin topraklarının bir gün ellerinden alınması, topraksız köylüye dağıtılması şart. Toprak reformu şart. Bu şartı yerine getirirken de bu fakir millet, dar gelirlisinden, orta tabakasından aldığı vergilerle, toprakları topraksız köylüye dağıtılmak için istimplâk edilmiş mütegalibeye bir defada bedel ödiyemez. Bu, ağayı, mütegalibeyi, bu Devletin sırtından, bu milletin fakir bütçesinin sırtından bir kere daha zengin etmek olur. Elbette ki, bu ağalara bir elde milyonlar, milyarlar verilmeyecektir. Elbette ki, bunlar topraklarının parasını biraz uzunca vâdeli taksitle alacaklardır. Bunda şaşılacak, kızılacak ne var? Ama taksitle istimplâke bir emekli memurun yıllar boyu biriktirdiği para ile ömrünün sonunda sahibolabildiği evin istimplâki de girmiş. Biz sanmıyoruz. Bu daha ziyade memleketin yüksek menfaatlerinin gerektirdiği yerlerde kullanılacak bir madde olacaktır. Bu bakımdan bunun Anayasada yer almasında sonsuz fayda vardır.

Mâruzatımı bitirirken, ileri bir Anayasa olduğuna inandığım bu Anayasanın bilhassa sosyal maddelerinin değiştirilmemesini, bilâkis korunmasını, hattâ mümkünse daha ileri noktalara doğru götürülmesini diliyeceğim.

Saygılarımla. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Şefik İnan.

ŞEFİK İNAN — Muhterem arkadaşlarım, cihan tarihine göz atacak olursak görürüz ki, her memleket, Anayasasını, kendi cemiyet bünyesinde vukubulmuş ve onu az veya çok sarsmış olan olaylar sonunda elde etmiştir.

Denilebilir ki, her Anayasa, bir tarihî olay sonunda doğmuştur.

Böyle olunca, bir memleketin Anayasası, ona vücut veren tarihî olayların karakterini taşır. Çünkü, cemiyette vukubulan tarihî olay, cemiyetin bâzı şeylere olan özlemi neticesinde hâdis olmuştur ve Anayasa ancak, bu özleme cevap vermek şartıyla cemiyeti huzur ve sükûna kavuşturabilir.

Hazırlanması baş ödevimiz olan yeni Anayasamızın elimizdeki tasarısının umumî karakterini, işte bu açıdan mütalâa etmemiz gerekmektedir.

Müzakerelerimizin ilk günü, âdeta sabrınızı suiistimal ederek yaptığım uzun konuşmamın üçte birini tarihçeye tahsis edişimin sebebi de bu idi.

Elimizdeki tasarıya, 1924 Anayasamıza ilâveten kaynak teşkil eden, İtalyan, Alman, Fransız anayasaları, İkinci Cihan Harbi sonunda kâleme alınmış anayasalardandır. Her üçünün de baş karakteri, ferdiyetçi görüşlerle, sosyalist görüşler arasında birer kompromi, birer sentez oluşlarıdır.

Ferdiyetçi görüşte, fert birinci plândadır. Devlet ferdin hak ve hürriyetlerinin bekeşisidir. Bu görüşün hâkim olduğu Anayasalarla, daima, Devlet, bâzı faaliyetlerde bulunmaktan menedilir.

Sosyalist görüşte ise, ferdi hürriyet ikinci plâna geçer. Bu görüşün hâkim olduğu anayasalarda, Devlet daima, bâzı hizmetleri yapmaya mecbur tutulur.

Bugün, Batılı Devlet anlamı, bu iki görüş arasında muhtelif dozajda ve fakat fert hak ve hürriyetlerine daha fazla hisse vermek suretiyle yapılmış bir komprominin ifadesidir.

Tasarının yeni kaynaklarının bu umumî karakterini böylece belirttikten sonra, memleketimizin olaylarına geçiyorum.

Memleketimizi yeni bir Anayasaya sahibolmaya sevk eden olay nedir? Bu olay 27 Mayıs 1960 ihtilâlidir. Bu olay, her cemiyet olayı gibi durup dururken olmamıştır. Bu olay birtakım sebeplerin doğurduğu bir neticedir. Geçen günkü uzun konuşmamda, bu sebeplere biraz temas etmiştim. Şimdi müsaadenizle, bu sebepleri bir başka açıdan ele alacağım.

Memleketimiz, 1950 den yavaş, yavaş tekevüne başlıyan ve 1954 ten itibaren şiddetini hızla

artıran, 1957 de, (Rejim Buhranı) ismini almaya liyakat kazanan bir buhran içinde idi.

Türk cemiyeti, bu siyasî rejim buhranından kurtulmak istiyordu. Bunun için 1957 seçimlerine ümit bağlamıştı. Üç muhalefet partisi, rejim buhranından çıkmamın yollarını aradılar. Müsterek görüşlere vardılar. Bu görüşler seçimlerden önce, her birinin açıkladığı beyannamelerde yer aldı.

1957 seçimleri oldu. Muhalefet partilerinin her birinin beyannamelerinde ayrı ayrı yer almakla beraber, birbirinin hemen hemen aynı olan görüşler, seçimler, Türk milleti tarafından tasvib edildi.

Çünkü, iktidarın tertiplemediği küçük hilelerine, mühürlü zarf hilelerine, bindirilmiş seyyar seçmen taburlarına, sandık namusuna yapılan tecavüzlere, sahte mazbatalara rağmen, muhalefet iktidardan fazla oy almıştır.

Hakikatte, muhalefetin aldığı oylar, ilân edilenden çok daha fazla, iktidarın aldığı oylar, çok daha azdı. Hakikatte iktidarın 1957 de değişmiş olması lâzımgeliyordu.

Fakat 27 Ekim 1957 akşamı, gecenin geç saatlerinde, İçişleri Bakanlığı telsizleri kullanıldı. Ne yapıldı yapıldı, sâkıt ve sabık iktidar yerinde kaldı. Ertesi gün yer yer örfi idare ilân edildi. Mâsum halkın üzerinde jet filoları uçuruldu.

Böylece rejim buhranı normal yollardan hâl çaresi bulamadı.

Bundan sonra rejim buhranı gittikçe arttı. Türk milletinin tek özlemi bu rejim buhranından çıkmaktı. Durum o hale geldi ki, rejim buhranından çıkışın ihtilâlden başka çıkar yolu kalmamıştı.

Nihayet 27 Mayıs 1960 sabahı bu ihtilâl de oldu. O sabah Türkiye radyolarından seslenen Türk Silâhlı Kuvvetlerinin ağzından çıkan kelimeler arasında, defalarca tekrar edilen «Rejimin için sürüklendiği buhran» kelimeleri idi.

27 Mayıs sabahının ilk saatlerinde yapılan harekâta, kahraman ve aydın müteşebbisler tarafından verilmiş olan ad, (İnkılâp) idi. Genç harbiyelilerin kullandıkları parola (İnkılâp) idi. Bu kelimededen ne kastediyordu? Sadece ve sadece Atatürk İnkılâbı.

Şu halde, ihtilâl, rejim buhranına Türk Milletinin özlediği hal çaresini bulmak maksadiyle, Atatürk inkılâpları uğruna yapılmıştır. Şu halde, yeni Anayasa, sadece ve sadece, Türk Mille-

tinin bu özlemine cevap verecek karakterde olmalıdır.

Yeni Anayasaya, bu karakterden başka bir karakter vermiye teşebbüs etmeye hakkımız yoktur. Yeni Anayasanın ihtiva ettiği yenilikler, ancak, sadece, Türk Milletinin ihtilâle münceer olan özelemlerine munhasır olabilir. O kadar.

Şimdi müsaadenizle, tasarımı umumî karakteri itibariyle, bu açıdan mütalâa edeceğim.

Tasarımın 2 nci maddesi, Türkiye Cumhuriyetinin niteliklerini sayıyor. Demokratik, diyor, hâlik diyor, insan hak ve hürriyetlerine bağlı, diyor. Devletçi diyecek yerde, çalışma ve sosyal adalet ilkelerine dayanır, diyor. 27 Mayıs 1960 ihtilâlinin parolası olan (İnkılâp) kelimesi, millî mücadele ruhunun ifadesi, Atatürk Anayasasının esas bir niteliği olan (Milliyetçi) kelimeleri telâffuz edilmiyor.

(Milliyetçi), (İnkılâpçı) niteliklerinden vazgeçmek, Türk Milletinin ihtilâle münceer olan özelemlerinde var mıydı? Hiç şüphesiz yoktu. O halde, Anayasa Komisyonumuz, ne maksatla, hattâ ne hakla, niçin, bunlara metinde yer vermemiştir? Bu noktalarda aydınlanmak isterim.

Tasarımın 2 nci maddesinde yer alan (Çalışma ve sosyal adalet) ilkeleri üzerinde duracağım.

Gerekçenin 9 ncu sayfasını açalım. Orada iri puntolarla, nihayet, «Türkiye Cumhuriyeti, sosyal bir devlettir» ibaresi bulunmaktadır. (Sosyal devlet) deyiminin izahı sadedinde, «Başka bir deyimle, çalışma ve sosyal adalet ilkelerine dayanır» deniliyor.

Bendenize göre, gerekçe, kanun metninde yazılı olan bir kelimeyi bir ibareyi, bir mefhumu izah eder. Ve izah sadedinde, (Başka bir deyimle) diye başlayan bir cümle ile, anlaşılması daha kolay mefhumları ele alarak meseleyi açar.

Halbulki gerekçe, kanun metninde mevcud olmayan bir kelimeyi, kanun metninde olan kelimelerle izaha kalkışmıştır. Her halde, bir zühul olsa gerek. Her halde, önceden kanun metnine İstanbul Üniversitesi ve Siyasal Bilgiler Fakültesi tasarılarında olduğu gibi (Sosyal ve devlettir) ibaresi konulmuş, gerekçe ona göre yazılmıştır. Sonra ne düşünüldü ise, sosyal kelimesi metinden çıkarılmış, yerine (Çalışma sosyal adalet) kelimeleri konulmuş, fakat gerekçede değişiklik yapmak unutulmuş.

Gerekçedeki izahata göre, sosyal methumu, çalışma ve sosyal adalet ilkelerini kavramaktadır. Matematik bir formüle irca etmek icabederse, (Çalışma + Sosyal adalet = Sosyal) Anayasa Komisyonumuzun anlayışı budur.

1924 Anayasamıza ilâveten kullanılan, yeni kaynaklardan İtalyan Anayasasını açıyorum. 1 nci maddesinde «L'Italie est un république démocratique fondée sur le travail» Yani İtalya, çalışma ilkesi üzerine kurulmuş demokratik bir cumhuriyettir.

Demekki, İtalyan Cumhuriyeti, sadece çalışma ilkesi üzerine oturtulmuştur. İtalyanlar, çalışma ilkesine, sosyal adalet ilkesini de ilâve ederek, sosyal devlet olmak istememişler.

Halbuki, bizim tasarı ile, İtalyan kanununun Ethico - Social münasebetlerle, iktisadî münasebetler bölümlerini karşılaştırıyorum.

Bizim 35 nci maddenin, İtalyanların 31 nci,

Bizim 36 nci maddenin, İtalyanların 42 nci,

Bizim 37 nci maddenin, İtalyanların 44 ncü,

Bizim 38 nci maddenin, İtalyanların 43 ncü,

Bizim 40 nci maddenin, İtalyanların 41 nci,

Bizim 43 ve 54 ncü maddenin, İtalyanların

36 nci,

Bizim 45 ve 46 nci maddenin, İtalyanların 39 ve 40 ncü,

Bizim 48 nci maddenin, İtalyanların 32 nci,

Bizim 49 ncü maddenin, İtalyanların 34 ncü,

Bizim 50 nci maddenin, İtalyanların 45 nci maddelerinden alınmış olduğunu görüyorum.

Şu halde, İtalyan Cumhuriyeti, sadece çalışma ilkesi üzerine bina edilmiş olduğu halde, o da sosyal Devlettir. Çünkü, bizim tasarının sosyal ve ekonomik hak ve ödevler kısmında ne varsa, hepsi İtalyan Anayasasında vardır. Bizde 20 madde, onlarda 19 madde.

Fakat, İtalyan Anayasasında, (41 nci) maddenin 1 nci fıkrası var ki, bendenizce çok mühim. «L'initiative économique privée est libre» özel iktisadî teşebbüs serbestir.

Bizim tasarı 41 nci maddenin bu sarîh fıkrasını almamış, fakat müteakip iki fıkrasını, bâzı değişikliklerle almış.

İstanbul Üniversitesi tasarısı, özel teşebbüsten, 37 nci maddenin 2 nci fıkrasında, «Bu düzenlemeye, insanın özel teşebbüs esasına dayanan iktisadî hürriyeti ve kendisinin yetenek ve isteklerine göre yetiştirme serbestliği gözetilir.» denilmek, sarîh surette bahsetmektedir. (Özel teşebbüs

esasına dayanan iktisadî hürriyet) bu ibarede görüldüğü üzere gayet sarîh.

Siyasal Bilgiler tasarısı da, 18 nci maddesi ile, bu hususu temel haklardan saymıştır.

Elimizdeki tasarı, özel teşebbüsten, 39 ncü maddenin son fıkrasında, ancak, elini şapkasının kenarına değdirir değdirmez şekildeki bir selâmla selâmlamakta ve (özel teşebbüs) der demez nasıl düzenleneceğini söylemektedir.

Anayasa Komisyonumuzdan ricam; şu, özel iktisadî teşebbüslerin serbest olduğu prensibini evvelâ kanuna sarahaten konulsun, sonra tanzimi eihetine gidilsin, zira, iktisadî hürriyet olmayan bir memlekette siyasî hürriyetlerden bahsetmeye imkân yoktur. Demirperde gerisi, işte bu yüzden esaret dünyasıdır. Fert nereye baksa Devleti görür, boyun eğmekten başka yapacak bir şeyi yoktur.

İtalyan, Anayasası, sadece çalışma ilkesine dayandığı ve binaenaleyh, bizim tasarının anlayışına göre, kâfi derecede sosyal olmadığı için olacak her halde, 42 nci maddesinde, veraset ve vasiyet hakkını sarahaten tanımıştır.

Alman, Anayasası, 20 nci maddesinde «La republique fédérale D'Allemagne est un état fédéral démocratique et social», fédéral Almanya Cumhuriyeti, Demokratik ve sosyal bir Devlettir, demek suretiyle, bizim tasarının anlamında, sosyaldır. Yani çalışma + sosyal adalet ilkelerini dayanır.

Böyle olmasına rağmen, Alman Anayasası da, 14 ncü maddesinde, «La propriété et l'héritage sont garantis» mülkiyet ve veraset, teminat altına alınmıştır, demektedir.

Bizim tasarıda, veraset ve vasiyet hakkından bahis yok. Acaba niçin lüzum görülmedi?

1924 Anayasamızda da tasrih edilmemiştir. Fakat onu kaleme alanların nazarında bu o kadar tabii idi ki, mülkiyet hakkının zarurî bir neticesi sayılırdı. Fakat, yeni tasarının bu noktadaki sükûtu ile özel teşebbüse bakış tarzını yan yana mütalâa edince, sarîh şekilde ifade edilmiş olmasını aramak ihtiyacı uyanıyor.

İstitraden şurasını arz etmek isterim ki, Sovyet Rusya, ihtilâlden hemen sonra yayınlanan 27 Nisan 1918 tarihli Kararnamesinin 1 nci maddesi ile kanunî miras ve vasiyet yoluyla mirası sarahaten kaldırdığı halde, bugün bâzı tadil ve ilâvelerle yürürlükte bulunan 1 Ocak 1923 ta-

rihli Rus Medenî Kanununun 416 ilâ 436 ne maddelerinde gerek kanunî gerek vasiyet yoluyla mirası kabul ederek düzenlenmiştir. Bu konuda son yıllarda o kadar tadiller yapılmış, ve kanunî miras ve vasiyet yoluyla miras hakkı o kadar genişletilmiştir ki, «Grisy Bowski ve Gsovski'nin Londra'da 1959 da yayınlanmış olan» Governement law and courst in the Soviet union and aestern Europe» adlı kitaplarında Sovyet Rusya'yı, (Temel Doktrinine ihanet etmiş) olarak göstermektedir.

Polonya, bu istikamette, Sovyetlerden de öeri Batı'ya daha yakın bulunmaktadır.

Tasarının 38 ne maddesinin bir başka yönünde temas etmek istiyorum.

Gerekçenin 23 neü sahifesinde, 38 ne maddede gereğince, bâzı meslek okullarının sosyelleştirilebileceğinden bahsedilmektedir.

Demek, gelecek iktidarlar, tasarıya dayanarak, bâzı meslekleri bugün doktorluğu, yarın cezaçılığı, öbür gün fırıncılığı, daha öbür gün kasaplığı birer ikişer, rahat rahat, sosyalle edebilecektir.

Alman, İtalyan, Fransız anayasalarında, buna imkân veren bir anayasa maddesini bendeniz bulamadım.

İstanbul Üniversitesi tasarısı 43 neü maddede, tıbbi bakım konusunda, özel teşebbüsle iş birliğinden bahsederken, tasarının 50 ne maddesi, bu işi munhasıran, Devlet vazifesi olarak mütalâa etmektedir.

Görülüyor ki, elimizde tasarı da, umumî karakteri itibariyle, ferdiyetçi görüş ile, sosyalist görüş arasında, bir kompromi, bir sentezdir. Fakat, Batılı örneklere nazaran, ferdi hak ve hürriyetlere, çok daha az hisse ayıran, bir sentez.

BAŞKAN — Sayın Şefik İnan. Yazılı konuşma müddetiniz bitmiştir.

ŞEFİK İNAN — Bitiyor efendim. İki sahife kaldı.

BAŞKAN — Efendim, Sayın Şefik İnan'ın yazılı konuşma müddeti bitmiştir. İki sahifelik konuşması kalmıştır. Devam edip etmemesi hususunu oylarınıza sunacağım. Devam etmesini kabul edenler.. Eetmiyenler... Kabul edilmiştir. Devam buyurun efendim.

ŞEFİK İNAN (Devamla) — Halbuki bendenize göre, biz bir kompromi yapmak ihtiyacında bulunuyoruz. Böyle bir meselemiz yok. Türk

Milletinin, 27 Mayıs 1960 İhtilâlini doğuran özelemleri arasında, böyle bir mesele hakikaten mevcut değildi. Çünkü, bu meselelerimizi, sırası geldikçe, eski Anayasamıza göre, halledebileceğimize iddik.

Yeni tasarının sosyal ve iktisadî haklar bölümünde yer alan meselelerin çoğu, memleketimizde, esasen ele alınmış meselelerdir.

Daha Millî Mücadele yıllarında, Türkiye Büyük Millet Meclisinin, ilk kanunlarından birisi, 1924 tarihli ve 151 sayılı Havza - i Fahmiye Kanunudur. O zamanın Türkiye'sinde, bir tek fabrika bacası tütmezdi. Çünkü yoktu. Biraz işçi kesafeti olan yer Zogunldaktı. Millî Hükümet, daha Cumhuriyetin ikinci yılında Zoguldak madden işçilerimizin kaderi ile ilgilenmiş, havzadaki çalışmayı düzene koymuştu. Daha sonra (Teavün Sandığı) halinde, bir nevi ihtiyarlık sigortası kurmuştu.

Sonra 1936 da, (3008) sayılı İş Kanunu, İkinci Cihan Harbini takibeden çeşitli sigortalar, birbirini takibeden çeşitli kanunlar, grev meselesi hariç, diğer mevzular zaten kendi özel kanunları ile ele alınmış ve gelişmektedir. Yeni tasarı mevcudolan durumu Anayasa teminatı altına almaktadır. O kadar.

Grev hakkı, 1957 seçimlerine takaddüm eden günlerde, partilerin yayınladıkları tebliğlerde de yer almış olmak itibariyle, ihtilâli doğuran millî özelemler içinde bulunmaktadır. Anayasada yer alması kadar tabii bir şey yoktur.

Bu izahatımla, geçen gün, benim ilk konuşmamı yanlış anlaşılma neticesi olacak, ele alıp, bendenizin hiç de hatırımdan geçirmediğim şeyleri bana izafe etmeye kalkışan işçi mümessili arkadaşımız, Sayın Bahir Ersoy'u da, tatmin etmiş oluyorum sanırım.

İşçilerimizin kaderi üzerinde, emin olsunlar ki, kendileri kadar duygulu bulunmaktayım.

Anayasa tasarısının, sosyal ve iktisadî haklar kısmındaki hükümlerin benim görüşüme göre 2 ne maddedeki, çalışma ve sosyal adalet ilkeleri ile bir güne alâkası yoktur.

Kaldığı, bu mefhumlar, muhtevası; sınırları belinmiş mefhumlar da değildir. Nitekim bir devletin sosyal olması için (çalışma = sosyal adalet) ilkelerinin ilksine birden dayanması şart değilmış, İtalya'da, sadece çalışma ilkesi kâfi gelmiştir. Demekki, Âlplerin Güneyinde (çalışma) ilkesi, Kuzeyindeki sosyal

ilkesine eşittir. (çalışma = sosyal). Halbuki Türkiye'de, (çalışma + sosyal adalet = sosyal) Böyle bir denklem olmaz.

Henüz mâna ve muhtevası belirli bir hal almamış klâsikleşmemiş, kristalize olmamış kelimelerin Anayasa gibi bir kanunda yer alması doğru değildir. Zira, Büyük İngiliz Filozofu Bentham'ın dediği gibi «les paroles doivent se pesar comme des diamants», kanunun sözleri pırlantaların tartıldığı gibi tartılmalıdır.

Muhterem arkadaşlarım.

Özel iktisadî teşebbüs hürriyetine güler yüz göstermiyen, ona çatık kaşlarla bakan, mecburi iş mükellefiyeti nâmı altında, paramiliter teşkilât içinde yer alacak kazma kürekli yüz binlerce geçit resmi yaptırmayı düşünen veraset müessesesi hakkındaki düşüncesini şimdilik gizli tutan, taksitli istimlâklerle mülkiyet hakkına pek te hürmeti olmadığını açıklıyan, kurulan her yeni teşebbüsü, tekel mahiyeti taşıyor, diye, nasyonalize etmek tehdidi altında bulunduran, dilediği meslek kollarını bir birinin ardından sosyalize edileceğini söyleyen bir Anayasa tasarısı karşısında bulunuyoruz.

27 Mayıs 1960 İhtilâlini doğuran millî özlmlerin istikâmetlerinden inhiraf etmiş olan bu tasarıya, memleketin beklediği gerçek istikâmetleri vermek, yüksek heyetinizin elindedir. Hürmetlerimle (Alkışlar)

BAŞKAN — Söz istiyen başka üye yoktur. Söz sırası komisyona gelmiştir. Komisyon söz alacak mı efendim? Buyurun.

ANAYASA KOMİSYONU SÖSCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Muhterem arkadaşlarım; mâruzatım uzun sürmeyecektir. Muhtelif arkadaşların gerek tasarının tümü, gerek maddeler üzerindeki tenkidlerine komisyonunuzun cevabı, yarın verilecektir. Ancak takdir buyursunuz ki, komisyonunuz ne kadar dinlemeyi ve sükûtu tercih ederse etsin, parlâmento çalışmalarının zaruri bir tekniği olarak lüzum hissettiği zaman söz alarak cevap vermek hakkına sahiptir. Bunu bir komisyondan esirgememek gerektir.

Bendenizi buraya çıkartan sebep, Seçim Kanunu Komisyonu Başkanı Şefik İnan'ın bir saatlik yazılı konuşmasından sonra, komisyon hiçbir cevap vermediği ve konuşmadığı halde, ikinci defa bir saatlik bir konuşma daha yapılarak aynı nokta üzerinde aynı tehlikeli, aynı

zihinleri bulandıracak nokta üzerinde mütemadi olarak çekici vurmasıdır.

Muhterem arkadaşlarım, tenkidler karşısında sükûnetle, sabırla dinlemesini bilenlerdeniz. Tenkidlere karşı son derece müteşekkiziz. Çünkü yaratılacak eser, komisyonun değil, hattâ Yüksek Heyetinizin dahi değil, bütün Türk milletinin eseri olacaktır. Bu eserin en iyi şekilde çıkabilmesi için Anayasa mevzuunda eli kalem tutan, dili dönen her vatandaşın ve bilhassa matbuatın ikazda bulunması yalnız hak değil, kaçınılmaz bir vazifedir.

Muhterem arkadaşlarım, hiçbir zaman bir tenkidden dolayı üzülmüş değiliz. Ama tenkid, târiz hatta ithama varırsa, bunun karşısında üzülmemek elden gelmiyor. Bu üzüntü yalnız benim üzüntüm değil, bütün komisyon arkadaşlarımızın üzüntüsüdür.

Muhterem Şefik İnan ilk konuşmalarında «Arka düşüncelerin ürkek ifadelerinden» bahsettiler. Bugün sözde bunu tanzih için kürsüye çıktılar. Fakat daha da ileri giderek 40 defa daha ağır ithamlarda bulundular. Burada tehlikeli bir doktrin, çok sola kaçmış, hattâ bâzı hususlarda Sovyetlerin hal suretlerinden daha sola kaçmış bir eser mevcud olduğunu ve böyle bir Anayasa karşısında bulunduğumuzu; bu tasarının, memlekette serbest teşekkülü hiçe sayan, mülkiyet hakkına yan bakan, serbest teşebbüse kaş çatan bir metne sahiboldüğünü, kendisine has tâbirlerle ifade etmişlerdir. Görülüyor ki, gayet nazik mevzularda tenkid ve ithamda bulunurken, bir de açık konuşmıyarak, ürkek ifadelerden ve gizli fikirlerden bahsetmektedirler. Acaba bu kasdettikleri gizli fikir ne olabilir, arkadaşlar? Eğer konuşma mevzuu mülkiyet hakkının sosyal zihniyetle ifadesi ise, buradaki gizli fikirler elbette ki ancak komünistlik olabilir. Bu kadar ârif olan bir muhterem heyet huzurunda, bir de kalkıp komünist fikirleri buraya getirmişlerdir, demelerine lüzum yoktur. Muhterem arkadaşlarım, komisyonunuz asla gizli fikirler taşıyamaz. Komisyonunuz hangi fikir taşırsa taşısin, bunu açıkça ve mertçe huzurunuzda getirebilecek cesarete sahiptir, ürkeklik göstermez. Bu gerçeği huzurunuzda açıkça ifade etmek isterim.

İkincisi, Şefik İnan Beyin izahatı bizzatîhi doğru mu, yanlış mı, bunun üzerinde yarın uzun uzun duracağız. Fakat bugün ikinci defa

gelip yine «Sola yakınlıktan, özel teşebbüsten, taksitli kamulaştırmadan, sola kaçan bir Anayasadan» bahseden birkaç cümle sarf ettiği içindir ki, daha bugünden bu teşhisin tamamen hakikata aykırı olduğunu belirtmek lüzumunu duyduk. Teşhisleri, maalesef eksik ve tek taraflı tetkikler mahsulüdür. Serbest teşebbüs hususundaki düşünceleri 19 neu asır liberalizmine ve mülkiyet hakkındaki fikirleri Roma Hukukundaki kavrama dayanmaktadır. «Aman mülkiyete hiçbir haleb gelmesin, ne olursa olsun, fakat hudutsuz mülkiyet hakkına dokunulmasın!» ve «Bırakınız yapsınlar» zihniyeti, yani asla 20 nei asır düşüncelerine uymayan bir zihniyet, burada sonuna kadar müdafaa edilmiştir. Ve bu geri görüşü kabul etmeyenler, yani komisyon, âdeta ekstrem devletçilikle, solculukla itham edilmiştir.

Arkadaşlar, bu Anayasada asla doktrin yoktur. Bu Anayasada hiçbir partinin, programı yoktur. Ne devletçilik vardır, ne liberalizm, ne sosyalizm ve ne de her hangi bir «izm» vardır. Bu Anayasa renksiz, fakat renksiz dediysek karaktersiz değil - karakter sahibi bir Anayasadır. 20 nei asrın ulaştığı medeniyet seviyesine uygun, her parti programının tatbik edilmesine imkân veren bir Anayasadır. Orada devletçilik de tatbik edilebilir, liberalizm de tatbik edilebilir; fakat komünistlik asla tatbik edilemez. Sosyalizmi tatbik edebilirsiniz, çünkü o da insan haklarına hürmetkârdır, demokrasiyi tanır, insan haklarını tanır, hukuk devletini tanır. Onun yanında sosyal zihniyete de sahiptir. Keza 20 nei asrın liberalizmini tatbik edebilirsiniz. Çünkü o da sosyal hakları tanır, insan haysiyetine gerçek mânada hürmet eder. Yoksa, sekiz yaşındaki çocukları, yüksek bacaları temizletmek içinde kullanan «üç defa inip çıktıktan sonra, ölürse ölsün beni ilgildirmez», diyen 19 neu asrın liberalizmini değil. (Alkışlar)

Muhterem arkadaşlarım, Şefik İnan Beyin hayranlıkla ifade etmek istedikleri Anglosakson çevrelerini ele alacak olursak, görürüz ki, orada dahi en sosyal fikirleri getirmiş olan meselâ bir Beveriç liberaldir. Bugünün liberalizmi dahi sosyaldir. Bugün artık sosyal olmak, medenî olmanın en başta gelen şartıdır. Sosyal olmak, komünizmin memleketten uzaklaştırılması için hakikî garedir. Evet «sosyallik» artık bir doktrin değil-

dir. Bugün en liberal devlet olan İsviçre'de dahi, meselâ Anayasa profesörü hocam Kegi'nin kitabında, İsviçre demokrasisinin şu vasıfları bilhassa belirtilmektedir : «İsviçre hürriyetçi bir demokrasidir, İsviçre sosyal bir demokrasidir.» İsviçre için dahi, «sosyallik» kendisinden vazgeçilmez bir devlet vasfı haline gelmiştir.

Bir misal daha : 1937 senesinde, medenî hukuk âleminde Enger Huber'den sonra İsviçre'nin en büyük hukuk otoritesi olan August Egger memleketimize gelip üç konferans vermişti. O zaman muhterem hocamız Hıfzı Veldet Velidedeoğlu doçent olarak bu konferansı teröüme etmişlerdi. Mevzuu sosyal medenî hukuktur. Şimdi bu broşür işte elimizdedir. «Sosyal medenî hukuk veya bugünkü medenî hukuk» bu broşürde bugünkü medenî hukukun, sosyal medenî hukuk olduğu ilân edilmiş ve sosyal zihniyet» mufassalan anlatılmıştır. Kitabın Adalet Bakanlığı tarafından 1938 senesinde yayımlandığını arz etmek isterim.

Şefik İnan'ın burada mizaha kaçarak, biraz da arkadaşlarıyla istihza eder bir tavırla konuşarak «Cumhuriyet» kelimesini kısa görmüşler, beyenmişler eksik görmüşler. Almanlardan sosyal adalet alınmış, yine kısa bulmuşlar, İtalyanlardan şunu alalım demişler, demelerini ciddiyete uygun bulmadık arkadaşlarım fikirlerimi daha objektif olarak ifade edebilirlerdi, kullandıkları tâbirler iyi değildir, açık değildir. «Yalnız tâbir kullanmışlardır,» ve saire diyebilirlerdi ama böyle yapmamış diyorlar ki, «Anayasa Komisyonu o kadar gayri ciddi çalışmıştır ki, iki tane Anayasayı önüne almış, bir ona bakıp, bir öbürüne bakıp cümleler yazılmış» : Biz hiçbir zaman Şefik İnan Beyin Başkan olduğu Seçim Kanunu Komisyonunun böyle çalıştığını aklımızdan geçirmedik. Seçim Komisyonunda böyle çalışılmadığına eminiz. Şu halde, bize de her hangi bir kusur atfedilirken, daha objektif olmak gerekir. Ama kendilerine asla tefahürle değil, mecbur olduğumuz için söyliyelim ki, eğer hayalî Patagonya Devletinin Anayasası olsaydı onu da tetkik ederdik. Uruguay, Paraguayların bile yalnız bugünkü değil, eski anayasaları da komisyonumuzca incelenmemiştir. 1958 Birleşik Arap Cumhuriyetleri Anayasasına kadar bütün anayasalar tetkik konusu olmuştur. Binaenaleyh biz, iki Anayasa projesinin birinden bir hükmü, diğerinden bir hükmü almış değiliz. İtalyan Anayasasından, saydıkları bir sürü maddenin alınmış olması iddi-

ası da, vârit değildir. Hüükümler arasında müşahabet vardır. Neden? Çünkü kaynak aynıdır da onun için... İtalyan Anayasasında, prensibini yine İnsan Haklarından almıştır. Anayasalardaki ana prensipler, bugün bütün medenî âlemin, çağdaş medeniyetin müşterek malıdır. Mâzur görsünler, belki kendileri yalnız İtalyan ve Alman anayasalarını tetkik ettikleri için, böyle düşünmüş olabilirler. Fakat aldığımız maddelerin çoğu, dünyanın müşterek malıdır.

Gelelim fikir kısmına : Tasarıda yer alan hükümlerin birçoğunu, hiçbir anayasada bulamayacaklardır. Çünkü, bazı arkadaşların iddiası hilâfına, «ilmîdir ama gayrimillî bir anayasadır» dediler. Huzurunuzdaki tasarı tam mânâsıyla millî bir anayasadır. Öyle maddeleri mevcuttur ki, belki tenkid sadedinde «Bu yalnız Türkiye'de var» diyeceksiniz. Evet, yalnız Türkiye'de vardır. Çünkü, Türkiye'nin şartları ve ihtiyaçları bunu gerektirmiş de ondan.

Meselâ muhterem Feridun Üstün arkadaşımız, büyük bir felâketimize işaret etti. Her sene Kıbrıs büyüklüğünde toprak kaybettiğimizi söyledi. İşte memleketin bu derdini bildiğimiz içindir ki, hiçbir anayasada yer verilmeyen orman mevzuunu ele aldık ve düzenledik. Bizim ihtiyacımız bunu gerektiriyordu. «Ya Türkiye'de ormanlarımıza sahibolacağız, yahut da topraklarımızı kaybedeceğiz» dedik ve anayasamıza keçilerle bile ilgili hükmü koymak mecburiyetinde kaldık.

Diğer memleketlerin anayasalarını inceledik, bize ilham versin diye... İhtiyaçlarımız malumdur. Acaba en iyi olarak hangi formülden faydalanabiliriz diye... yoksa gördüğümüzü yamalı bohça yapar gibi, hemen aktarmak için değil.

1924 Anayasası Sözcüsü Celâl Nuri Bey söz aldığı zaman ilk cümleler olarak «Bu Teşkilâtı Esasiye Kanunu lâyihası, beş senelik bir cehdi millînin hücceti muzafferiyetidir. İddia edebiliriz ki, bu kanunu yazan doğrudan doğruya Türk Milletidir. Bu kanunun kabulü ile İnkılâbımıza bir şekli katiyet vermiş olacağız.» demişti. Bu sözleri bugün aynen yeni Anayasa Projemiz için de tekrarlıyabiliriz. Bu Anayasa, doğrudan doğruya Türk Milletinin eseridir. Anayasa Komisyonu, onun sadece kâtipliğini yapmıştır. Anayasa Komisyonumuz, yıllardan beri Türk Milletinden yükselen sesleri, bu milletin ihtiyaçlarını tesbit etmiştir, not etmiştir.

O kadar. Ama bâzan bu sesleri iyi duymamış, bazan eksik duymuş olabilir.

Binaenaleyh, milletin sesini bazı yerlerde eksik, bazı yerlerde yanlış not etti isek, Yüksek Heyetiniz ikaz eder ve bu hataları gayet tabii olarak düzeltilir. Ama eserin tümü, karakteri hakkında şüpheler uyandıran; onu kökü başka yerde olan cereyanların mahsulü gibi gösteren insanlar, tâbiri mâzur görsünler, insafsız hareket etmektedirler. Bunu söylemeyi bir vazife biliyorum. (Öyle şey yoktur, sesleri) Bu söylenilmiştir, arkadaşlar. Bu kadar isnat karşısında, bir komisyonun sadece insafsızlıktan bahsetmesinin de pek şiddetli telâkki edilmemesi lâzımdır. Çünkü, yapılan ithamlar ağırdır.

Muhterem arkadaşlar, tasarı için «gayrimillîdir» diyen arkadaşlara karşı da şimdilik cevap olarak deriz ki «bu tasarı, tamamen bir milletın mücadelesinin mahsulüdür, hattâ onun uğrunda şehidolan ve Atatürk gençliği olduğunu ispat eden gençlerin kanı ile yazılmış bir Anayasadır.» (Şiddetli alkışlar ve bravo sesleri.) Maddelerin teferruatına geçtiğimiz zaman, mâruzatımız gösterecektir ki, Anayasamıza gayrimillîlik isnadeden, «bu anayasa aynen Fransa'da da veya bir Anap memleketinde de tatbik edilebilir» diyen arkadaş da, asla hakikati ifade etmemiştir.

Bütün bu hususları yarınki konuşmamızda en ince teferruatına kadar belirtip cevaplarımızı vereceğiz.

Belki size, üçüncü bir ifade ile mahş dakikalar geçirttim. Ama, yalnız ve yalnız memleketin arzu ettiği bir Anayasayı meydana getirmek için dirinen bir komisyonun getirdiği tasarımmın tek tek maddelerini değil tümünü bir itham altında, haksız bir itham altında bırakacak sözlere karşı teessürlerimizi ifade etmek hakkımızdır.

Hürmetlerimle. (Şiddetli ve sürekli alkışlar)

ŞEFİK İNAN — Söz istiyorum efendim.

BAŞKAN — Yalnız 5 dakika için söz vereceğim.

ŞEFİK İNAN — Sadece sözümü tavih etmek ve çok müteessir olduklarını anladığım arkadaşımızdan, yanlış anlaşıldığını dolaylı özür dilemek için söz istiyorum.

Efendim, yazılı konuşmamın zabıtlarını herhalde arkadaşların görmemiş olacaklar. Orada cümleler şu şekilde idi. «İkinci maddesinde in-

san hak ve hürriyetleri kelimesinden sonra gelen kısım yerli yerine konulmamış kelimeler olarak görülmekte. İlk bakışta sanki, bâzı arka fikirlerin ürkek ifadeleri imiş gibi bir intiba uyandırmaktadır.

Şimdi çok özür dilerim arkadaşlar. Bu kadar kati itade etmiş oimania rağmen, kendilerini üzümüş olduğum anlaşılıyor. Böyle bir kastım asla yoktur. Bendeniz, beyaz üzerine siyah yazı yazmanın, fikir gelişmesinin ne olduğu bilen arkadaşınızım, tanırınız beni. Şahsan kendileriyle hiçbir ihtilâfım yoktur, komisyonun hepsi arkadaşımıdır. Hepsiyle dostum ve hürmet ettiğim insanlardır. Bilhassa bu kadar mesai sarf ettikten sonra, kendilerine bu mesainim karşılığı olarak üzücü bir şey söylemek katiyen hatırımdan geçmez.

Çok özür dilerim, hattâ bu sözlerimi geri alabilirim. Böyle bir kastım yoktur. Eskiden zabıtlardan çıkarılması âdet idi. Bütün bunlara rağmen, eğer üzüleceklerse, bu kısımların zabıtlardan çıkarılmasını kendim arz ediyorum. («Ha-

yır, sayır» sesleri) Böyle bir kastım asla yoktur. Burada gayet ciddi bir vazife yaptığımıza kaanüim. İlk konuşmama, bugünkü ve yarınki nesillere karşı mesuliyet duygusu içinde olduğumuzu ifade ile başladım. Bu duygu ile gece gündüz uğraşıyoruz.

Bir kelime daha ilâve edeyim: Tekrar tekrar özür dilerim. Komisyon üyesi arkadaşlarıma karşı en ufak bir tezyif ve itham aklımdan geçmemiştir. Hepsinin ilmî ve ahlâkî değerini bilirim.

Şunu da arz etmek isterim: Ben, 19 neü asır liberali değilim. Bütün arzum, Batı ve Hür-Batıdır. Hür Batıdaki müesseselerin memleketimde de yerleşmesidir. Bu meselede de bunun dışındaki müesseselerdir, bütün endişelerim.

Tekrar özür dilerim. İfadelerim belki de, kendileri bu kadar alındıklarına göre, benim niyetlerimi aşmış olabilir. Bu kendileri için de vâkidir. Ekseriya yazı yazan insanların başına gelir bu. Hürmetlerimle. (Şiddetli alkışlar)

BAŞKAN — Yarın saat 10 da toplanmak üzere oturuma son veriyorum.

Kapanma saati : 18,50